

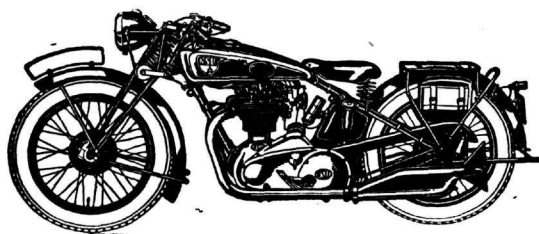
Nr. 11/12
1940
50 s.

*Zeitschrift für
Kultur und Kunst*

Riigi Piiritusmonopol

EESTI KIVIÕLI A/Ü.

Tehased: Kiviõlis
Müügibüroo: Tallinn, Pärnu mnt. 10

NSU mootorrattad

on ajakohased!

Tarvitavad vähe bensiini.

Hinnad endised.

JALGRATTAD

N. S. U.

ADLER

PHÄNOMEN

FOTO-aparaadid ja -tarbed

AIS. TORMOLEN & Ko

Tallinn, Raekoja pl. 17.

Sõjaväe Majandusühisus

soovitab oma kauplustest

laskeriistu

laskemoona

vormitunnuseid ja -tarb.

vöörihmu

kaarditaskuid

topograafiakaarte

kohvleid

vormimütse

seljakotte

Vormi kirjelduses ettenähtud esemed leiab meie kauplustest iga kaitseliitlane

Kaitseliidu tarvetelao kaupade müügikoht

Kauplused:

Tallinn, Pikk t. 11

Tartu, Võidu t. 3

Võru, Jüri t. 5

Rakvere, Lai t. 17

Pärnu, Kalevi t. 27

Narva, Malmi t. 1

Viljandi, Tartu t. 9

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel A. Balder, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasundumine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel *A. Balder* (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten *A. Truuvere* (esimehe ase-täitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordi-osakonna pealik kol.-lt. *G. Kasemets*, Tallinna Maleva pealik kol.-lt. *R. Lints*, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. *J. Lugas*, Viru Maleva pealik kol.-lt. *G. Vaher*, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. *Juuli Steinmann*, Noorte Kolkaste Peastaabi ülem noortemagister *J. Teder-see*, Kodutütarde esindajana keeletead-lane pr. *Lilli Room* ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane *R. Jukk*.

Nr. 11/12

1940

SISUKORD:

- Rahu ja meelekindlust.
- E. Päss*: Eestlaste algkodu otsimas.
- A. B.*: Uusi võitlusviise käimasolevas Euroopa sõjas.
- Eesti Rahva Muuseum – meie rahva-teadusliku kultuuri varaait.
- EPa*: Briti saar dessantide hädaohus.
- Tänapäeva majanduslikud perspek-tiivid.
- L. S.*: KL kompaniipealikute päevad „Kotkakodus“.
- Harju kodutütre Iru linnusel.
- A. K-v*: Naiskodukaitse „kalapäevad“.
- Avati Iru rahvamaja.
- Joh. Lillmaa*: „Maanaine on maa jõud“.
- *Ju*: Võitlus Suessi kanali pärast.
- Jaan Randma*: Tuli urikivil.
- Mihkel Aitsam*: Läbi sajandite.
- Meilt ja mujalt.

PÄRNU MAJANDUSE ÜHISUS

P Ä R N U S

Liikmeid	—	3.800
Omakapitale	Kr.	545.000.—
Kinnisvarasid	„	460.000.—
Läbimüük	„	3.200.000.—

Kauplused: Pärnus, Tallinna mnt. 8 ja Riia mnt. 20

Osakonnad: Tõstamaal, Väandras, Suurejõel, Jaagupis, Vigalas, Toris, Surjus ja Lõpel

Rahu ja meelekindlust

Praegusel silmapilgul, kus kogu Euroopa on haaratud erakorraliste aegade keerisest, rulluvad maailma sündmused ülimalt kiirusega.

Nagu juba kodanikele üldiselt teatavaks on saanud, esitas Nõukogude Liidu valitsus Eesti valitsusele mõned päevad tagasi nõudmisi, millede sihiks on Eesti ja Nõukogude Liidu vahelise vastastikuse abistamise pakti täitmise kindlustamine.

Vabariigi Valitsuse koosolekul, mis peeti Vabariigi Presidendi K. Pätsi eesistumisel, võeti esitatud nõudmised vastu, millest teatati ka Nõukogude Liidu valitsusele.

Ühtlasi esitas Vabariigi Valitsus kohe lahkumispalve, mis Vabariigi Presidendi poolt vastu võeti. Vabariigi President astus koheseid samme uue Vabariigi Valitsuse kujundamiseks, mis nende ridade trükist ilmumisel ongi ehk juba annud tulemusi.

Uue kokkuleppe kohaselt Nõukogude Liiduga algas uute Nõukogude Liidu vägede toomine mitmetesse keskustesse Eestis, kus neid seni ei olnud, või siis täienduseks neile N. Liidu vägedele, kes seni juba Eestis asusid.

Analoogilised kokkulepped on Nõukogude Liidul saavutatud ka Läti ja Leedu valitsustega.

Nõukogude Liidu vägede senine viibimine Eesti territooriumil, mis sai läbi viidud vastastikuse abistamise pakti ellurakendamise kohaselt, on näidanud meile, et meie kodanikkond on suhtunud uuele olukorrale täie arusaami-

sega, ning on kindel, et see õige olukorra hindamine kestab ka edaspidi.

Eestlased on olnud alati meelekindlusega varustatud rahvas, kes on osanud igast olukorrast üle saada ja seda õigesti hinnata. See pärast püsime kindlas veendumuses, et ka nüüdses uues olukorras omab meie kodanikkond täit arusaamist, et hinnata uut kokkulepet meile sõbraliku idanaabriga täies ja õiglases valguses.

Nagu peaminister J. Uluots oma 18. juunil s. a. peetud raadiokõnes tähendas, on Eesti Vabariik praegu tegutsemas kõiges oma põhiseaduslikus korralduses, kusjuures meie kõikide poolt armastatud Vabariigi President K. Päts on iga päev jätkamas meie riigi elu juhtimise vastutusrikkaid ülesandeid.

Me võime julgesti kinnitada, et ka iga üksik Eesti kodanik jätkab oma igapäevast kutsutööd täie meelekindlusega ja sisemise rahuga, nagu see on olnud eestlastele alati omane.

Meile sõbralike Nõukogude Liidu vägede tulek Eestisse neile määratud kohtadesse on sündinud heas korras ja ilma igasuguste vahejuhtumiteta. Samas korras on ka meie kodanikkond neid vägesid vastu võtnud, püüdes teadmises, et see sünnib üldise rahu alalhoidmise huvides.

Meie ülesanne on loota oma heale saatusele, mis on meid elust alati läbi juhtinud, ja jätkata oma igapäevast tööd täies meelekindluses ning rahus.

Eestlaste algkodu küsimusi

Rahvuslikud kumbed ja harjumused võivad muutada, kuid nende põhiomadused ulatuvad muinas-aega. Nii näeme me, et ka tule kultus, rahvuslikud mängud jne. — põlvnevad tollest ajast. Eestlased kuuluvad soome-ugri rahvaste perre. Kusagil pidi olema nende rahvaste algkodu, kust oma praegusse elukohta tulles nad pidid teostama pikema või lühema teekonna. Keele sõnavara põhjal arvatakse, et eestlased olid tol ajal rändrahvas, kes elatusid peamiselt jahist ja kalapüügist, omades hiljem mõningal määral ka koduloomi. Rännu põhjustajaks oli tarve paremate karjamaade, kalarikkamate vesistute ja uute jahimetsade järele. Tol rändrahval olid juba siis kindlaks kujunenud oma traditsioonid ja harjumused. Rahvatraditsioonide kujunemise seisukohalt on tähtis küsimus, kust eestlased on tulnud praegustesse paikadesse ja milliste teiste rahvastega nad sel rännakul kokku puutusid.

Seni on olnud rahvaste algkodu uurimine keeleteaduse, antropoloogia ja arheoloogia monopoliks. Soome keeleteadlased on algkodu uurimisel arvesse võtnud veel loodusteaduslikke seisukohti enne kõike looma ja taimekasvu alalt ja kasutanud kliimaatilise olukorra uurimisi algkodu määramisel. Samuti on olnud abiks algkodu uurimisele maateadus.

On teatud vaade keeleteaduses, et kõigi maailma keelte alglahteks peetakse mingit maailma algkeelt ja et nende keelte kõnelejail pidi olema ka ürgne algrahvas. Praegune keeleteadus jagab keeli keelkondadesse, rekonstrueerib keelkondade algkeelt ja otsib seda algkeelt kõneleva rahva algkodu. On minud isegi veel kaugemale ja on hakatud otsima üksikute keelkondade vahel ürgseid sugulussidemeid. Nii näiteks on üks endisi Tartu ülikooli professoreid Nikolai Anderson teoses „Studien zur Vergleichung der indogermanischen und finnisch-ugrischen

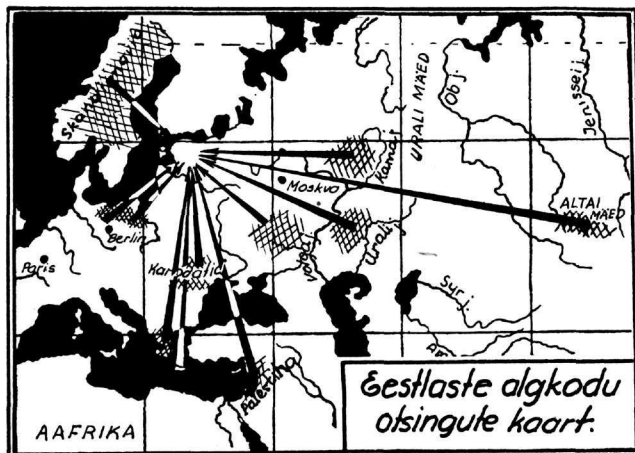
Sprachen“ (Verh. GEG IX, a. 1879) püüdnud tõendada soome-ugri ja indo-euroopa keelte algusulust.

Kui kõne on eestlaste algkodust, siis on see samal hoobil küsimus soome-ugri või uurali (soome-ugri ühes samojeedi rahvastega) rahvaste algkodust, millisesse keelkonda eestlased kuuluvad. Mitmed uurijad on uurali ja altai (s. o. türgi-tatari, mongoli ja mandžu-tunguusi) rahvad ühendanud ühiseks uural-altai algrahvaks. See vaade püsis hulk aega ja meie veneaegsed geograafia õpperaamatudki põhjenevad sel seisukohal. Ometi ei ole nende mõlemate keelkondade sugulus kaugeltki kindel, nagu ei ole saadud soome-ugri ja indo-euroopa keelte algusulust küllalt rahuldavalt tõestada. Veel küsitavam on jaapani keele sugulus uurali keeltega, kuigi mitmed on seda tahtnud väita.

Hõimurahva probleemid on annud mõnikord põhjust isegi poliitiliseks rühmitusiks. Nii leidub näiteks ungari teadusmehi kahest leerist: ühed pooldavad poliitilist Turaani liikumist, kus türgi rahvaste sugulust soome-ugri rahvastega eriti alla kriipsutatakse, teised eitavad soome-ugrilaste sugulust türklastega. Turaani liikumine oli aastate eest üle toodud isegi Soome ja vähesel määral ka meile, Eestisse.

Soome-ugri rahvaste algkodu küsimuses lähevad uurijate arvamisid lahku samuti kui indo-euroopa rahvaste algkodu kohta. Nii on ka eestlaste algkodu otsitud idast ja läänest. Kindel on, et mõlemad algrahvad — soome-ugrilased [ugri kannust on võrsunud Aasias elavad ostjakid, vogulid, Euroopas asuvad ungarlased, sürjanid, votjakid, tšeremissid, mordvalased ja laplased, kuna läänemere hõimude kannust pärinevad soomlased, eestlased, karjalased, vepslased, vadjalased, liivlased] ühelt poolt ja indo-eurooplased [indo-eurooplasteks loetakse slaavi, leedu, läti, germaani, romaani, vana-greeka, roma rahvad Euroopas, armeenia, vana-pärsia, hindu rahvad Aasias] teiselt poolt juba kõige vanemal muinasaegadel kuskil teineteise naabruses on elanud. Ja nagu O. Schrader teoses „Die Indogermanen“ (Leipzig, a. 1911) arvab, elasid nimelt soome-ugrilased indo-eurooplastest põhja pool. Mitmed eesti ja muis soome-ugri keeltes esinevad sõnad, nagu sada, iva, tarn j.t. on nimelt indo-euroopa keeltest laenatud juba tol vanal ennemuistisel ajal.

Enne otsiti indo-eurooplaste algkodu kuskil Iraani kiltmaal Tigrise ja Induse jõgede vahel praeguses Pärsias, Afganistanis ja Belutšistanis. Siis otsiti ka soome-ugrilaste ning ühes nendega ka eestlaste algkodu Altai mägede põhja küljel Obi jõe allikmail Aasias. Hiljem on mõlemate rahvaste kodukohad uurijate poolt Euroopasse paigutatud, varem

Ida-Euroopasse ja viimasel ajal on otsitud meie esivanemate algkodu koguni Lääne-Euroopast.

Nii on eestlaste või soome-ugri rahvaste algkodu otsitud seni väga mitmest kohast (vaata kaart):

A. Aasias:

1. Altai mägede põhjapoolne osa,

B. Araabias:

2. Palestiina,

C. Ida-Euroopas:

3. Lõuna-Venemaa rohtlad (stepid),
4. Uurali ja Volga vaheline maa-ala,
5. Volga keskjooksu maad Euroopa poolel Kama ja selle harujõgede piirides või kitsamas mõttes: Volga ja Oka jõe vaheline maa-ala,

D. Lääne-Euroopas:

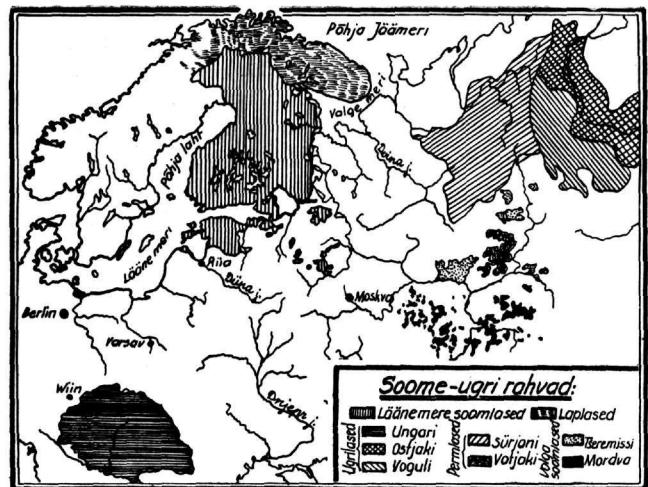
6. Skandinaavia,
7. Põhja-Saksamaa,
8. Ida-Preisimaa,
9. Põhja- ja Kirde-Poola,

E. Lõuna-Euroopas:

10. Karpaatide mäed,
11. Greekamaa,
12. Kreeta saar Vahemeres.

Kui Ida-Preisimaa ühendada varem oletatud üldisema Põhja-Saksamaa algkodu oletusega ja Lõuna-Venemaa rohtlad ühendada Uurali ja Volga vahelise maa-alaga, kuhu peaaegu rohtlad ulatuvad, siis saame 10 teooriat, kus eestlaste algkodu on seni otsitud. Nendest kümnest teooriast mõned on küll arvamise laadi ettepanekud, kus tuleks algkodu otsida, ilma et lähemalt oleks katsutud püstitatud seisukohta mitme teaduse ala uurimistega põhjendada. Niisuguste pooleldi ettepaneku laadi oletuste hulka kuuluvad näiteks Greekamaa ja Palestiina, mida prof. E. N. Setälä uurimistöös „Zur Frage nach der Verwandtschaft der finnisch-ugrischen und samojedischen Sprachen“ (ilmunud a. 1915) väidab Castréni aegsete soome keeleteadlaste ülesseatud oletusteks. Nimelt Castrén on väitnud, et tundmus tõrgub laplasi ja samojedlasi meie veresugulaseks pidama. Selle vastiku tundmuse eemaldamiseks mindigi Greekasse ja Palestiinasse esivanemate algkodu otsima.

Teiselt poolt näib ka tundmuse mäng olevat Põhja-Saksa või Ida-Preisimaalt, s. o. Lääne-Euroopast, eestlaste päritolu otsimine. Kuna Lääne-Euroopa kultuuri üksikud alad osutuvad Ida-Euroopast vanemaks, siis on ju mitmeti parem soome-ugrilasi ka sealt otsida. Prof. H. Moora teoses „Eesti ajalugu“ I oletab nagu saksa muinasteadlase C. Engelgi, et Ida-Preisi provintsi vanimad asukad võisid olla soome-ugrilased. Samuti on poola uurijate poolt esitatud vaid arvamine, et soome-ugrilased lääne ja edela suunas on ulatunud Põhja- ja Kirde-Poola alale. Mõlemad viimased nii Preisi kui ka Poola soome-ugrilaste algkodu oletused põhjenevad peamiselt kammkeraamilise kultuuri levikul. On huvitav, et

prof. H. Moora rõhutab teatava kahtlusega „Eesti ajaloo“ I-ses osas: „Meie kodumaa kammkeraamilise kultuuri kandjate suhtes on kõige tõepärasem oletada, et nad olid soome-ugrilased!“ (ilmunud a. 1935, lk. 30). Kuid eespool kahtleb autor ise küsimuses, et soome-ugrilased oleksid ainukesed rahvad, kes kammkeraamilist kultuuri kandsid.

Kui ei ole kindel, et kammkeraamiline kultuur oli puht soome-ugri pärandus, siis on raske selle kriteeriumiga meie esivanemate algkodu tõendada.

Prof. H. Moora kahtlus on täiesti põhjendatud. Mõlemad oletused kui püüded soome-ugri algkodu Lääne-Euroopale lähemale nihutada on esialgu väga küsimusalused ja pole leidnud kuigi suurt poolehoidu.

Soome-ugrilaste algkodu küsimuses on esitatud mitmete uurijate poolt väiteid, mis eelmistest täiesti lahku lähevad. Kergekäelise oletusena tuleks võtta saksa muinasteadlase G. Kossinna ja rootsi uurija O. Almgren'i esitatud väidet, et soome-ugri algkodu on Skandinaavias. Need väited ongi G. Kossinna ja O. Almgreni ettepanekud, et Skandinaaviast tuleks otsida soome-ugri algkodu, mida osutavad mõned kultuurilised laenud ja kokkusattuvused.

Et soome-ugrilaste algkodu ei ole asetsenud Siberis Altai mägede juures, nagu kalduti kord arvama, näitab asjaolu, et soome-ugri algkeel tundis mesilast (mehine). Mesilane aga on viidud Siberisse alles XVIII sajandil pärast Kristuse sündi. Kuid läänemere-hõimude lahkuminekut üksteisest peetakse võimalikuks umbes 500 a. pärast Kr-st. Kaaluv tõsiasi on soome-ugri Siberi algasula vastu see, et praegu seal elavad ugrilased, ostjakid ja vogulid, on ajalooliste andmete järgi varemini asunud Euroopas ja siirdunud üle Uurali Siberi poolele alles II aastatuhande algul pärast Kr-st. Soome-ugri algkeele esinevatest taimenimedest osutab näiteks murakas, et soome-ugri algrahvas on olnud kodus põhjamaisel alal, kuna see taim ei kasva lõunas. Soome-ugri sõnavara kajastab ühelt poolt, et seda rahvast on ümbritsenud metsarikas ja lumerohke talvega loodus, millist ei ole Poolas ega Ida-Preisimaal või veel laiemas ulatuses Põhja-Saksamaal.

Pikemat aega on peetud soome-ugrilaste algko-
duks Volga keskjooksu maid Euroopa poolel Kama
ja selle harujõgede piirides. Hiljem on seda soome-
ugri algkodu asukohta veel keeleteadlaste poolt pii-
ratud Volga ja selle harujõe Oka vahelise maa-
alaga.

Volga jõe keskjooksu ümbrust kitsamas või laie-
mas mõttes tuleb praeguseni pidada kõige paremini
tõendatud paigaks soome-ugri algkodu ülirohketes
otsingutes. Selle arvamise poolt kõneleb muuhulgas
tõik, et tähendatud piiraladel praegugi elab suur
hulk soome-ugri rahvaid, nagu mordvalased ja tšere-
missid, kes veel paarsada aastat enne Kr. s. omasid
ühise volga-soome keele.

Soome-ugri algkodu oletuse tähtsaimad postulaadid on üksikute teadusharudega kooskõlas. Need pos-
tulaadid põhjenevad soome-ugri keeleteadusel, arvesse võttes algkodu kliimat ja taimekasvu, mille hulgas erilist tähtsust omavad üksikute puuliikide (t a m m, v a h e r j n e.) kasvualade uurimise tulemused.

Kurioosumina võiks mainida siin ühe endise Riia Polütehnikumi õppejõu A. Gleye avastusi, mis aja-
kirjanduses on palju tolmu üles keerutanud. Gleyel ei ole põhjalikku keeleteaduslikku meetodit, kuid ta on juba pikemat aega uurinud Kreeta saare kauge-
mat minevikku. Tema sulest ilmus Riias juba 1928. aastal nende uurimuste tulemusena iseseisev raamat „Die Sprache der Eteokreter“. On teada, et Kreeta saare algelanikud ei olnud greeklased, vaid eteokreedid, kellede keelest on säilinud meie päevini üksikuid lühemaid greeka tähtedega kirjutatud raidkirju. Gleye peab seda eteokreetide keelt üheks soome-ugri keeleks puht juhuslike ühekõlaliste sõnade kokkusattuvuste tõttu. Näiteks Itaalia olevat sama tüve kui soome sõna itä ja itäläinen. Kogu selle teose väärtust peab dr. P. Ariste oma Eesti Kirjanduses (1929, nr. 1) avaldatud arvustuses nulliks.

1937. aasta algul avaldas prof. emer. Arthur Gleye Tallinnas uue kõmulise raamatu „Die Wiedergeburt der west-finnischen Geisteskultur“, mille ees-
sõnas ta tänab härra Riigivanemat rahalise toetuse eest tema uurimuse trükis avaldamise puhul. Seegi raamat on täis kõige fantastilisemaid teooriaid, mille ülim tipp on see, et Kreeta saare mitme tuhande aasta eest elanud algrahvas, eteokreedid, on tunnud juba tol hallil muinasajal meie tuntud keeleuendaja Johannes Aaviku verivärskeid, alles kümme aastat tagasi ta enda poolt loodud, keeleuenduslikke vorme. Nimelt on mindud seal eteokreetide keelt Kreeta saarel seletama või tõlgendama kõige uuemate Joh. Aaviku keeleuendustega. Huvitav on siin märkida, et prof. Gleye selles uurimises on läinud kaunis kaugemale, võib-olla läänemere-soomlaste algupära ja tõuomaduste otsingu äärmiste võimaluste juure. Läänemere-soomlaste keelekujusid puht juhuslike sõna hääldamiste kokkusattuvuste alusel ta näeb ja leiab nüüd kõikjal Lääne-Euroopas. Läänemere hõimude ekspansiooni ta oletab sel puhul mitte üksi enam vanade roomlaste ja greeklaste juures, vaid ka Iiris, Britannias, Skandinaavias, Islandis ja mujal.

Dr. P. Ariste on sellegi teose ilmumise puhul kirjutanud arvustuse „Vabas Maas“ (3. IV 1937, nr. 74), kus ta nimetab Gleyet „teaduslikuks kahjuriks“, kes võhikuna keeleteaduses püüab kõik ära vassida, nagu omal ajal ebateaduse harrastajad n.-n. tšaromutnik'ud (s. o. nõiad-veesegajad) Venemaal. Dr. Ariste tuleb oma arvustuses ainsale järeldusele, kus ta väidab: „Kõnesolevat Gleye teost lugedes sa-
tub peaaegu iga peatükis tõendeile, et meil on tege-
mist tagakiusamise- ja suurusemaaniat põdeva patoloogilise isikuga, kellel on tekkinud kindel idee kõikjal näha läänemere-soomlaste või läänemere-soomlaste mõju.“ Gleye omalt poolt aga süüdistab eesti teadust, et see ei otsi ürg-eesti motiive Vahemere rannikult, vaid Volga äärest! Ja samuti ei püüa Kreeta saare algelanike ja soome keele sõnu võrrelda juhuslike ühekõlaliste kokkusattuvuste alusel!

Ajalehe veergudel kõmu poolest kuulsaks saanud prof. Gleyel on olemas ka pooldajaid, niisama kõmulisi „uurijaid“: hr. J. Paala ja Mägi Kurdla. Viimane on „Päevalehes“ (17. IV 1937, nr. 104) kirjutanud pika kiiduartikli pealkirjaga: „Eestlased põlvnevad lõunast!“ A. Gleye uue raamatu puhul tsiteerib M. Kurdla Viini ülikooli prof. Brandensteini kirja, kes kui võhik soome-ugri keeleteaduses ainult viisakuse pärast kiidab üldjoontes Gleye raamatut, mainides muuseas: „Eriti teesile, et indogermaanlased kagu pool ürg-soomlaste on asunud, suhtun ma positiivselt.“

M. Kurdla on ise samasuguses suurusemaani-
as kui suurem osa soome-ugrilaste algkodu Lääne-Euroopast otsijaid. Põhjust, miks tuleb just Lääne-Euroopast ja lõunast greeklaste ja roomlaste juurest eestlaste algkodu otsida, mainib ta oma vastuses („Vaba Maa“ 1937, nr. 86): „Mägi Kurdla vastus P. Ariste kirjutuse puhul“. Siin tuuakse abilisteks dr. O. Schraderi kirjalikke väiteid, dr. J. Luiga arvamisi jne. Kurdla ütleb seal muuseas niimoodi: „...Sest rahvalt on tema enda ja tema tõu tõeliselt suur minevik ära võetud ja tema enda teaduslik eliit sunnib teda säärasesse vääritusse hingelisse asendisse, kus loov omakultuuri töö peaaegu võimatu on! Seepärast andke meile tagasi meie uhke muinsus, et selle varal võiksime luua uhke tuleviku!“

Need on tähtsaimad jooned meie hõimude algkodu otsimises. Selles otsimises ei puudu keerulisi ja kõveraid teid, mille kaudu tahetakse nagu mingi avastamise au läbi üle öö kuulsaks saada. M. Kurdla võrdlebki oma mõttekaaslast prof. Gleyet Koperniku-sega, kelle tööd kui põhjalikku pööret senises teaduse maailmas algul ei taheta nagu kiuste tunnustada.

Ka rahvaluulelisi nähtusi on ära kasutatud soome-ugrilaste algkodu tõestusmaterjalina. Nagu Eesti Rahvaluule Arhiivi kirjapanudes, algupärastes sirvi-
laudades ja mujal on ära märgitud, tundsid vanad eestlased nagu soomlasedki 13-kuulist aastat, kus iga kuu sisaldas 28 päeva. Samuti on saadud 13-kuulisest aastast teateid teistelt meie kaugematelt hõim-
rahvastelt, näiteks laplastelt ja Siberi hõimudelt vo-

gulitelt ja ostjakkidelt. Mitmed uurijad, nagu Unfalvy, Ahlquist, K. Grotenfeldt ja Leo Meyer on omal ajal arvanud, et 13-kuuline aasta on nagu kamm-keraamikagi vaid soome-ugri hõimude pärandus. Uurija F. Amelung on sel puhul oletanud, et eestlased oma 13-kuulise kalendri juba Siberist kaasa tõid. Eestlaste esivanemad, nagu F. Amelung kirjutab (Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft a. 1881, lk. 155), laenasid 13-kuulise aasta Siberis asuvailt mongoli rahvastelt, kes jälle omakorda omandasid hiinlastelt paremaid astronoomilisi teateid. Selle oletuse kohaselt oleksid eestlased oma algkodust Siberist kaasa toonud 13-kuulise aasta. A. Korhonen on teoses „Suomalaisesta vanhasta ajanlaskusta“ (mis on ilmunud ajakirjas Suomi, IV sari, 14 osas) selle Amelungi 13-kuulise aasta kohta käiva väite pihuks ja põrmuks arvustanud.

Ungarlane Unfalvy on püüdnud tõendada, et ungari hét „seitse“ sõna kahesugune arvu ja nädala tähendus on tuletatud juba ungarlaste algkodus. Soomlane Korhonen mainib samas töös, et arvsõna „seitse“ esineb nii arvu kui nädala tähenduses greek-

laste, roomlaste, anglosakside, põhja-germaanlaste, araablaste, juutide ja isegi suahelineegrite juures!

Veel koomilisem on lugu, kuidas pseudofolkloristlikuks tembeldatud jumaluste Taara ja meil Uku nimedega prof. Gleye püüab ikkagi opereerida ja seletada Kreeta saare algelanike samakõlalisi nimesid nende (Gleye poolt) võtmestatud raidkirjadelt. Ta on dešifreerinud sealseist piltkirjadest isegi ehtsaid eesti rahvalaule.

Rännates oma algkodust muistsed eestlased valutasid uued maa-alad, elades rahus teiste rahvastega. Põllukultuuri järkjärgulise arenemisega tuli ühtlasi põlise kodu armastus. Rändrahvast sai Läänemere kaldale jõudes maa põline peremees! Kaugelt siia jõudes toodi kaasa põlised traditsioonid ja rahvakombed, mis nüüd on rahvuslike pidupäevade põhiluseks.

Nagu meie muistsed esivanemad pikalt teekonnalt tulles elasid rahus oma naabritega, nii tahame praegugi töötada rahus ja sõpruses teiste rahvastega.

E. PÄSS.

JAEHNE

**parim
põllumajanduslik
diiselmootor**

Saadaval suurused alates 7 HP. Ehitusviisilt tugev ja vastupidav, käsitamisel lihtne, tarvitamiselt odav — need on Jaehne mootorile omased omadused

PEAESINDAJA:

TALLINNA EESTI MAJANDUSÜHISUS

Estonia puiestee 21

EESTI KAUNEIM AJAKIRI

Nädal Pildis

ILMUB 2 KORDA KUUS

*Sisult väärtuslik ja trükitehniliselt
täiuslik kauni vasesüga trüki tõttu*

Tellides 1. juunist saate kauni «Nädal Pildis» suure albumi

Tellimishinnad: aastas Kr. 5.—, poolaastas Kr. 2.50,
veerandaastas Kr. 1.25.

Üksiknumber 25 senti

Meie uued õllesordid

KULD PILSEN
TARTU TÕMMU
IMPERIAL

ning karastavad mahlajoogid!

A/S A. SILVERE & KO ÕLLETEHAS
TARTUS

Uusi võitlusviise

käimasolevas Euroopa sõjas

Sõjas edu saavutamiseks omavad suure tähtsuse uued võitlusviisid, võitlusvormid ja uued võitlusabinõud, mis tabavad vaenlast ootamatult ja millele vastutegevuseks vaenlane pole ette valmistatud. Šablooniline tegevus juba rahuajal maksvate taktikaliste vaadete ja vormide kohaselt ei üllata vaenlast, sellele vastutegevuseks on iga sõjavägi välja õpetatud ja ette valmistatud. Ootamatus saavutatakse ikka uute võitlusviisidega, uute relvadega, mis vaenlasele teadmatus. Teisest küljest, uute relvade leiutamine, valmistamine, uute võitlusviiside rakendamine sõjalises tegevuses on väejuhtide leidlikkuse ja loova mõistuse töövili.

Maailmasõjas uuteks relvadeks, mis leidsid kasutamist, olid rasked suurtükid, lennukid, tangid ja sõjagaas. Iseäranis paaniliselt mõjutasid vaenlast kasutamise algul sõjagaas ja tangid, milledele vastutegevuseks puudusid kaitseabinõud. Taktikalisi vorme mõjutas suurtükiväe ja automaatrelvade massiline kasutamine. Pikkade jalaväe ahelikkude asemele ilmusid lahinguväljale võitlusgrupid; kaitse süsteem kulgese rohkem ja rohkem sügavusse; suurtükiväe lahingu ettevalmistuse intensiivsemaks muutmisega kaitse esimese järgu kaevikud vallutati nõrkade jõududega ja peavastupanu viidi kaitse sügavusse. Veel teisigi uudseid võtteid ja meetodeid leiame Maailmasõjas.

Milliseid uusi võitlusmeetodeid paneme tähele käimasolevas Euroopa sõjas?

Meie elame kaugel sõjateatrist, teated, mis ajalehtede ja raadio kaudu meieni jõuavad, on katkendlikud, kuid siiski nende põhjal võime teha märkmeid uute relvade ja võitlusmeetodite kohta Lääne-Euroopa sõjaväljadel.

Maailmasõjas kasutatav lennuk ja tank oma materjalosa poolest olid veel arenemise algastmel. Pärast Maailmasõda on neid arendatud ja massiliselt valmistatud. Tangi ja lennuki kõrvale on astunud tegevusse tangi- ja lennukitõrje-relvad. Igas sõjaväes on organiseeritud moto-mehh. osad. Lennuväe, soomus- ja moto-mehh. osade tegevuses, lennuväe ja maaväe koostöös leiamegi uudseid meetodeid lahingutegevuses.

Meile on kättesaadavamad teated Saksa sõjaväe tegevusest, seepärast valgustame neid.

Esimene, mis Saksa sõjaväe tegevust iseloomustab, on jõudude, iseäranis soomus- ja lennuväe, massiline kasutamine. Sõjateatri otsustavasse ossa koondatakse massiliselt vaenlasest üleolevad jõud, kes otsustavad lahingu. N.-Vene sõjaasjatundjate andmeil on Saksa sõjaväe juhatus 5. juunil alatud suure pealetungi-lahingu 270 km rindele La Manche'i ja Argonnide vahele koondanud 2 miljonit meest ja 5000

tanki, seega 7000 meest igale kilomeetrile. Mitte kunagi sõdade ajaloos pole nii suurt massi ühte lahingusse paisatud.

Prantsuse sõjaväe juhatusel pole jõudusid nii suurele pealetungivale massile vastu panna ja Saksa jõudude suur ülekaal nii lennuväe, soomusjõudude kui ka teiste väeliikide poolest, vaatamata Prantsuse sõduri vaprussele ja ennastsalgavale võitlusele, otsustab lahingu. Üllatusena lahinguväljadele Lääne-Euroopas on ilmunud Saksa rasked tangid, mille soomuse paksus on kuni 85—100 mm, relvastuseks üks kahur ja suurekaliibrilised kuulipildujad. Nende tankide vastu Prantsuse tangitõrje-relvad on võimetud võitlenu. Lahinguvälja sektorisse, mis on valitud läbimurdekohtadeks, koondatakse tugevad soomusjõud, 100—200 tanki kilomeetrile. Teostatakse õhuluure. Määratud ajal algab suurtükiväe ettevalmistus ja läbimurde-kohale lendavad raskepommilennukid, kes

Rivist väljalõõdud liikuv kindlus — tank

Moodsa sõja võimsate relvade ja tehnika hävitustöid kindlustatud võõndis

pommitavad madallennul oma eesmärgi, täiendades või asendades raske-suurtükiväe tuld. Pommilennukeid kaitsevad hävituslennukid, et vaenlase hävitajaid tagasi lüüa. Pärast, kui suurte pommidega on purustatud vaenlase positsiooni sõlmpunktid, varujõudude koondused ja varustuse keskused, astuvad lahingusse tangid ja tankide järel moto-mehh. ning jalaväeüksused. Niisuguse löögirusika tiibu kaitseb õhust lennuvägi. Need tugevad löögiosad lennuväe kaasabil tungivad kiiludena kaitsjate rindesse, lõhestavad selle, lahutavad üksikud väeosad üksteisest, neid ähvardades sisse piirata või ka sisse piirates. Tugevad soomus- ja moto-mehh. osad tungivad rindest läbi, purustades ja demoraliseerides kaitsja tagala ning tehes sügavamaid haaranguid vaenlase sissepiiramiseks. Vaenlase tagalasse sissetunginud osad varustatakse kõige vajalikuga lennuväe poolt.

Raudbetoonkindlustele (punkritele) peale tungides erilöögiõsade koosseisus pioneerid ööpimeduse kätte all lähenevad kindlustustele ja tugevate lõhkeainetega purustavad või kahjustavad neil üksikud relvad, mis olid jäänud terveks õhust pommitamisest ja raske-suurtükiväe-tulest.

Läbimurde kiirendamiseks ja vaenlase seljataga taktikaliselt tähtsamate kohtade (sildade, aerodroomide, kitsustikkude) vallutamiseks sakslased teostasid Norras, Hollandis, Belgias ja Põhja-Prantsusmaal õhudessantide parašütistide allalaskmise ja transportlennukitest dessantosade maalesaatmise läbi. Ajakirjanduse andmeil õhudessantid soodustasid ja kiirendasid välivägede tegevust, vallutades sildu, aerodroomi, ilma et taanduv vaenlane oleks saanud neid purustada. Üksi Hollandis olevat sakslased teostanud 10.000-mehelise õhudessantide.

Lahingu ettevalmistuseks ja läbiviimiseks lennuvägi täidab tähtsaid ülesandeid. Õhu valitsemine on siin tähtsam võidupunkt. Esimesena lennuvägi pommitab vastase lennuväe neutraliseerimiseks ja hävitamiseks vaenlase aerodroomi ja angaare maal. Nii 10.—12. maini, suure pealetungilahingu alates Belgias ja Hollandis, Saksa lennuvägi Prantsuse, Inglise, Belgia ja Hollandi lennuväe baaside ja aerodroomide pommitamisel saavutas tõhusaid tagajärgi. Teiseks tähtsamaks ülesandeks lennuväele on ühendusteede ja sidekeskuste purustamine vaenlase tagalas. Pärast 16. maid, kui oli teostatud läbimurre ja saavutatud suur edu Belgias ja Hollandis, kui oli löödud tagasi Prantsuse esimesed vastulöögid, Saksa lennuvägi asus ühendusteede purustamisele Prantsuse tagalas, takistades reservide saatmist lahinguväljadele. Saksa lennuväe tõhusa tegevuse tõttu Prantsuse reservid jõudsid suure hiline misega kohale, kui lahingu tulemus oli juba otsustatud. Kui võtta arvesse veel lennuväe tegevust sõjalaevastiku ja transportlaevade vastu, kahjustades neid ja takistades nende tegevust, siis saame küllaldase pildi lennuväe tähtsusest käimasolevas sõjas. Vaatamata hävituslennuväe ja õhutõrjesuurtükiväe tõhusale tegevusele lennuvägi on suutnud käimasolevates suurtes lahingutes oma ülesande täita ja otsustavalt maavägede tegevusele kaasa aidata.

Maaväes löögijõuna on suur tähtsus soomusosadel, kes moodustavad esimese ešeloni vastase positsiooni läbimurdmisel. Milline on koostöö ja side lennuväe ja maaväe vahel, kuidas teostub koostöö jalaväe, soomusjõudude, suurtükiväe ja teiste väeliikide vahel, misuguseid võitlusvorme ja võitlusviisi siin kasutatakse, kuidas sünnib sideühendus, puuduvad ajakirjandusel veel andmed. Kuid kõigi väeliikide kui ka üksikute üksuste kooskõlastatud tegevus ja kõrge väljaõpe, iga juhi aktiivsus, leidlikkus ja otsustavus, iga sõduri ohvrimeelsus ja tahe võidelda kuni lõpuni on ka käesolevas sõjas jäänud otsustavateks teguriteks lahingus. Seda ohvrimeelsust, kangelasliikkust ja tahet võidelda kriipsutatavad alla mõlemad võitlevad pooled — sakslased ja liitlased.

A. B.

Ostän

külfepuid

väikesel ja suurel arvul

Tallinn, Sakala t. 19. Telef. 460-19

E. Veenre

Eesti Rahva Muuseum —

meie rahvateadusliku kultuuri varaait

Tartu külje all — endise Raadi mõisa hooneis — asetseb Eesti etnograafia ja muinaskultuuri varaait — Eesti Rahva Muuseum, mis on kujunenud oma kolmekümneaastase tegevuse jooksul, kui arvestada eesti rahva väikest arvu ja etnograafiliste kogude rikkust ERM-is, üheks täiuslikumaks rahvateadusliku muinasvara salveks kogu Euroopas.

Külastame seda asutust ühel juunikuul päeval, mil põline Raadi mõisa park on tulvil kevadist rohelist, mille keskel seisab valge muuseumihoone oma täies suursuguses vaikuses, nagu tundes oma tähtsust ja kõrget positsiooni eriti rahvateadusliku kultuuri edasikandmisel kaugele ajalukku.

ERM-i rikkalikud kogud on äratanud tänapäeval huvi mitte üksi kodumaa inimestes, vaid ka paljudes välituristides, kes külastavad Eestit. Nii on meie ERM-i külastamise silmapilgul sealt väljumas arvukas ekskursioon lätlasi, kellede nägudelt juba võib näha täit rahuldust muuseumis veedetud paari tunni kohta.

Siirdunud läbi muinasteaduse väljapanekutetoa ERM-i kantseleisse ja tutvunud seal ERM-i väljapanetega, mis pakuvad huvitavat ning rikkalikku pilti Eesti etnograafilisest minevikust ja rahvakommetest, saabub kohale ERM-i direktor dr. E. Linnus, kel on selja taga väsitav uurimismatk Osmussaarele, kuid kes sellele vaatamata on sõbralikult abivalmis andma seletusi ERM-i senise tegevuse ja väljapanekute kohta.

Nagu selgub, sai ERM läinud aasta aprillis 30 aastat vanaks, seega on ERM asutatud kümmekond aastat enne Eesti iseseisvust. Eesti Rahva Muuseumi asutamise mõte kandub aga palju kaugemasse ajajärku tagasi.

Etnograafiline muuseumiliikumine kajastub meil teataval määral selles, et peamiselt saksa soost estofiilidest koosnev ja üle 50 a. eeskätt muinasteaduse alal teotsenud õpetatud Eesti Selts 1894. a. eesti rahvarõivaste jm. etnograafiliste esemete kogumisele asub. Selle töö teostab seltsi ülesandel peamiselt O. Kallas aa. 1894—1895 ja selle tulemuseks on ÕEK-i „Eesti Etnograafiline Muuseum“ umb. 800 esemega ja oma aja kohta võrdlemisi rahuldava tehnilise korraldusega.

Huvitaval viisil on aga ka eestlaste endi keskel muuseumimõte juba varakult hakanud virguma. V. Reimani teatel olnud muidu tagasihoidlik Jaan Adamson esimene, kes lausunud julged sõnad „Eesti Muuseumi“ asutamise vajadusest juba 1869. a. laulupeol. Sama J. Adamson ühes Jaan Jung'iga olid ka esimesi ainelise vanavara korjajaid, kahjuks küll ainult Vene ja välismaade muuseumide tarvis, kuna „Eesti muuseumi“ teostamist nende silmad enam ei näinud. Mõte hõõgus aga edasi ja pea tekivad ka tegelikud katsed.

Õige tagasihoidlik algus tuli 1872. a. asutatud Eesti Kirjameeste Seltsi poolt, kus juhuslikest kinkidest vähehaaval tekivad väikesed muu-

seumikogud. Hiljemini oli seltsil juhatuseliikmeist valitav vanavarahoidjagi. Seltsi tegevuse lõpetamisel anti need kogud 1897. a. üle Õpetatud Eesti Seltsile. Likvideerimiskava järgi leidis seal 4056 vana raha ja 296 nr. etnograafilisi jm. esemeid.

Samal ajal ka Eesti Üliõpilaste Seltsis, arvatakse soome üliõpilaste eeskujul. Seltsi esimesel ametliku registreerimise aastal, 1883, koostatud kodukord näeb ette ka erilise „vanavarakogu“, mis seisab raamatukoguhoidja valve all. Esialgu olid tulemused siingi väikesed. Nagu dr. O. Kallas oma mälestusis kirjutab, leidnud ta 1887. a. seltsi tulles raamatukogu kapil asetsevas „seltsi muuseumis“ ainult ühe supikulbi ja paari viiske, kuna samas asetseva piibu kohta puudunud selgus, kas ta oli maha unustatud eraomand või aga „asjalik vanavara“.

O. Kallas, kes 1889. a. Helsingis tutvunud sealse muuseumikorraldusega ja üliõpilaste osavõtuga sellest, hakkabki nüüd järelejätmatult propageerima muuseumi asutamise vajadust seltsis ja loob sellele ka tegeliku aluse oma 1892. a. Saaremaalt korjatud koguga. 1894. a. avaldab ta eesti ajalehtedes üleskutsegi „Eesti muuseumi asjus“. Samal aastal deponeeritakse ometi kogud Õpetatud Eesti Seltsi, kus, nagu ülal mainitud, oli algamas suurelatuslikum korjamistöö.

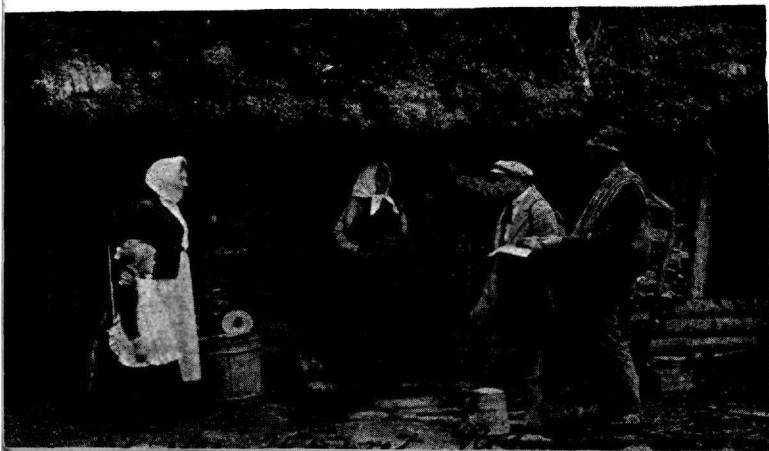
Järgmisel, 1904. a. tuleb Tartus veel uus muuseumiasutamise katse Eesti Põllumeeste Seltsis, kus Jaan Tõnissoni, Kristjan Raua jt. ettepanekul otsustati luua käsitöömuuseum ja selleks omandada seltsi näitustel väljapandavaid rahvapäraseid käsitöid. Otsus teostatakse veel sama aasta näitusel ja kokkusaadud esemed, arvult 32, paigutatakse EÜS-i. Seegi algatus jääb üsna tagasihoidlikuks ja 1908. aastaks koguneb sel teel ainult 98 nr-t.

Selles aktsioonis kaasalõõnud kunstnik Kr. Raud, 1904. a. Tartu asudes, saabki siin O. Kalda kõrval teiseks tuliseks muuseumimõtte eestvõitlejaks, lähtudes sellele eeskätt rahvakunsti seisukohast. 1906. a. paiku asub Raud ka ise rahvapäraste käsitööde ja rahvarõivaste kogumisele, milleks saab toetusi Õpetatud Eesti Seltsist.

Nende tagasihoidlikkude katsete kõrval etnograafilise korjamise algamiseks oli vahepeal märksa paremaid tagajärgi annud sõnalise vanavara kogumine. Esiteks oli seda laadi kirjalikkude materjalide kokkusaamine ja säilitamine lihtsam ja odavam kui muuseumikogudel. Teiseks olid siin vanemad töötraditsioonid juba F. R. Faehlmanni ja F. R. Kreutzwaldi päevilt alates. See kõik mõjus omajagu kaasa töö edukusele, suurel määral muidugi ka meie esimese suurkorjaja dr. Jakob Hurda isik, kes töötas ise väsimata innuga ja oskas ka teisi kaasa tõmmata.

Hurda tegevus korjajana paisub eriti pärast 1888. a., mil ta avaldab vastavad üleskutsed kõi-

*Vanavarakorjajad kauplemas Saaremaa talunaistega:
„Noh, olgu — 25 kopikat, rohkem ei saa!“*

gis eesti ajalehtedes. Teisena oli M. J. Eisen 1883. a. alustanud oma rahvaluulekorjandust, mis samuti tõi kokku rohkesti materjale.

Umbes samal ajal algasid rahvaviiside korjamise katsed K. A. Hermannilt j. t. poolt. 1904. a. paneb O. Kallas ka sellele tööle kindla aluse, asutades töö juhtimiseks Eesti Üliõpilaste Seltsi juure rahvaviiside korjamise toimkonna.

Näeme siis, et XX saj. alguses olid teatavad algatused muuseumi alal olemas. Sõnalise vanavara korjamistööga oli „vanavara“ mõiste kantud ka rahva hulka. Puudus vaid keskus, kes oleks seni peamiselt rahvaluule rakkess olnud tegelaskonna pannud liikuma ka ainelise vanavara kogumise suunas. Mõlemad seniste muuseumikogude omanikud, nii OES kui EÜS, võisid juba oma kinnise organisatsiooni laadi tõttu siin vaevalt küsimusse tulla organiseerijaina. See ülesanne vajab uut painduvama organisatsiooniga ja suuremate aineliste võimalustega asutist, milleks saigi Eesti Rahva Muuseum.

Otsese tõuke ERM-i asutamiseks andis Dr. Jakob Hurda surm 31. XII 1906. See seadis meie rahvusliku kultuuritöö juhid vajaduse ette luua mingi asutis, kes oleks võinud hoolitseda Hurda kogude säilitamise ja korjamistöö jätkamise eest.

Nagu pärast isa surma poeg Max Hurt pärijate nimel ajalehtedes teatab, oli see ka J. Hurda enda soov, et „tema kogu rahvale, kelle keskelt see korjatud, alles peab jääma“. Lähema korralduse loomiseni jäid kogud „Bergmanni Abiraha“ valitsuse hoolde ja selle esimees O. Kallas pidi ajutiselt ka sõnalise vanavara kogumist jätkama. Muidugi ei saanud „Bergmanni Abiraha“ kui peamiselt heategevuslik asutis ise asuda Hurda tööd päriselt jätkama, vaid selleks tuli luua uus eriorganisatsioon.

Dr. J. Hurda matusepäeval, 4. (17.) jaan. 1907 kogunevadki asjaosalised pärast matusetalituse lõppu „Vanemuisesse“ koosolekule. Siin toonitab peale koosoleku juhataja J. Tõnissoni eriti V. Reiman, et „kuigi meil praegu kedagi üksikut inimest ei ole, kellel seesama jõud olemas kui Hurtil, siiski võib kahtlemata hulk väikesed jõudusid palju kasulikkude tööd ära teha... Hurti töödele tuleks kogumise ja asumise paik iseäralise Hurti muuseumi kujul elusse kutsuda“. Ühel häälel otsustataksegi valida ajutine toimkond, kelle hooleks jääb põhikirja väljatöötamine ja muud vajalikud eeltööd. Toimkonda valiti V. Reiman, O. Kallas, Max Hurt, Rud. Hurt, A. Sprenk-Läte, A. Põrk, H. Koppel, M. J. Eisen, Kr. Raud, J. Kerg, J. Tõnisson, H. Laipmann, K. Leetberg, M. Lipp ja lõpuks prof. K. Krohn Soomest kui Hurda kogude tegelik korraldaja pärast H. surma.

Toimkond asubki tööle, kusjuures kavatsitava „Hurti muuseumi“ raamid palju laiemale nihutatakse kui algul kavatsatud. Muuseumi tegevusalaks võetakse kogu rahvateadus ühes lähemate naaber-aladega, samuti rahvusraamatukogu ja mitmed muudki seni peamiselt O. Kalda *desiderata*-nimes-tikus seisnud kavatsused. Vastavalt sellele valitakse ka laiem nimi — Eesti Rahva Muuseum, mis tolaeagsses keeles taotleb umb. „E. rahvusmuuseumi“ tähendust ja on, kord rahvapärases saanuna, tarvitusel tänini.

Põhikirja saadetakse peagi registreerimisele, tuleb aga mitmel korral ümbertöötamiseks tagasi ja leiab alles 19. XII 1908 Liivimaa kuberneril Sve-gintsovi poolt kinnitust.

Organiseerimistööd võtsid veel omajagu aega ja nii saadi alles 1. (14.) IV 1909 pidada esimene põhikirjakohane tegevliikmete kogu koos-

olek EÜS-s. See päev ongi nüüd võetud muuseumi ametlikuks asutamispäevaks.

Kuigi nüüd on ERM-i asutamisest möödunud juba tervelt kolmkümmend aastat, on muuseumi ülesanded, kuigi neid on vahepeal laiendatud, jäänud ikka samadeks. Nii on vahepeal tekkinud terve rida iseseisvaid asutusi, nagu Emakeele Selts, Eesti Rahvaluule Arhiiv jne., milledest osa on jäänud muuseumiga ühendusse.

Vabariigi esimese kümne aasta jooksul oli jõutud koguda ERM-i rahvusteaduslikku arhiivi ca 20.000 eset. 1. aprilliks 1940. a. oli see arv tõusnud juba 43.300-le, mis on isendast võrdlemisi suur arv, eriti kui arvestada meie üldist rahvarvu. Võime seepärast julgesti ütelda, et etnograafiliste muuseumiesemete tiheduse pärast võib meiega terves maailmas võistelda vast ainult Rootsi, teised maad peavad meile kõik alla jääma. Kõige selle juures ei saa siiski ütelda, nagu esineks meil muuseumis mingi mõttetu vanavara ülekujumine. Suur esemete arv on tingitud osalt ka korjamise meetodist, kus püüti igast kihelkonnast kõik tüübid kokku korjata ja välja tuua. Nende sorteerimise järele kasutatakse dublette vahetuks teiste rahvastega, eeskätt oma hõimudega ja lähemate naabritega.

Kogutud esemeist on praegu ERM-is pandud ca 7.500 eset, ülejäänud on magineeritud niisuguses seisukorras, et neid saab kätte alati.

ERM-i kogude täiendamine on sündinud nii siis esemete korjamise ja vahetamise teel, kusjuures on ka võetud üle teiste muuseumide kogusid. Nii on ERM saanud õpetatud Eesti Seltsilt 1500 numbrit, peale selle Eesti Üliõpilaste Seltsilt, Eesti Põllumeeste Seltsilt, Eesti Kunsti Muuseumilt jne.

Viimastel aastatel on käinud kibe töö ka juba varematal aastatel korjatud esemete tüüpide, päritolu ja kuuluvuse aja kindlaksmääramiseks. Selleks on tulnud saata välja üliõpilasi-stipendiaate, kes on ajavaheajal 1923—1940 kogunud ca 40.000 lhk. selgitavat aruandematerjali. ERM-il on üle maa 350 korrespondenti, missugune võrk töötab 1931. a. peale ja on annud ERM-ile tänaseni ca 55.000 lhk. korrespondentsmaterjali. Peale selle kasutatakse tehnikumi üliõpilasi etnograafilist tähtsust omavate vanade ehituste ja laevade joonistamiseks, millised paigutatakse ERM-i. Senise 15 aasta jooksul on sel teel kogutud 7000 joonist ja võib ütelda, et kaks kolmandikku Eesti pinnast on ehituste jäädvustamise alal puhtaks töötatud. Muul alal — etnograafilise vanavara korjamisel — on see töö läbi viidud sajaprotsendiliselt.

Etnograafilisi korjamisi on sooritatud ka väljaspool Eestit, Lutsi ja Koiva maarahvaste juures, Eesti asundustest naaberriikides ja lõpuks liivlaste juures, mis on moodsas keeles ütelduna väljaspool kodumaad meie eluruumiks rahvaluule ja etnograafia alal. Korjamisi on toimetatud ka Soome Lapimaal ja Karjalas, milledest viimane läks nüüd teatavasti N. Liidu alla.

Õige rohkesti tööd on ERM-is tehtud ka korjatud esemete korraldamise alal, mille tõttu võib ütelda, et meie etnograafilise vanavara magasinid on sel alal Euroopa parimaid. ERM-il on koostamisel praegu keskkartoteek, kuhu on koondatud põhjalik ülevaade nii kodu- kui ka välismaal leiduvatest eesti ainelisest vanavarast. See töö lõpetatakse paari aasta pärast. Korjatud esemete desinfitseerimine sinihappegaasiga ja prepareerimine on ERM-il eeskujulikult läbi viidud. Asutatud on fotodekogu, mis sisaldab juba 26.500 numbrit ja mida kavatakse muuta iseseisvaks osakonnaks. ERM-is säilitatakse ka meie kultuurfilmide koopiapäid ja heliplaadistatud sõnalist vara murdekogumise alalt.

Uurimistööl alal annab ERM välja oma aasta-araamatut, mis on leidnud ka välismaa teadlaste ringkondades head vastukõla. ERM-i püüdeks on olnud

viia seniseid uurimistulemusi rahva sekka ja elustada uuesti seda osa muinasloost, mis seda väärt on, ning toetada meie rahvuslikku omapära rakendusloost väljarendamisel. Tüüpilisim muinasloostuuri populariseerimise viis on seisnud ERM-i kogude väljapanekuis ja tutvustamises laiematele hulkadele. See on annud ka päris tõhusaid tulemusi. Nii on viimase kümne aasta jooksul ERM-i külastanud isikute arv tõusnud aastas 12 tuhandelt 19 tuhandele. Peale selle on ERM-i kogusid kasutanud käsitöö- ja kutsekoolid rahvuslike muustrite kopeerimiseks. Olgu tähendatud, et kutse- ja täienduskoolide õpetajatele ja õpilastele, samuti ka meie kunstnikkonnale on ERM-i külastamine tasuta, kuna teistelt võetakse selle eest väikest maksum.

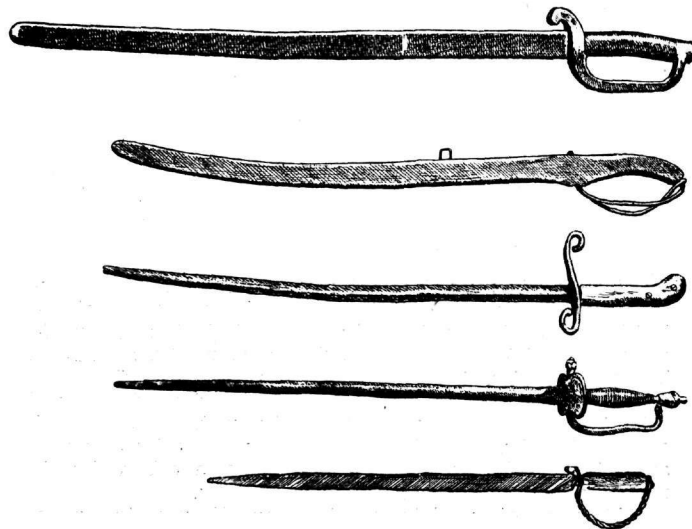
Eesti muinasloostuuri populariseerimiseks on ERM korraldanud väljaspool muuseumi ka erinäitusi. Riikliku kultuurpropaganda huvides on neid korraldatud isegi välismaal, näiteks Helsingis, Brüsselis, Berliinis, Pariisis, Kölnis, Riias, Prahhas (viimases l. a.) jne.

ERM on toetanud ka rahvariiete kandmise populariseerimise aktsiooni ning korraldab pidevalt Riigi Ringhäälingu kaudu rahvateaduslikke loenguid.

Rahvateadusliku osakonna kõrval, mis võtab enda alla suurema osa muuseumi hoonest, on ERM-i kunsti- ja kultuuriloolise osakonna ülesandeks Eesti ja Balti kunsti kogumine ja meie maa minevikuga seotud kultuurilooliste esemete kogumine. Näiteks on siin välja pandud Tartu gildide ja tsunftide karikad, rikkalik mündikogu ning lõppeks relvakogu, mida täiendati alles hiljuti Eesti Laskurliidu auhindade koguga, millede hulgas on ka kuulus Argentiina kuju.

Ringkäigul ERM-i väljapanekutesaalides puutume elavalt kokku Eesti muinasajaga lähemast ja kaugemast minevikust. Omaette rekordsaavutusena on ERM kogunud kokku 2½ tuhat vana eesti joogikannu, milline kogu on ERM-i hiigelnumbriks. Omaette täiuslik on ka eesti rahvariiete kogu, mille kõrval näeme igasuguseid vanu elamistarbeid, ehteid, relvi, kalastamistarbeid jne. Kõike siin ei suudaks loendada ja öieti poleks ka sellisest loendamisest mingit kasu, kõiki väljapanekuid peaks igaüks ise nägema, ainult siis saab neist selge ning ülevaatliku pildi.

Ühes kogus paelub meie tähelepanu kogu vanu eestlaste pulmamõõku, millede kohta on kadunud M. J. Eisen esitanud ERM-i väljaannetes põhjaliku uurimistöö, mille põhjal vaatlemegi pulmamõõgaga seoses olevaid mälestusi Eesti muinasajast.

Eesti vanu pulmamõõku ERM-is

Eesti pulmad 1643. a. Oleariuse järele

Eesti muistendid teavad palju kõnelda veris-test pulmadest. Kui vanasti kaks pulmarongi teel juhtumisi teineteisele vastu tulnud, ei tahtnud kumbki teisele teed anda. Nõnda tekkinud tüli. Pulmalised tunginud mõõkadega üksteisele kallale ega taganenud enne kui võideti teised pulmalised. Tihti tapetud niisugusel puhul peigmees või pruut, mõni kord jälle ühel poolel peigmees, teisel poolel pruut. Et pulmade jaoks tavaliselt teatud aasta-aeg määratud, ei puudunud võimalus kokku puutuda teise pulmarongiga. Peigmees valinud sellepärast sagedasti tugevaid peiupoisse, et nad suudaksid võita vastaseid. Veel jutustavad muistendid, et kui ühest rongist peigmees, teise pruut tapetud, vana kombe järele pidanud ellu jäänud peigmees ja pruut abielluma teineteisega.

Meie päevil näidatakse veel siin-seal kohti, kus muiste peetud niisuguseid veriseid pulmi. Tavaliselt on langenute mälestuseks püstitatud kas kivist või muu mälestusmärk.

Mitte alati ei langenud peig või pruut, vaid mõnikord ka peiupoisse, kes ju omast kohast esinesid pruutpaari kaitsjatena ja niisugustena esimestena tormasid kallale. Karuse kihelkonnas Voosu Hingede mäel langenud niisuguse võitluse puhul mõlemad peiupoisid, maetud sinnaamasse maha ja pandud kiviristid hauale. Üldiselt kõnelevad muistendid vähe peiupoiste või pulmaliste surmasaamisest, seda rohkem aga ikka peigmeeste ja pruutide tapmisest.

Tekib küsimus, kas oli muiste tõesti nõnda sagedasti kahe pulmarongi vastastikusel teineteisega kokkuputumisel nii palju tapmisi kui muistendid jutustavad. Ei tahaks seda uskuda, et nõnda sagedasti. Võimatuks ei või tunnistada, et pulmatuju ülemeelsuses tungiti vastusõitva rongi kallale ja ühelt või teiselt poolelt langes peigmees või pruut. Oletan ometi, et tavaliselt veriste kokkupõrgete põhjuseks ei olnud sugugi tee mitteandmine teisele rongile ega või neid ronge arvata õigeteks pulmarongideks.

Teame, et muiste tihti tõmmati pruute, s. o. rööviti. Peigmees vaatas enesele valmis meeldiva pruudi. Kartes, et ta pruudi vanematele ehk ei ole

vastuvõetav, arvas ta kõige paremaks pruudi omandada röövimise teel. Röövima minnes võttis peig enesega mitu relvastatud noormeest kaasa, et need takistuste tegemisel pruudi omaste poolt aitaksid tal nõudjatele mitte välja anda röövitud pruut. Tõmbajad läksid saagile ratsa, mõnikord aga ka vankritega; nad varitsesid kusagil varjulises kohas. Ilmus pruudiks määratud neiu, kargasid varitsejad peidupaigast välja, sasisid neiu kinni, sulgesid ta suu, tõstsid ta ratsu selga või vankrile ja nüüd algas sõit peigmehe kodu poole. Vahel õnnestus röövida neiu koduse rahva tähelepanemata, vahel aga juhtusid kodukondsed kohe märkama röövimist. Niisugusel puhul kutsuti ruttu kokku külamehi ja sõideti taga ajama tõmbajaid. Jõuti tõmbajatele järele, algas võitlemine mõõkade tarvitamisega, kui nimelt tagaajajatel mõõku oli saadaval, või vastasel korral võeti appi teibad ja kivid. Mõnikord suudeti siiski ära hoida võitlus ja tõmbajad ning tagaajajad leppisid kokku.

Kui puudus eriline põhjus peigmehe väiks mitte vastuvõtmiseks, võidi seda kergemini kokku leppida. Tavaliselt pidi peigmees niisugusel puhul pruudi vanematele maksma mingisugust lunastushinda. Meeldis tõmbajast peigmees pruudile, siis edendas niisugune asjaolu kokkulepet, muidugi mõista mitte iga kord. Juhtus sedagi, et tõmbaja ja neiu eneste vahel tõmbamise asjus kokku leppisid ja neiu ise hoolitses tõmbamise kordamineku eest, valides aja ja koha, mis andis võimaluse saagiga pääseda pärrale, ilma et vanemate poolt keegi oleks teadnud tulla neid tülitama.

Kõige vanemad teated meie kodumaa pulmamõõkade kohta leiduvad Russow'il. Need teated ei käi ometi eestlaste, vaid sakslaste kohta, nimelt nende pulmapidamise kohta linnades. Linnades peeti tavaliselt maamõisnikkudegi pulmi. Eestlaste pidudest kirjutab Russow mõndaigi, aga eestlaste pulmade kirjeldusele ei anna ta ruumi. Selle asemel kuuleme sakslaste-mõisnikkude pulmadest üht ja teist. Russow kirjutab:

„Kui nad nüüd täis ja meelest ära olid, hakkas seal riid ja kisklemine, löömine ja pistmine, mitte ainult uulitsatel ja eeskojas, vaid ka kilditoas, kus prouad ja preilid istusid, ja igatüks pidi kõrgetele laudadele ja pinkidele hüppama. Seal nad tõmbasid oma suured rütingid, mis olid pea sõjamõõga suurused ja milliseid nad teitsiti ei saanud tarvitada kui ainult kahe käega. Seal löödi mõnelgi lõhki pea keskelt ja raiuti käsi ihu küljest, nõnda et habemeajal ood ja päevad küllalt oli tööd.

Esimese, kahjuks lühikese kirjelduse eesti pulmade kohta annab reisija Olearius, kes 1643 läbi Eesti sõitis ja sel puhul Kundas nägi eesti pulmi. Olearius ei kirjelda ainult eesti pulmi, vaid toob oma raamatus ka huvitava pildi neist pulmadest.

Pildil näeme pulmaliste ratsutamist. Mitte ainustki vankrit ei paista Oleariuse pildil silma, vaid kõik ratsutavad. Naisterahvastel ei ole omaette hobust, vaid naisterahvas istub meesterahvaga koos ühe hobuse seljas, ees meesterahvas, selja taga naisterahvas, tavaliselt meesterahvast kinni hoides. Pulmarongi

eel ratsutab torupillipuhuja, teda seiravad kaks peiupoissi, mõlemal mõõgad püsti käes. Peiupoiste taga paistab silma kinnine värav, mille ühel pool värava-vaht seisab, teisel pool aga peigmees pruudiga, mõle-
 nad hobuse seljas. Peigmees pistab midagi värava-
 vahi kätte. Oletaksime meelsasti, et see on mõök, millega ta puudutab väravahi kätt, kuid Olearius seletab, et ta lõhutudotsalise kepi varal annab värava-
 vahile värava avamise eest paar vaskraha vaeva-
 palgaks. Peiu ja pruudi selja taga ootab edasipääsmist keegi pulmaline, selja taga jällegi kodukanake. Seegi pulmaline näikse niisama mõõka käes kandvat, kuid mitte seda püsti pidavat nagu peiupoisid peigmehe ees.

Muul pulmalisel näikse puuduvat mõõgad. Huvitav on veel tähele panna, et pruutidrukud vähemalt juuste poolest meie aja neidusid tuletavad meele: nad kannavad lühikesi juukseid.

Tuleb oletada, et Olearius oma pildi on joonistanud looduse järele ja pilt meile seega pakub tõetruu ettekujutuse selleaegsete kommete kohta, nagu muudki ta teoses leiduvad pildid, millest veel mõned eesti elu kujutavad.

Rahvasuus leidub siin-seal viimase ajani teateid pulmaliste ratsutamisest vanemal ajal. Ratsutades istuti mõnel pulmateel sadulas. Kas Eestis ka leidis kiriliku juures iseäralikke „pruudikive“, kust kergem oli hobuse selga tõusta, selle kohta puuduvad teated.

Oleariuse teated kõlavad järgmiselt: „Kui pruut ja peig teine teises külas elavad, toob peig pruudi hobuse seljasa ära. Pruut istub peiu selja taga ja paneb parema käe keha ümber. Eel ratsutab torupillimängija, keda seirab kaks peiupoissi paljaste mõõkadega, millega nad ristamisi löövad pulmamaja uksele ja mis nad pärast seda pistavad otsapidi sinna kohta palkidesse, kus istub peig.“

Teisalt tuntakse ainult üht paljast mõõka kandvat peiupoissi: Kui nad kirikusse lähevad laulatusle, ratsutab üks, keda peiupoisiks nimetatakse, teiste ees, paljas mõök käes ja ajab neid, kes talle vastu tulevad, teelt eest, samuti siis, kui nad kirikust tagasi pöörduvad koju.

Hupeli teate järgi moodustavad mõõgad niisama osa pulmas tarvitavatest esemetest kui veimed: „Eestlased ei või pidada pulmi paljast mõõka käes hoidmata. See on peiul ja kahel tähtsamal pulmalisel ikka peos, isegi tantsul. Nii tihti kui nad uksest lähevad välja, puudutavad nad nendega ristamisi läve ja poste. Kust see komme on pärit, et tea nad isegi. Mõned arvavad, et vanast kombest röövida naise.“

Kuna Hupelil peig ise ja kaks tähtsamat pulmalist tantsivad mõõkadega, nimetab Kruse ainult peiupoissi selleks, kes tantsib, paljas mõök käes.

Peale eelnimetatud juhuste tarvitati pulmamõõka veel väga mitmel puhul.

Esmaspäeval pärast hommikusööki sõidavad kõik peigmehe poolt pulmalised rongis pruudikodu poole, peiupoisid peigmehe ees ratsa, nende järel peigmees üks söites, peigmehe järel isamees oma naisega ja kõik muud pulmalised. Peiupoistel, isamehel ja ka peigmehel on laiad mõõgad puusal nahktuppedes ja valged vööd risti üle piha.

Põltsamaal ratsutavad peiumajast pruudi juure sajavanim, peiupoiss ja peigmees, igaühel mõök käes, paremalt õlalt pahemale puusale ulatuvad valged käterätikud või vööd ümber. Need kolm ratsanikku ratsutavad pulmarongi ees. Peiupoiss lahkub pruudikodu lähedal seltsilistest, kihutab teiste ees pruudimaja juure, lööb mõõgaga kolm korda toa ukse kohale vastu sarikaid, sealjuures hüüdes: „Tere, langud!“

Pulmaliste tulekut pruudimajja kuulutab Nurmekunnas tavaliselt peiupoiss. See ratsutab pulmaliste eel pruudi õue ja põrutab mõõgaga kolm korda toaläve pealispuu külge, et maja elanikud teaksid ilmuda tulijate vastuvõtmisele. Hiljem on peiu-

poiss jällegi see, kes, tahtes rutemini vabastada tulija hobust vankri eest, mõõgahoobiga lööb looga puruks.

Sääraseid pulmamõõga tarvitamise mooduseid esines vanasti õige rohkesti.

Pulmamõõgad on tingimata mälestus „tõmbamisajast“, mil ju ilma mõõgata ei julgetud minna saagile. Kui ka kas ostu teel või kokkuleppe teel omandatud pruudiga peetavas pulmas mõõgad otsekohe enam ei tulnud küsimusse kaitserelvadena välise vaenlase vastu, olgu siis harukorral, mil pruut ilma teda enesele sooviva noormehe teadmata teise omaks on saanud, peeti mõõka ometi tarvilikuks nägemata vaenlaste, kurjade vaimude, eemালেপেতামিসেক্স. Tõmbamisajal pidi mõök hankima kaitset nähtavate ja nägemata vaenlaste vastu. Mitte ainult eestlased ei tarvitanud pulmamõõka, vaid ka nende lähemad ja kaugemad naabrid. Soomlastel ja laplastel vähemalt enam ei leidu sellekohaseid jälgi. Eestlased on pulmamõõkade tarvitamise kombe vististi omandanud naaberrahvalt; ei taha ütelda, et sakslastelt, sest komme on igatahes vanem kui kokku-puutumine sakslastega, see ulatub kaugemale tagasi. Pulmamõõkade tarvitamine kuulub rahvusvaheliste kommete hulka. Need mõõgad on oma aja ära elanud ühe rahva seas varem, teise seas hiljem, tavaliselt jättes enesest ainult mälestuse järele.

Huvitav uurimus on M. J. Eisenil ERM kogudes ka vanade eestlaste saunakultuurist.

Vanasti leidsid inimelu tähtsamad sündmused tema sündimisest surmani aset just saunas. Saunas sünnitati, saunas viibiti kosja ja pulma ajal, saunas põetati haiget, saunas lasti kuppu ja saunas heitis ka haige hinge. Saunas tehti kratti, pisuhända, lendvat ja võeti mõnesugust lendvat ette. Lühidalt: saun oli muistsele eestlasele mõnesuguste eriliste toimingute, taigade kordasaatmise kohaks.

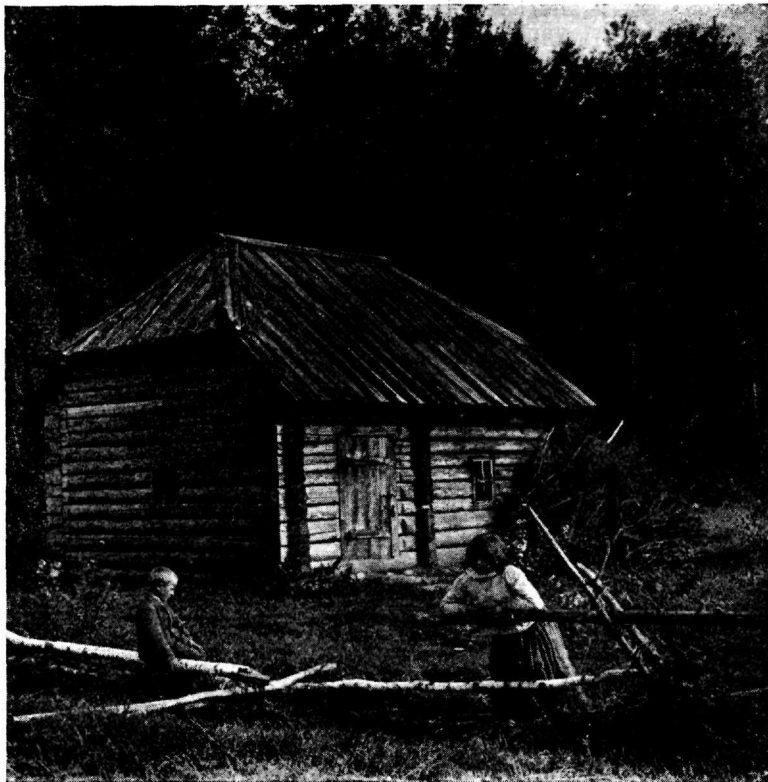
Saun on veel praegugi see koht, kus „tööst väsinud ja haigeks jäänud konte laupäeva õhtul triigitakse, hõõrutakse, muditakse“. Paremaks peetakse kui vana noort ja noor vana, meesterahvas naisterahvast ja naisterahvas meesterahvast triigib. Kõige paremad triikijad on ema esimene poeg ja isa esimene tütar. Siis ka veel seitsmes laps ja need, kellel pehmed käed on. — Ja ihu triikimisel loetakse pehmed käed peasjaks, sellepärast on just noored poisid ja tüdrukud kõige soovitamad triikijad.

Vanal ajal oli ahjupealne nagu mingi vanadekodu, mitte ainult ses mõttes, et seal vanemaid inimesi magas, — talvel ja üldse pakase puhul viibisid nad meeeldi ahju peal, eriti need, kes tööd ei teinud. Oleks veel enam ahju peal asunud, kui sinna küllalt valgust oleks paistnud. Pakast pelgavad eided oleksid tihti näputööga ahju peale asunud, kui neile töö jaoks valgust oleks paistnud. Mardiema seevastu läks varem al ajal varsti pärast tuppä jõudmist ahju peale lõnga heietama. Muidugi ei

Vormsi pulmatuba pillimehega ja tantsijatega 1854. . .

H. Schlichtingi järele

Vana eesti saun Vorbuseit

jäänud ta sinna kuigi kauaks. Ahjupealse külastamine on niioelda moeasjaks.

Härgvasika sündimise järele peavad ternepiima keetmise ajal poisid ahju peal härja viisi möirgama, lehmvasika sündimise järele ammuvad tütarlapsed lehma viisi, lootes, et siis hea härg või lehm kasvab.

Viht on vihtlemisel veega koos A ja O; viht ja vesi kohase leiliga annavad vihtlemisele alles ta tähtsuse.

Viht valmistatakse tavaliselt kaselehestest. Iga kase lehesed ei kõlba ometi vihaks või vähemalt ei täida viha õiget otstarvet; viha jaoks kõlbavaid lehesid tuleb asjatundlikult valida. Asjatundmatult valmistatud viht võib paiseid, kärni, sügelemist ja muud paha tekitada.

Harukorral valmistati viht muustki ainest. Nii näiteks võeti mõnikord sõnajalad vihaks ses suhtes, et siis nõidus vihtlejasse ei puutuks. Mõned askeetlikud inimesed vihtlesid koguni kadakaokstest vihaga, et vihtleja ikka terve püsiks. Muidugi hautati niisugusel korral enne vihta, nagu üldse kasevihtagi enne vihtlemist, ja peale selle löödi palju õrnemini kui kasevihaga. Hautamata vihaga ei viheldud; arvati, et niisuguse vihaga viheldes sügelemine ei lakka.

Vihtade tegemist peetakse vanal kuul kõige sobivamaks. Vihale tuleb rist käega peale teha, siis mõjub vihtlemine hästi. Lutsimaa rahvas nõuab ristitegemist selleks, et vanapagan ei hakkaks pärast-poolle vihtlema. Pärast jaanipäeva ei tohi enam vihtu teha, sest siis tungib teras lehtedesse. Esimene viht kästakse hästi suur teha, et kirpe ei sigiks.

Kevadel, kui mets on hästi lehtes, valitakse noore kuu aeg vihtade tegemiseks, siis on vihad pehmed ja tervisele head.

Vihtlemise kohaks on lava ahju ligidal; lavale pannakse tihti õlgi. Mida kõrgem lava, seda rohkem soojust.

Vanarahva arvates peab vihtlemine jala peale hakkama, muidu tuleb kärni või paiseid. Teine õpetus käseb kõigepealt jalaaluseid vihelda, et saksa viha peale ei hakkaks. Kolmas käseb jala alt vihaga kolm korda tõmmata, et haigust ei tuleks. Neljas soovitab tallaluste vihtlemist, et hambahai-gust ei saaks. Alles siis, kui jalad ja tallalused on oma osa saanud, võib muu keha vihtlemine alata.

Vihtlemise kohta on mõningaid nõudeid, mille mittetähelepanemine võib pärast halbu tagajärgi tuua.

Vihtlemise ajal ei tohi süüa ega juua, sest söömise ja joomise puhul jääksid hambad haigeks. Joomine teeks kõhugi lahti. Täie kõhuga vihtlema minemist nimetatakse koguni patuks. Selle vastu väidetakse teisel, et kui laval enne vihtlemist pala leiba süüakse, ei nakka saunast haigust.

Vanasti oli talurahval vähe seepi kasutada. Saunas püüti ilma seebita toime saada. Kange higistamine leilis arvati juba otstarvet täitvat. Tarbe korral võeti veel appi leelist või koguni tuhka.

Hilisemal ajal hakati juba seepi tarvitama. Siis kästi enne särgi selga panekut iku õrnalt seebiga hõõruda; seda peeti abinõuks söödikute vastu.

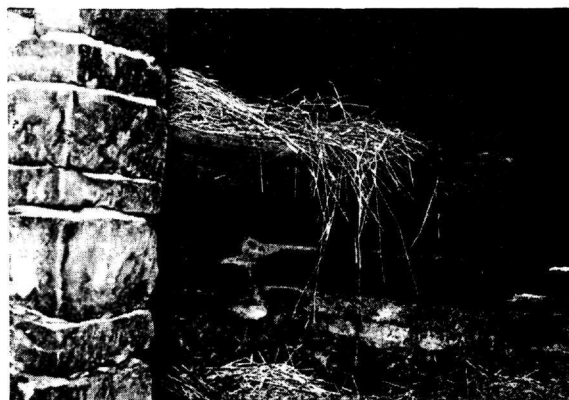
Ajal on suur mõju vihtlemise suhtes, nimelt kuul ja nädalapäevil. Rahva arvamisest aja kohta erinevad ometi tihti. Üldiselt soovitavaks peetakse vihtlemiseks vana kuu aega. Sel ajal vihtlemine edendab tervist, teeb vihtleja nagu nooreks.

Kreutzwaldi teadmiste järgi köetakse haiguste arstimiseks neljapäeval sauna, vihtlemiseks aga laupäeval. Muil päevil viheldi ainult erakordsetel juhtudel. Pühapäeval saunas käia oli kõvasti keelatud, seda peeti koguni patuks; tuletati kuud meele, milles nähtavad isikud end ühe teisendi järgi pühapäeval pesnud ja selle karistuseks kuule pandud.

Teiselt poolt keelatakse neljapäeval saunas käia, sest et siis kõik nõiad vihtlemas käivad. Mõni nõid võiks neljapäeval sauna tulla ja saunas olija kuidagi ära nõiduda.

Vihtlemispäevana, esinevad seega neljapäev, reede ja laupäev. Neljapäevane vihtlemine jätab enam ükskõikse mulje, kuid reedese vihtlemise kohta öeldakse, et see on õndsam kui laupäevane.

Lugulaul „Kalevipoeg“ kõneleb, et Kalevipoeg kuningaks võidmise asemel kuningaks viheldakse.

Muhu saunalaudi

Ametisse määramist vihtlemise varal näikse vanas Eestis ka muidu olevat esinenud. Nii teavad vihtlemissõnad kündjaks ja külvajaks, seega põllumeheks vihtlemisest kõnelda.

Nagu põllumeest kündjaks, külvajaks, nii viheldi neiusid mehelegi. Vihtlemiseks ei võetud sel puhul tavalist vihta, vaid viha asemele astus hundi- või rebasesaba, sagedamini viimane. Nii palju kui teada, ei kastetud rebase- või hundisaba tavaliselt vette, vaid ema löi sellega lavale vihtlemiseks tulnud, meest ootavat tüdruku kuival, ühtlasi sellekohaseid sõnu lausudes. Kuulu järgi toimetanud emad vanasti tütardega õige sagedasti niisugust mehele vihtlemist. Mõnikord tarvitasid emad tütre mehele vihtlemiseks vihta, millega pruut ennast vihelnud; niisugune vihtki pidi sihile saatma, aga sagedamini vist pidi saba aitama.

Mõnes kohas asub pärast pererahva vihtlemist vaenelaps vihtlema. Antsla teate järgi jäetakse vihtlemiselt ära tulles viht ja vesi lavale, sest pärast tulevat vaenelaps vihtlema.

Laialt tuntakse nõuet, et vihtlemiselt tulijad jätku lavale viht, tihti aga viht ja veekapp. Mõnes kohas tehakse saunast lahkujatele kohuseks leiligi visata. Viha ja vee lavale jätmise ja leili viskamise põhjuseks nimetatakse vaimude vihtlema tulemist.

Kreutzwaldi „Eestirahva Ennemuistsed jutud“ kõnelevad murueide tütarde vihtlemisest, kust meie loeme järgmist:

„Tüki aja pärast kuulis noormees puulehtedes kahinat kui oleks tuule õhku tõusmas, siis tuli igalt poolt alasti neidusi, palju kenamad ja jumedama näuga kui ned kuskil meie külades kasvamas. Kõik need metshalija ja murueide tütreid läksid lavale vihtlema. — Viimaks, kui õo juba hommiku vasta

jõudis, kadusivad lavad ja vihtlejad neitsid vaataja silmast.“

Saaremaalt on V. Mäe üleskirjutatud muinasjutt, mille järgi murueide tütreid taeva all vihtlevad ja vihtlemisega virmalisi tekitavad.

Vihtlemisele paneb nagu pärja pähe vihtleja tänu. Ilma tänuta ei võinud vanemal ajal vihtlemist mõeldagi. Mittetänajale öeldakse karvad selga kasvavat. Juba last õpetati maast-madalast vihtlemise eest tänama. Mida enam tänu, seda suurem vihtleja õnn.

Vihtlemist toimetab kas vihtleja ise või laskis ennast vihelda. Igal juhtumil pidi ta tänu avaldama. See tänuavaldamine algas tavaliselt aitüma või aitäh sõnadega ja neile sõnadele järgnesid tänusaaajate nimed.

Helmeist saadud teate järgi pidi laps enamasti ikka iga kahe löögi peale aitäh! vastama, täiskasvanud aga aitüma.

Näib, et tänuandmine juba paganusest põlvneb. Tervise pärast viheldes ohverdati isegi hõbevalget ja tänati maaisakesi ja maaemakesi.

Pärast vihtlemist läks viheldu, viht peos, saunast välja, öeldes: „Aitüma taevaisale sauna eest!“ Viimane vihtleja jättis viha alati lavale.

Vihtlejale pidi aitüma öeldama, muidu arvati vihtleja käsi väsivat.

Saunakütjat peeti küttepäeval muulgi viisil mees. Kui sel päeval leiba küpsetati, anti saunakütjale sooja leiba. Teated puuduvad selle kohta, kas andja värske leiva andmisest enesele mingisugust tulu ootas.

Kokku võttes võime öelda: saun, õigemini saunahaldjas, oli vanade eestlaste arst ja abimees ja vihtlemine ühes leiliga arstim igale tõvele.

***Dafelduvate päevasündmuste
keerises on usaldusväärseks
informatsiooni allikaks Eesti
vanim päevaleht***

„POSTIMEES“

84. aastakäik

„POSTIMEES“

annab teateid sündmustest kodumaal ja välisriikides kiirelt, täpselt ja üksikasjaliselt.

„POSTIMEHE“

tellimiste hinnad on endised: 1 kuu Kr. 1.65, 2 kuud Kr. 3.30, 3 kuud Kr. 4.40, iga järgmine lisakuu Kr. 1.40, 6 kuud Kr. 8.60, 9 kuud Kr. 12.80, 12 kuud Kr. 17.—. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised üle maa ja „Postimehe“ tellimiste erivastuvõtjad ning üksiknumbrite müügikohad.

„POSTIMEHE“

toimetus ja talitus — Tartus, Ülikooli 21/23. Telef. oma keskaam 40-80 kuni 40-84. Toimetus ja talitus Tallinnas, Viru 11, telef. 436-11, 436-81, 482-95.

Briti saar dessantide hädaohus

Inglismaa ajalugu on loonud kaks lauset, mida tunnevad kõik inglased: „Kes merel on tugev, see võidab sõja“ ja „Kes merd valitseb, sel on suur vabadus. Ta võib sõjast osa võtta nii palju või nii vähe, kui ta ise tahab“. Nüüd, mil Inglismaad ähvardab dessandihädaohu, nõuavad need laused kui mitte täielist ümberhinnangut, siis vähimalt kindlakujulisi korrektiive. Praeguse sõja ajal ei valitseta merd ainult laevadega, vaid ka lennukitega.

Meie ei hakka siin peatuma dessandihädaohul, sest selle kohta leiavad asjastuivatud küllaltki teateid ajalehist. Tahaksime vaid juhtida lühidalt tähelepanu sellele, millistest asjaoludest on tingitud ülalpool tsiteeritud kaks ajaloolist lauset.

Jälgides Suur-Britannia saatust leiame, et neis lauseis on tõepoolest selle maa ajalooline tuum. Me teame, et Inglismaa on üks suurimaid riike maailmas. Tema kolooniaid leiame kõigil mandreil ja paljudel saartel. Suurema osa neist kolooniaist on Suur-Britannia võitnud sõjaga, võttes neist osa „nii palju või nii vähe, kui ta ise on tahtnud“. Inglismaa ei ole peaaegu tuhat aastat pidanud „pealesunitud sõda“, s. o. kodusaart ei ole ähvardanud selle aja jooksul vallutamise hädaohu.

See oli vanasti, mil muistsed Britannia rahvad kuulusid keldi rahvaste rühma — keda fõniiklased tundsid seatina tootva rahvana ja kellede üle andis pikema kirjelduse IV sajandil e. Kr. elanud greeka kirjanik Pytheas — ning elasid üle esimese vallutuse. Ent kelte ei vallutatud siiski kohe, vaid alles Rooma riigi õitseajal sai Caesar neist jagu. Järk-järguline vallutamine algas 55. a. e. Kr. ja 43. a. p. Kr. muutas Britannia ametlikult Rooma provintsi. Rooma maailmariigi lagunemise järele tõmbusid Rooma sõjaväelased tagasi, jättes maha ainult kaunis suurearvulise kolonistidepere. Nüüd tulid Britannia saarele oma õnne katsuma saksid, anglid ja jüüdid. Poolteise sajandi jooksul alistasisid nad suurema osa Inglismaast ja rajasid siia rea anglosaksi riike, millede nimed on säilinud tänapäevani. Kuid varsti hakkasid Britannia saarele sooritama sõjaretki viikingid. Neile lõi kaasa Daani kuningas Sven Teveskäg, kes vallutas aastal 1013 kogu anglosakside ala. Daanlaste ülemvõim Britannia saarel ei kestnud kaua. Normandia hertsog Villem Vallutaja alustas troonipärimise sõda ja vallutas kogu maa 1066. aastal. Anglosaksid sattusid alistatud rahva seisundisse. Isegi nende keel kadus, sest ametlikuks keeleks tunnistati prantsuse keel. Pärast aga sulasid võitjad ja võidetud üheks rahvaks, mille tunnistajaks on praegune inglise keel, kus leiame väga palju prantsuse keele sugemeid. Siitpeale ei ole inglased võõrast võimu oma saarel näinud. Isegi kavakindlaid üritusi saare võitmiseks ei ole tehtud peale ühe, mille juures siin lühidalt peatume.

Napoleoni plaanidele oli kõikjal Inglismaa risti ees. Juba Egiptuse ekspeditsiooni ajal, kui Prantsuse laevastik hävitati admiral Nelsoni poolt Aleksandria all Abukiri lahes, oli Prantsuse sõjaväe kui ka tema juhi saatus niidi otsas. Pealeselle takistas Inglismaa meretagust kaubandust, abistas Prantsusmaaga sõdivat Hispaaniat ja intrigeeris kõikjal, kuhu küündisid Napoleoni ambitsioonid. Olles juba peaaegu Euroopa peremees ja vihates Inglismaad kõigest hingest kavatses Napoleon valida järgmiseks lahinguväljaks „veega ümbritsetud Albioni saare“, nagu ta tavatses üleolevalt ütelda. Kui Napoleoni plaanitsetud sõjaplaan sai teatavaks Pariisis, siis heideti selle üle mitte vähe nalja, sest nii uskumatu paistis see olevat. Üks kuulsaimaid Pariisi näitlejaid karikeris koguni geniaalse sõjaväejuhi plaani ühes väga kuulsas teatris, visates päklikoore veeämbresse ja nimetades seda toimingut „dessandiks Inglismaale“. Näitlejal tuli oma teravmeelsuse üle kaunis põhjalikult järele mõelda vangimajas. Napoleoni dessandiplaan oli tolle aja võimalusi arvestades küllaltki reaalne ja võinuks kergesti soodsail tingimusil teoks saada.

Oma 160.000-mehelise sõjaväe üleviimiseks oli Napoleonil vaja kaitset 50 sõjalaeva poolt. Plaani kohaselt selle laevastiku ülesandeks oleks jäänud dessandi ajal juhtida suurema osa Inglise laevastiku tähelepanu mujale, kuna valvelaevu tuli rünnata. Boulogne, Dunkerque ja Ostende muutusid sõjalaagriteks. Siia oli koondatud 160.000 sõdurit, 15.000 hobust ja ligi nelisada suurtükki. Sõjaväge juhatasid kindralid Ney, Davoust ja Soult. Enda jaoks laskis Napoleon ehitada Boulogne'i lähedale baraki, kus ta ööd ja päevad haudus oma dessandiplaani.

Kõik Prantsuse laevatehased olid tööga ülekoormatud. Napoleon ei läbenud oodata oma tehastes ehitatavaid laevu, vaid ostis neid kokku sealt, kust aga sai. La Manche'i sadamad seati korda, uuriti meteoroloogilisi tingimusi, kindlustati kaldaid ja tehti dessandimanöövreid. Kaasaegsete kroonikate järgi otsustades pakkusid La Manche'i kaldad omapärast kirevat pilti, mida ajalugu vist kunagi pole näinud. Napoleoni arvestuse järgi oli tarvis 1200—1500 mitmesugust laeva, et üle viia 120.000 meest. Ülejäänud 40.000—50.000 meest pidi maale toimetama Hollandist ja Bretagne'ist kaks tugevat sõjalaevastikku. Üksi hobuste üleviimiseks oli tarvis 600 kuni 700 laeva, rääkimata sõjavarustusest, moonast, suurtükkidest jne. jne.

Oktoobrist kuni detsembrini 1803. aastal koondus ligi 1000 mitmesugust laeva Boulogne'isse. Iga päev korraldati manöövreid, millest võttis osa 100—150 mereüksust. Boulogne'i laevastiku ülesandeks oli dessantväe üleviimine, kuna Touloni ja Brest'i laevastikud pidid kaitsma dessanti ja vajaduse kor-

ral siirduma La Manche'i kanalisse. Dessantoperatsioon oli esialgu kavatsetud ette võtta augustikuu lõpul, aga selle plaani rikkus admiral Latouche-Très-ville'i ootamatu surm. Napoleon lükkas ekspeditsiooni edasi talve peale. Plaan jäi endiseks. Nimelt pidi osa Prantsuse laevastikku kahtlaste manöövritega meelitama Inglise laevastikku teda taga ajama, kuna Bresti laevastik oleks teinud samal ajal Iiri- maale 15.000—18.000-mehelise dessandi ja selle järelle siirdunud kanalisse dessantlaevastiku kaitseks.

Ent nagu me teame, oli Napoleonil alati vähimalt tuhat plaani peas, üks suurem kui teine. Nii ka nüüd. Pärast poolteisekuist ettevalmistust Brestis ei siirdunud ta mitte Inglismaale, vaid poliitilise olukorra tõttu Pariisi. Ta kuulutas siin enda imperaatoriks. Aga 1805. aastal hakkas ta jällegi oma vana ideed teostama, olgugi väikeste muudatustega. Kõik Prantsusmaa lõunapoolsete sadamate flotillid pidid ühinema Hispaania laevastikuga ja Napoleoni näpunäite järgi suunduma kanalisse. Ühendatud Prantsuse-Hispaania laevastik koosnes 50 liinilaevast, mis oli tolle aja kohta kohutav jõud. See plaan oli täiesti salajane. Napoleoni admiralid said käsu kinnises ümbrikus, mille nad tohtisid avada ainult lah-tisel merel. Samal ajal lanseeris Napoleon Prantsuse ajalehtedesse teate, nagu kavatseks ta ette võtta sõjakäigu Indiasse. Et lõplikult maskeerida oma kavatsusi, sõitis ta ise 26. mail Itaaliasse, kus laskis end Milaanos kroonida Lombardia kuningate raudse krooniga. Parajal momendil arvas ta Itaaliast sõita „kiirsõidul“ viie päevaga Boulogne'i. On ju teada Napoleoni sõidu kiirus. Vajaduse korral ta võis nädalaid ööd kui päevad istuda postitõllas ja ainult kihutada.

Kõik näis minevat plaani järgi. Isegi Boulogne'i sõjaväge täiendati 30.000 mehe võrra. Ainult Napoleon ei näinud ette, et inglased võivad blokeerida tema laevastikku Brestis. Prantslased lootsid, et varakevadised tuuled sunnivad inglasi tagasi tõmbuma Bresti lähedusest. Aga nagu kiuste kogu märtsi-, aprilli- ja maikuu olid väga ilusad ilmad ja Bresti laevastik ei riskeerinud alustada läbimurret. Admiral Villeneuve sai käsu tulla päästma lõksust Bresti laevastikku, et seejärele 56 liinilaevaga sisse murda La Manche'i kanalisse.

Augustikuu esimesil päevil jõudis Napoleon Boulogne'isse. Ta kirjutas oma admiralile: „Inglased teavad, missugune õnnetus kuhjub nende peadele. Kui me kaksteistkümmend tundi suudame ülekäiku endi käes hoida, siis on lõpp Inglismaale.“

Kõik oli valmis operatsiooniks. Sõjavarustus oli juba laaditud laevadele. Jäi ainult kaks tundi aega, mil pidi algama sõdurite ja hobuste laadimine. Dessantvägi koosnes 100.000 sõdurist, 19.000 ratsamehest ja 13.000 artilleristist. Oodati ainult Villeneuve'i laevastiku kohalejõudmist. See aga ei tulnud. Napoleoni rahutus kasvas. Mees, kes ei suutnud olla tegevuseta ja instinktiivselt ei kannatanud teadmatus, oli määratsemise piiril. Halbu teateid saabus ka sisemaalt. Talleyrand teatas, et austerlased iga päevaga suurendavad oma sõjavarustust. Seisukord

muutus talumatuks. Lõpuks saabus ometi sõnum, et Villeneuve on laevastikuga välja sõitnud merele. Napoleon saatis Bresti laevastikule käsu viibimata sõita Boulogne'i, aga Villeneuve'ile läkitas kirjaliku korralduse: „Ärge kaotage minutitki ja sõitke kanalisse ühinenud laevastikuga. Inglased on meil peos. Meie oleme täiesti valmis, kõik on laaditud. Pidage vastu 24 tundi kanalis — ja kõik on lõppenud.“

Imperaator ei pööranud silmi horisondilt. Ent kõik oli asjata. Kirglikult oodatud eskaader ei ilmunud. Lõpuks Decré ütles Napoleonile, et kõigi tunnuste järgi ühinenud eskaader otsis halva ilma tõttu varju Cadix'is. Seda enam, et admiral Villeneuve kahtles operatsiooni õnnestumises. Napoleon vihastus, aga järsku rahunes ja mõne tunni pärast hakkas dikteerima oma 1805. aasta ürituste kava. Selle asemel, et peale tungida Inglise saarele, ta kavatsetes selle maaga võidelda kontinendil. Sellest kavatst on pärit nõndanimetatud kontinentaalsüsteem, mis on omaette peatükk Napoleoni ajastus ja mida kõik Euroopa rahvad said tunda õige valusasti. Alles kolm kuud hiljem, pärast Viini äravõtmist, sai Napoleon teada, et ühendatud eskaader on lõplikult hävitatud admiral Nelsoni poolt Trafalgari lahingus.

See on ajaloos ainuke kord, mil Inglismaad ähvardas otsene hädaoht. Kas tuleb ka praegusest sõjast see võimas saareriik tervena välja, seda näitab tulevik.

EPa.

Laskeriistadetööstus

Karl Koppelman

Tallinn, V.-Karja 3, tel. 472-40

Igasuguste laskeriistade parandus, uute osade ja padrunite laadimise abinõude valmistamine.

Tänapäeva

majanduslikud perspektiivid

Kui üheksa kuud tagasi puhkes sõda, siis mitte ainult sõdivate riikide rantjeed, vaid ka teistes riikides, kus see aga võimalik oli, ruttasid pankadest välja võtma hoisummasid, et osta valuutat. Püüti osta mittesõdivate riikide rahamärke, nagu kindlustaks see nende omanikule teatud stabiilse varanduse.

Sõja algusest on möödunud kõigest üheksa kuud ja mis on jäänud järele sellest illusioonist? Raha kui kindlakujuline väärtus on kõikuma hakanud ja seda mitte sõjalise õnne või ebaõnne tagajärjel. Asi ei seisa mitte selles, et üks või teine valuuta on langenud, vaid selles, et raha on muutnud oma iseloomu. Võtame näiteks mingisuguse Lõuna-Ameerika millreisi. Sõda ei ole selle kurssi langetanud, sest seda väljalaskva riigi majanduslik seisukord on kindlam endisest. Majanduslikud bületäänid noteerivad tema väärtust, aga katsuge teda müüa seal riigis, kel ei ole otseseid kaubanduslikke vahekordi Lõuna-Ameerikaga. Isegi neil juhtumel, kui kaubavahetus toimub, aga kliiringu alusel, võõra riigi rahamärke ei vajata.

Praeguses olukorras rahamärk kaotab oma kindlakujulise väärtuse. Võib ütelda, et see on ainult order, mis võimaldab teatud hulga kauba saamist kuski riigis. Oletame, et on väga kasulik evida ordineid mitmest riigist kauba ostmiseks. Kuid ilmneb, et ka säärasel rahavahetuse süsteemil on oma puudused. Paljud riigid on keelanud oma rahamärkide sisseveo välismaalt. Milleks muutub säärasel juhul välismaa panknoot? Kauba saamise annulleeritud orderiks, annulleeritud seepärast, et seda ei saa sugugi või saab ainult õige piiratult sisse tuua riiki, kus selle eest saaks reaalselt väärtust, s. o. kaupa. Võib hakata muidugi välisrahade kolleksionääriks. Korjavad ju inimesed postmarke, samuti võib korjata ilusaid välismaa panknoote, aga reaalselt väärtust neil ei ole, välja arvatud üksikud juhtumid.

Üldiselt võetakse raha kindlaks aluseks kuld, kuid ka nisugune raha väärtuse hinnang on muutunud relatiivseks. Kogu maailma kullatagavaradest 70% asub Ameerika Ühendriikides. Kullareservid Ühendriikides tõusevad õige suure summani — 19 miljardi dollarini. Ühendriikide majandusteadlased küsivad väga õigesti: „Kas kuld on ekvivalentne eksporteeritavate masinate reaalse väärtusega?“ Millega lõpeb eksport kulla eest, mida juba mitmeid aastaid teostavad Ameerika Ühendriigid. Loogiline järeldus on, et see kuhjab kogu maailma kulla Ühendriikidesse. Võib-olla saab seda mõista kolleksionääri enesearmastuse seisukohalt, kuid samal ajal on kuld kui rahvusvaheline väärtus langenud.

Juba praegu on riike, kellede kullatagavaral ei ole mingisugust kindlat vahekorda rahamärkidega. Nad

evivad küllaltki ostujõudu siseturul. Veel rohkem. Teoreetiliselt on need riigid täiesti võimelised pidama teiste riikidega vahetuskaubandust. Mis paremusi annab sel juhtumil kuld? Tõepoolest, ei mingisuguseid. Kuld kui kindel väärtus võiks ehk reguleerida üldist kaubandust. Kuid iga kaubandus kannab ju lõpuks vahetuse iseloomu. Kui vahetuse tasakaal on rikutud, võib mõni aeg müüa kulla eest, kuid paratamata kaob kunagi selle väärtus. Seepärast peab praegune majanduslik elu arvestama kahe väga olulise faktiga. Ühest küljest kuld kaotab kaubanduses kindlakujulise reguleerimise väärtuse ja samal ajal raha kujuneb kitsapiiriliseks siseriigiliseks kauba vahetusemärgiks.

Need muudatused on tingitud maailmakaubanduse üldisest haigusest. Rahvusvaheline kaubandus on sõja tõttu puudutatud mitmesugustest raskustest, mis põhjustab inimesi kogu süüd veeretama sõja kaela. Ent tegelikult on põhjused tingitud just vastupidisest asjaolust, sest sõja väljakutsumiseks on teatud piirideni kaasa aidanud kaubanduslikud raskused, mis ei ole võimaldanud tasakaalustada toorainete ja ümbertöötajate maade vahetust.

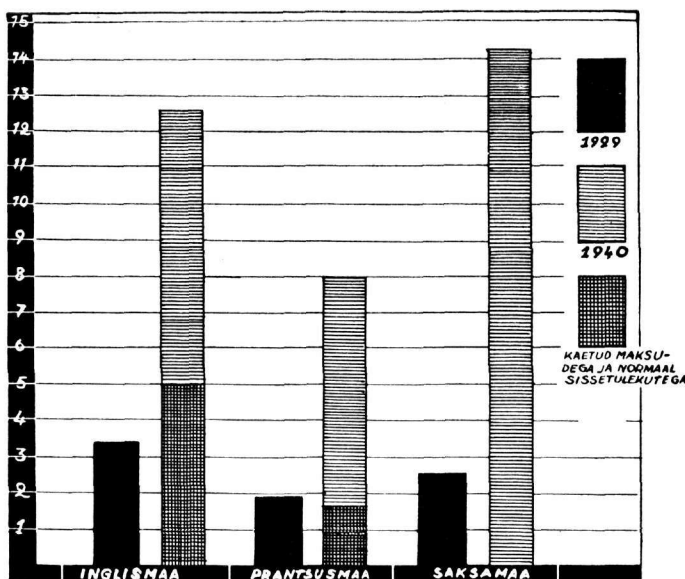
Euroopa hüvang oli rajatud koloniaalmaade odavaile toorainetele. Toorainete odavus sõltus kallist impordist neisse maadesse. Austraalia vill, Egiptuse puuvill, Argentiina või Kanada nisu ei ole odavad absoluutses mõttes, vaid relatiivses, sest tööstuslik eksport neisse maadesse oli kallid. Nüüd, millal toorainete poolest rikkaste maadesse on tekkinud oma tööstused, on nad vähem sõltuvad kallist impordist. Nähtavasti ei ole mitte ükski kergem ja odavam ümber töötada toorainet koha peal, vaid tööstuse kasvades kaob igasugune baas toorainete ja fabrikaatide vahetamiseks.

Nüüd hakatakse kulla eest ostma, s. o. ära andma, väärtuste reserve, mida on korjatud soodsa konjunktuuri ajal. Riigid, kes evivad sääraseid reserve, olid palju paremas seisukorras võrreldes nende riikidega, kellel reservid puudusid. Sõda saab siin vaevalt palju aidata. Tõenäoselt ta ruineerib rikkaid, aga kindlasti ei tee vaeseid rikkaks. Igatahes sõda on palju kaasa aidanud toorainete poolest rikkaste maade emantsipatsioonile, eemaldades ookeanitaguseid maid Euroopast. Kuidas ka sõda ei lõpeks, kuid Euroopa majanduslikul hegemoonial, mis oli rajatud industriaalsele arengule, paistab tulevat tume tulevik. Odavaid ookeanitaguseid tooraineid enam osta ei saa, sest need maad on võimelised elama Euroopa tööstuse saadusteta.

Ookeanitagune kaubandus ei toimu enam vahetuse printsiibil, vaid kulla alusel. Sel väärtuste äravoolul Euroopast on kaks tagajärge: Euroopa ei

jää mitte üksi vaesemaks, vaid ka tooraineist rikkad maad saavad kapitale oma tööstuse organiseerimiseks. Iga kaupmees teab, kui raske on tagasi võita kaotatud ostjat, aga neil ookeanitaguseil ostjail ja toorainete müüjail rajanes Euroopa rikkus.

Tuleviku sissetuleku küsimus on praegu eriti aktuaalne. Praegune sõda käib just sel arvel. Täpne sõjakulude kindlakstegemine on võimatu. Umbkaudu maksab sõda igale osavõtjale 90.000.000 dollarit päevas. See on ainult rahaline kulu, kuhu ei ole juure arvatud igapäevased sõja hävituse ja laostamise kulud. New Yorgi National City Bank'i majanduslikud eksperdid koostasid skeemi, mis peab näitama normaalse ja sõja aja suhtelist vahekorda Inglise, Prantsuse ja Saksa riikide eelarveis. Siinjuures peab veel tähendama, et toodud skeem on koostatud enne suure sõjategevuse algust ja praegu oleks ta kindlasti palju suurem.

Sõdivate Euroopa riikide eelarvete ja kulutuste skeem

Nagu toodud skeemist selgub, on Inglismaa ja Prantsusmaa eelarveis ainult väike osa rahvamajanduslikult tarvilisi väljaminekuid, kusjuures peab tähendama, et riigimaksude kohustus on viidud äärmuseni. Edaspidi võib loota ainult nende vähenemist seoses rahva tulude vähenemisega. Saksamaa eelarvelise sissetuleku kohta puuduvad andmed. Kahtlemata figureerivad seal otsekohesed ja kaudsed maksud hiigelsuure summaga. Ent kõige paremate eelduste juures on Saksamaal osa väljaminekuid katmata, nagu Inglis- ja Prantsusmaalgi.

Katta neid kulusid rahva maksukohustustega paistab olevat võimatu. Mingisugused laenud ka ei aita, sest nähtavasti sõjakulud ületavad kõik olemasolevad väärtused. Siin peab meeles pidama, et kulude eelarve numbrid ei ole mitte tähtsad, vaid nende suhteline vahekord rahva varanduse ja rahva sissetulekuga. Sõjast tingitud rahva sissetuleku langemist on raske täpselt kindlaks teha. Igal juhul

võib kinnitada, et see on otseses proportsioonis sõjakulude tõusuga.

Oigupoolest sõditakse võlgu, võitja rahvamajandusliku tuleviku kasude arvel. Kaotajast ei maksa üldse rääkida, sest ta on niikuinii ruineeritud. Ent küsimus seisab selles, kuidas tuleb sõjast välja võitja. Katta sõjakulud mingisuguste kontributsioonidega või võidetute ekspluateerimisega paistab olevat võimatu. Võitja on täitsa uue majandusliku konjunkturi ees, millega ka ei lõpeks praegune sõda. Euroopa astub uude majanduslikku ajastusse, elades läbi omapärase kontinentaalse autarkia. Euroopa toorainete-allikad saavad sellest kasu. Rahvusvaheline kaubandus on mõeldav uutes tingimustes ainult vahetuse balansseerimise printsiibil.

On asjata mõelda, et sel uuel majanduslikul ajal, kuhu satub Euroopa, puuduksid positiivsed jooned. Halvaga on ühes ka palju head. Kahtlemata tuleb Euroopa põllumajanduslik tõusuperiood, mida on kunstlikult hoitud võõraspoja seisukorras. Oma põld peab Euroopat jälle toitma nagu vanasti. Väärtuse mõõdupuu kadumine ja rahvusvahelise kaubanduse vähenemine kutsub välja tööstuse desentralisatsiooni, luues igas riigis uusi tööstusharusid ja käsitöö liike. Tuleviku Euroopa evib palju tervemaid rahvusliku majanduselu aluseid. Mida rutem neist aru saadakse, seda kergem on üleminek. Praegusel raskel ülemineku ajajärgul jääb see ainukeseks eluliseks ülesandeks.

Kirjaümbrike ja paberi ümbertöötamise tehas

O S A Ü H I S U S

Raf. Haarla

Tallinn, Tina t. 9.

Telefon 302-56

Juhatuse tel. 322-34

KL kompaniipealikute päevad «Kotkakodus»

Märkmeid külaskäigult Kaitseliidu nooremate juhtide täienduskursustele

Kaitseliidu ülema käskkirja kohaselt korraldati k. a. 27. maist kuni 1. juunini Võru Kubijal „Kotkakodus“ KL kompaniide pealikute kursusi kahes vahetuses, milledest võttis üle riigi osa ligikaudu 100 pealikut.

Kursuste eesmärgiks oli harjutada pealikuid lahendama taktikalisi ülesandeid maastikul kompanii juhtimise seisukohast; anda neile praktilisi näpunäiteid laskerajal harjutuste korraldamiseks, püsside sisse-laskmiseks ja kontrollimiseks; pidada laskeharjutusi püstoleist ja püstol-kuulipildujaist; tutvustada pealikuid suurtükiväe materjaliosa, ülesannete ja tegevusega, samuti ka tangitõrje-relvadega ja nende kasutamise maastikul ning arutada igasuguseid Kaitseliidu ellu puutuvaid küsimusi.

Kursuste juhatajaks oli KL Peastaabi Õppe-Spordiosakonna pealik kol.-ltm. G. Kasemets ja õppejõududeks KL Peastaabi Õppe-Spordiosakonna jaoskondade pealikud.

Nende ridade kirjutajal oli võimalik külastada „Kotkakodu“ kursuste korraldamise päevil, tutvuneda linnulennulisel pilgul kursustel tehtud tööga ning vestelda kursuste juhtidega kui ka kursustest osavõtnud kompaniipealikutega senistel lühikestel tööpäevadel tehtud töö tagajärgedest.

Tee Kubija „Kotkakodusse“ pöördub Võru jaama lähedalt maanteelt järsult metsa, kuid õiget rada on siiski kerge leida, sest Noored Kotkad on meisterdanud hulga lõbusaid suunanäitajaid, mis juhatavad, nagu keegi kord naljatades tähendas, isegi pimedas eksimatult kohale. Aga seda teed on ka varemalt tammunud, nüüd astub jalg juba ise, polegi tarvis enam suunda näidata ega vaadata.

„Kotkakodu“ nägus hoone võtab külastaja vastu endassetõmbunud ja tardanud vaikuses. Vaikne Kaugjärv magab rahulikult „Kotkakodu“ ukse ees ja ta vete sile pind vaatab sinetava peeglina kõrgesse taevasse, kus ujuvad üksikud valged, nagu piimaga joonistatud pilverootsud. Ilm on tuuline ja külm, suvi on siingi oma tulekuga hilinenud ja kui poleks leidnud teeveerul puhkevaid sireliõisi, siis nagu ei tahaks uskudagi, et on juba juunikuu esimene päev.

Aga päikese käes on siiski soe. Kui oskad pügeda kusagile tuulevarju, siis tunned, kuidas päike põletab ja kõrvetab. Lagedal on seevastu aga päris kõhe olla.

Nagu selgub, on kogu kursuse koosseis taktikalisele õppusele välja sõitnud ja nüüd tuleb paratamatult oodata mõni tund. See ei ole igav aeg. Ümbruskonnas on palju uut ja huvitavat, mida vaadata. Järvepoolsest küljest „Kotkakoduni“ tõusvatele treppidele on asetatud kasvavaid lilli, möödunud suvel neid siin veel ei olnud ja nüüd on ümbrus seetõttu palju soojem. Ujumisbassein on täielikult välja ehitatud ja hüppelauad nagu kutsuvad ujujaid vette

sulpsatama. Kusagilt tulebki salkkond sõdureid ja üks-kaks-kolm on nad riidest lahti ning nende pruunid kehad lendavad ülalt hüppelaualt kõrges kaares sinetavasse vette.

Väljasolija saab juba selle karastava kümblyuse vaatlemisest kananaha ihule, aga küllap vees võib olla soojem kui väljas kõleda tuule käes.

Juba hakkabki metsatukast paistma kursuslaste lõunale ruttavaid kogusid. Mehed on tulvil töö rõõmu ja nende nägudelt ei oska lugeda väsimuse varjugi, olgugi, et meestel on töö- ja pingutusrohked päevad seljataga.

Pärast välise õppuse sooritamist vajalikku tualetti kogunevad mehed „Kotkakodu“ õppesaali kursuse viimsele loengule. Selle lõppedes, peatselt saabuva lõunatunni ootel, avaneb võimalus kõnelda meestega möödunud päevade kestel sooritatud töö tulemustest.

Suur osa kursuslasi kompaniipealikuid on reservohvitserid. Nad on õnnelikud, et võisid oma sõjalisi teadmisi mõne õpetliku ja töörohke päeva kestel täiendada. Kursuse vanem Sakalamaa Maleva Pilistvere kompanii pealik res.-kapten Tampere kinnitab siiralt, et kursuslased jäid tehtud tööga täiesti rahule. Korraldus oli väga hea, isegi võib ütelda eeskujulik. Kursuse kava oli küll tihe ja töörohke, kuid sealjuures otstarbekohaselt ning mõistlikult koostatud. Töö, olgugi pingutav, ei olnud koormav ühelegi mehele. Ka oli kursuste korraldamise aeg kõigiti sobiv, eriti just põllumeeste suhtes, keda on suurel tööajal raske töö juurest ära tuua. Nüüd on kevadine põllutöö peagu kõikjal läbi ja heinatööni on veel aega. Mehed kinnitavad korduvalt, et oleks soovitatav, kui sääraseid kursusi korraldataks sagedamini või isegi pikema ajaga, sest õppida on neist palju. Eriti on aga selliseid õppusi tarvis just kompaniipealikuile, kes moodustavad Kaitseliidu noorema juhtkonna selg-roo. Ka on valitud käesolevate õppuste puhuks väga sobiv ja õpetlik maastik. Üldse on mehed ümbrusega väga rahul. Kuigi on tulnud palju rännata, pole ühelgi mehel, nagu seda sageli juhtub, jalad rakkus. Ka selle asjaolu panevad mehed otstarbekohase korralduse arvele.

Puudutades igapäevaseid töö- ja mureküsimusi Kaitseliidu elus, rõhutavad kursuslased üksmeelselt, et vormiküsimuses näeksid nad meeleldi rivipükstelt lampasside ärakaotamist. Ilma lampassita püksid on palju otstarbekohasemad igas olukorras, kinnitavad kompülid nagu ühest suust. Lubame selle nende ühise sooviavalduse kirja panna.

Aeg on aga jõudnud vahepeal juba lõunasse. „Kotkakodu“ lahke perenaine on valmistanud sealihast ja hapukapsast maitseva kaksikroa — hapukapsasupi ja sellele lisaks seaprae ja nii saab siin eesti vanasõna „kapsasupp ja sealiha, see ju täidab mehe keha“ veel kord tõeks.

*Pilte kompanii pealike täiendus-
kursustelt „Kotkakodus“*

Pärast lõunasööki on võimalust vestelda ka kursuse juhtkonnaga sooritatud töö tõhususest ja ulatusest. Kol.-ltn. G. Kasemets kinnitab omalt pooltki, et mehed olnud kogu aja suure innuga ja andumusega töö juures. Kahest kursusest oli viimane suurem. Igal kursusel tuli muu töö hulgas lahendada kaks taktikalise ülesannet, mis olid küll rasked lahendada, kuid pakkusid huvitava maastiku juures kursustele häid võimalusi taktikaliseks väljaõppeks. Kõik tööpäevad olid väga kõva ja suure pinge all, kuid kõik läks hästi ja edukalt. Kursuste edukale läbiviimisele aitas palju kaasa otstarbekohane ja sobiv ruumide jaotus „Kotkakodus“.

„Kuidas oli meeste koosseis?“ esitame kol.-ltn. G. Kasemetsale küsimuse.

„Kompaniipealikud kujutavad endast Kaitseliidu juhtivamaid pealikuid, kes kõige rohkem malevlastega kokku puutuvad. Suurem osa neist on reservohvitserid, osa pealike teadmised on väga head, osa on keskmiste teadmistega, kuna ainult vähesed üksikud on maha jäänud. Üldiselt võib seda koosseisu juhtidena väga hästi kasutada. Enamikus on kõik noored mehed, üle 40-aastasi on ainult üksikuid.“

Nüüd on need kursused ka lõppenud ja mehed hakkavad valmistuma koju sõidu vastu. „Kotkakodu“ avarad ruumid jäävad nüüd mõneks päevaks peagu

vabaks, sest ajutiselt jääb ainult juhtkond siia. Järgneval nädalal tulevad siin aga kohe korraldamisele Kaitseliidu palgalise kaadri — instruktorite õppepäevad — 3.—7. juunini. Neil õppepäevadel, milledest võtsid osa kõik Kaitseliidu palgalised instruktorid, tuli osavõtjail samuti lahendada taktikalise ülesandeid ja pidada laskevõistlusi ning harjutusi niihästi sõjapüssist kui ka püstolist ning kuulipildujast, samuti tutvuda ka tangitõrjerelvadega ning suur-tükiväe-asjandusega vähemalt miinimumkava ulatuses. Nagu kol.-ltn. G. Kasemets tähendas, on instruktorite õppepäevade ulatus pikem ja nende eesmärgiks on tõsiselt kontrollida, kuid võrd meie instruktorite pere on ise kursis tänapäeva sõjakunsti aladega. Ka oli õppepäevade eesmärgiks instruktorite lasketasapinna kontrollimine. Teatavasti on instruktorid ise laske-asjanduse õpetajad malevais, nüüd taheti neid endid proovile panna, kui palju nad ise oskavad.

Seega jäid „Kotkakodu“ mugavad ruumid ootama uusi kursulasi, kuna kompaniipealikud valgusid veel samal õhtul igaüks oma kodu poole maad mööda laiali. Mõnepäevaline pingutav töö oli lõppenud ja mehed lahkusid seejuures uute teadmiste pagasiga ja kindla tahtega kui mitte enne, siis tuleval aastal kindlasti jälle ühisteks õppepäevadeks kokku tulla.

L. S.

Harju kodutütred

Iru linnusel

1.—3. juunini s. a. toimusid Kodutütarde Harju ringkonna suvipäevad kaunit esiajaloolisel paigal, Iru linnusel. Laupäeva hommikul veeresid bussid Tallinnast mööda Narva maanteed, et viia röömsaid ja heatu Julisi noori nende vanemate juhtidega Iruisse, kuhu meile oli lahkelt oma ruumid andnud Iru algkooli juhataja ja Iru vallavalitsus.

Kokku oli tulnud üle Harju 360 kodutütart ja 36 juhti. Kell 13 oli lipuheiskamine, mis kuulutas suvipäevade algust. Pärast seda algas kibe töö järgmise

päeva spordiaktuse ja peo ettevalmistamiseks. Öhtul peale lipu langetamist kogunesid kõik noored lõkke-öhtule. Seal jutustas lõkkevana noortele Eesti muistseist linnuseist, kus lõpuks oli pilt — kolm endist maavanemat Uritõiva juures nõu küsimas algavaks sõjasõiduks.

Pühapäeval algasid juba varahommikul kergejõustikuvõistlused, milledest paljud noored osa võtsid. Kell 13 algas pidulik aktus Iru linnusel. Aktuse avas ringkonnavanem M. Tam m, tähistades ka Harju

kodutütarde 8. aastapäeva. Sellele järgnes pidulik jumalateenistus Jõelähtme õp. hr. Petersoolt. Aktusel viibisid aukülalistena ringkonna esinaine pr. M. Voore, maleva pealik kolonel Saar ja maleva sidepealik Piirsalu. Aukülalised tõid noortele tervitusi ja soovisid noortele head töötahet ja julget ellusuhtumist ka rasketel aegadel, siis on nad väärt eesti kodu ehitama ja kaitsema. Aktusel esines kodutütarde laulukoor pr. Pärna juhtimisel. Aktuse teise osa täitis kodutütarde rahvatantsude rühm, kandes ette hoogsaid rahvatantse oma värviküllastes rahvariides. Õhtul oli Iru ruumikas rahvamajas pidu, kuhu oli kogunenud hulk rahvast. Ettekanded olid mitmekesised ja lõbusad, neid jälgiti huviga.

Kolmandal päeval varahommikul algas matk Metsakalmistule ja Pirita kloostri varemesse, millest võttis osa üle 200 kodutütret, teised tegid matka Vabaõhukooli. Kell 12 tuldi matkalt tagasi ja kohe lõunale, sest perenaistel oli maitsev lõuna ootamas. Peale söömist hüüti kooris tugev aitäh hea toidustamise eest ja siis algas suur pakkimine. Varsti seisis 7 suurt omnibust värava taga, et noori raudteejaamadesse tagasi sõidutada. Enne lahkumist veel üks suur „sõp-rusring“, kus pigistati tugevasti üksteise kätt. Väike kahjutunne lahkumisel. Hüüded: „Jällenägemiseni!“ Ja noored ruttavad tagasi oma kodudesse, sest seal ootab neid suvine töö.

Perenaised!

Töö majapidamises on mänguasi, kui on käepärast

Lodix kingakreem
Sidol metalli- ja aknapuhastaja
Sigella poonimisvaha
Sirax küürimispulber

A-S. SIDOL COMPANY

Tallinn, Soo tänav 29. Telefon 441-00

Daamid tähele panna!

Kas olete juba tutvunud „Rauaniit“ uudis-
saadustega? On juba üldtuttavaks saanud,
et „Rauaniit“ on viimasel ajal kerkinud jälle
esirinda.

**Moodsaid ja kõrgekvaliteedi-
lisi kleidiriideid, paelu ja pitse**

pakub suures valikus

A/S. «RAUANIIT»

Naiskodukaitse „kalapäevad“

12.—14. juunini s. a. toimus NKK Keskjuhatusel korraldusel järjekordne väljaõppekursus toitlustuse alal, nimelt kalasoolamise kursus. Õieti tuleb neid kursusi „kalapäevadeks“ nimetada, sest kursuse kava oli väga laialdane ja mahutas enesesse kõik kala kui toiduaine, selle ümbertöötamise ja alalhoiduviiside ning toidude valmistamise küsimused.

Esimese päeva kavas oli tegelik värske kala — räimede rappimine, pesemine, nõrutamine ja verisoolamine ETK kalakonservimise ruumes Hollandi tänaval. Teine päev, mil kalad olid verisoolas, oli pühendatud teoreetilistele loengutele. Enne lõunat luges kodunduse õpetaja K. Liblik kalast kui toiduainest ja kalatoitude valmistamisest. Lektor andis selle juures ülevaate kala suurest toiteväärtusest võrreldes lihaga, kala erilisest fosforisisaldusest, vitamiinidest ja kala- (räime, tursa) toitute odavusest võrreldes lihatoiduga, samuti ka mitmesuguste kalaliikide rasvasisaldusest.

Ettekandest selgus, et kala sisaldab rohkel määral valku, rasva, mineraale, eriti fosforit, ja vitamiine. Eriti fosfori-, samuti ka vitamiinirikkad on räimed, mispärast nende tarvitamisele tuleks erilist tähelepanu pöörda. Kui võtta siinjuures arvesse, et inimene vajab 60 g valku, siis seda saab:

500 g räimedest, mis maksab umbes	10 snt.
250 g lihast,	20 „
450 g vorstist,	80 „
10 tk. munast,	65 „

Meie odav kala, tursk, sisaldab eriti palju valke.

Kõige sobivamaks kala valmistamise viisiks on küpsetamine, kuna selle juures vajab ta kõige vähem

Pilte Naiskodukaitse „kalapäevadest“

lisandeid ja kala küpseb suurel määral enese mahlas. Ka hautatud kalad on väga maitavad.

Kalaleeme valmistamiseks on kõige maitavamad ja hästi rasvaküllased kiisad, kuid neid tuleb enne keemapanemist leotada.

Massitoitlustamiseks saab valmistamisviisi poolest väga hästi kasutada kas küpsetatud või hautatud kalu, samuti ka kalavorme. Viimaseid ka külmalt. Selleks tuleb võtta:

1 kg räimi, 2—3 muna, 0,25 l piima, 2—3 spl. jahu, peenendatud tilli ja soola maitse järgi. Küpsetada ahjus pannil. On väga sobiv toit kartulite juure kui ka külmalt lõigatuna tükkideks hommiku- või õhtueineks.

Ka mitmesugused kalasupid ja pudrud oleksid suureks vahelduseks perekonna kui ka massitoitlustamisel.

Kalatoitude serveerimisel tuleb silmas pidada, et kala juure ei maitse mitte ainult kartul, vaid kõik meie aedviljad, nagu porgand, lillkapsas, nuikapsas, oakaunad, herned, spinat ja ka seened. Samuti sobib kala juure rikkalik valik salateid ja eriti toor-salateid.

Kalavormiks ühe inimese kohta üheks toiduajaks tuleb arvestada 200 g puhast kalaliha, kusjuures kala kadu puhastamisel on keskmiselt 25%, tursal 40%, mis tuleb normile juure arvestada.

Kala mitmesugustest alalhoiduviisidest, nagu soolamine, suitsutamine, kuivatamine, konservimine jne., kõneles ETK kalalao juhataja härra K. Oskar.

Kõneleja andis asjatundliku ja üksikasjaliku seletuse ja ülevaate kõikide alalhoiduviiside kohta eraldi, toonitades, et meie oma kodudes ise saame oma leibkondade jaoks kala soolata, suitsutada, kuivatada ja konservida. Kõige sobivamaks kalaks koduseks soolamiseks on räim ja kilu. Soolamisel tuleb iga 10 kg räime kohta võtta umbes 2,9 kg soola, millest umbes 1,3 kg kulub verisoolamiseks ja ülejäänud osa soolamiseks. Räime soolamisele asudes tuleb kala kõigepealt rappidada (lõpused ja sisikond välja võtta), siis kahes vees korralikult läbi pesta, määratud soolahulgaga segada ning vastavasse nõusse (umbes 40 tunniks) verisoola panna. Verisoolast välja võttes tuleb kala korralikult nõrutada ja siis ridamisi ülejäänud soolahulgaga soolamisnõusse laduda.

Kui räimi soolatakse lühemaks ajaks, siis võib vähem soola kasutada, kui pikemaks ajaks — siis rohkem. Samuti võib külmemal aastaajal vähem soola tarvitada kui soojemal ajal.

Soolatud kala tuleb hoida külmas kohas.

Kogusummas rapiti 864 kg kalu, mis kursuse viimase päeval kõik KL ja NKK toitlustamiste jaoks sisse soolati.

Kursuse kestes korraldati ekskursioon Kodumajanduskotta ja ETK tööstustesse.

Kursusest osavõtt oli väga rohkearvuline ja elav. Tööd tehti suure arusaamise ja tõsidusega, teades, et sellest tuleb kasu meie kodudele, meie rahvale ja meie Kodukaitse perele, eriti praegusel ajal.

Kõikidele kursuse lõpetajaile anti välja vastavad lõputunnistused.

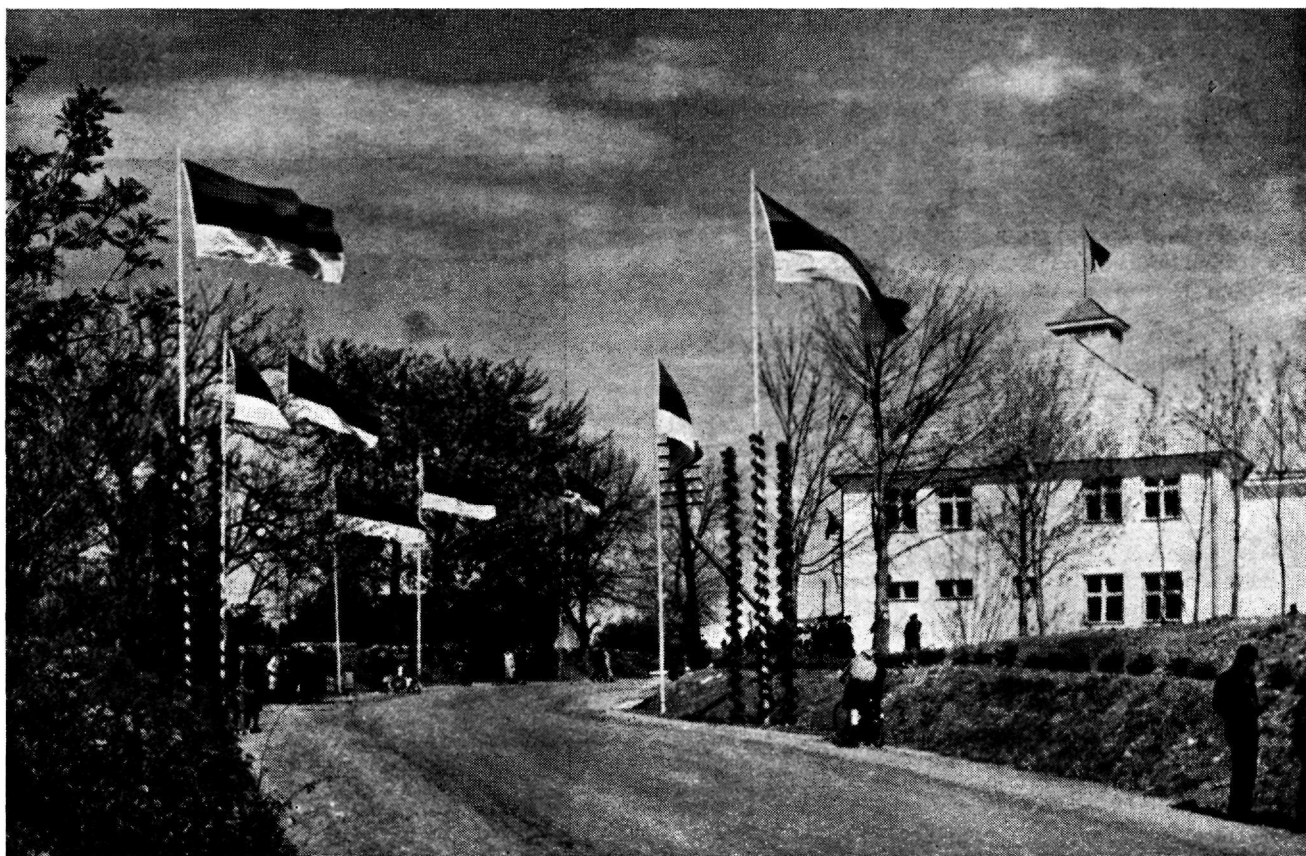
NKK esinaine E. Männik kui ka KL Peastaabi ülem kol. Balder tänasid kursuslasi tehtud töö eest ja soovisid, et nad oma teadmisi ei jäta ainult eneste teada, vaid rakendaksid need meie rahva ja massitoitlustamise edendamiseks ja mitmekesistamiseks.

Kursuse juhatajaks oli NKK Keskjuhatause toitlusvanem A. Kuperjanov, sisekorranemaks pr. E. Silde Tallinna Ringkonnast ja toitlusvanemaks NKK Tallinna Ringk. toitlusvanem pr. G. Simonlatser.

A. K—v.

Hooaja
uudisriided

A/S
TEKSTIILVABRIK
O. KILGAS

Avati Iru rahvamaja

mille ehitas välja Kaitseliidu Harju Malev

Pühapäeval, 9. juunil s. a. toimus Tallinna külje all muistse Iru linnuse lähedal uue Iru rahvamaja avamine, mille ehitamisel on suuri teeneid Kaitseliidu Harju Maleval.

Iru rahvamaja ehitamine välts tervelt 11 aastat ja nüüd, kus see kohaliku seltskonna ühispuüete kauaaegne idee teoks sai, kogunes sellega ühenduses seisvaile pidustusile ligi 1000-pealine rahvahulk, kusjuures aukülastena viibisid kohal Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, haridusminister prof. J. Kõgerman j. t. Rahvamaja pidulikku avamistalitust kaunistasid KL Rävala malevkonna orkester ja Iru kompanii laulukoor.

Rahvast oli kogunenud avamistalitusele nii palju, et uue rahvamaja saal ei suutnud kõiki pidulisi ära mahutada ja paljud pidid ukse taha jääma.

Vaimuliku talituse pidasid Jõelähtme koguduse õpetaja E. Petersoo ja ülempreester N. Päts,

mille järele aktuse osa avas Harju Maleva pealiku abi O. Suursööt lühikese sissejuhatava kõnega.

Selle järele asus kõnetooli Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, kes on muide ka Iru valla aukodanik, üteldes oma sõnavõttus kokkuvõttes järgmist:

„Kõigepealt lubage mind edasi anda tervitusi Vabariigi Presidendi poolt, samuti lubage mind tervitusi öelda enda nimel selle suure töö eest, mida olete teinud Iru rahvamaja ehituse lõpuleviimiseks.

Iru on üks linnalähedasematest valdadest. Linna lähedus tuleb Iru vallale majanduslikult suureks kasuks, kuid samuti teame meie, et linn võib oma lähemale ümbruskonnale ka negatiivselt mõjuda. Olen kaugel sellest, et tõmmata teravat eraldusjoont maa ja linna rahva vahele, kuid ei saa ka silmi kinni pigistada selle ees, kuidas vahel linnaümbruse kodanik linna sattudes

haaratakse just linna halbadest mõjudest. Neid mõjusid saame kõrvaldada sellega, kui sellised linnalähedased vallad ise hakkavad teadlikult korraldama oma kultuurielu. Selles mõttes on rahvamaja tähtsus linnalähedases vallas palju suurem kui mujal. Niisugune rahvamaja linna külje all peab ühendama kogu valla rahva ja looma võimalusi korraldada valla rahva kultuurelu nii et inimesel ei tekiks tarvidust hakata otsima linna negatiivseid lõbusid. Esineb nähe, et eriti linna ümbruskonnas kipub suurenema alkoholi tarvitamine. Soovin, et siin rahvamajas teostatav kultuuritöö annaks tugeva vastukaalu liigsele alkoholi harrastamisele. Rahvamaja oma sisult peab kujunema niisuguseks, mis kogu valla rahvast võib ja peab mõjutama positiivselt ja et rahvas peaks mõõtu ka alkoholi pruukimises.

Soovin veel kord, et see rahvamaja kujuneks kultuuri keskuseks ja levitajaks kogu vallale, siis on tema ehitajate vaev tasutud. Kui see rahvamaja kujuneb tõsiseks kultuuri tsestrumiks, siis see aitab lähendada ka maad ja linna. Loodan, et see rahvamaja tuleb kasuks mitte üksi Iru vallale, vaid kogu meie rahvale.“

Sõjavägede Ülemjuhataja järele asus kõnetooli haridusminister prof. J. Kogerman, kes ter- vitas kooslijaid Vabariigi Valitsuse nimel, avaldades ühtlasi lootust, et uus rahvamaja saab Iru vallale kultuuriliseks keskuseks, kus rahvas võib nautida kõiki kultuurilisi mõnususid, ilma oma isakodust kaugele minemata.

Järgnevalt võttis sõna KL Harju Maleva pealik kol. Saar, kes kandis ette ülevaate Iru rahvamaja ehitamise tööst. Kõneleja märkis, et Iru rahvamaja ehitamise mõtte algatajaks oli käesoleva sajandi algul Iru valia seltside asutaja, tuline seltskonna- ja 1905. a. tegelane Mart Proom. Tegelikult suudeti kavatsuse teostamisele asuda aga palju hiljem, alles Eesti iseseisvuse ajal, kümnekond aastat tagasi. Kohaliku Kaitseliidu kompanii juhtivate inimeste eestvõttel, eesotsas tolle- aegse kompanii pealikuga Joh. Remmelgaga, algatati siis mõtet uue seltsimaja ehitamiseks. Ehituse asukohaks valiti endiste Uuetalu hoonete asupaik, mis oli Harju Maleva valduses ja kuulus

Sõjaministeeriumile. Nimetatud maa-ala omandati hiljem Harju Maleva juhatuse nõusolekul Sõjaministeeriumilt ja uue rahvamaja ehitamine, mis kestis 11 aastat, võis alata. 23. märtsil 1929. a. moodustati vastav ehitusühing, mille liikmeks olid: Kaitseliidu Nehatu kompanii, Nehatu Põllumeeste Selts ja Nehatu valla tulekahjude vastu avitamise selts. Ehitusühing sai suurema toetusena Kaitseliidu Peastaabilt kr. 5.000.— ehituse alusvaraks. Eelarve järgi pidi rahvamaja ehitamine minema maksma kr. 71.000.—.

Asutatud ehitusühingule muutus aga rahvamaja valmishitamine varsti üle jõu käivaks ja ta andis oma kohustused üle asutusele Nehatu Rahvamaja, kes asus jätkama poolelijäänud tööd.

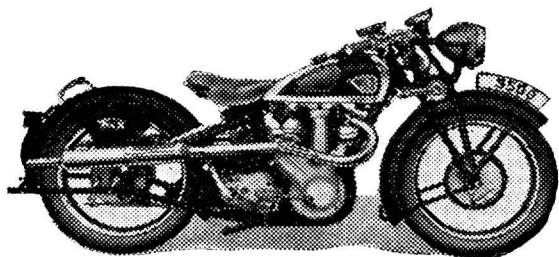
Kuid see asutus ei suutnud majanduslike raskuste tõttu oma ülesannet lõpule viia ja ta määrati siseministri otsusega 13. juunist ja 29. septembrist 1936. a. likvideerimisele. Ta oli suutnud rahvamaja hoone ainult pooleldi üles ehitada.

Et summad, mis olid suure vaevaga kogutud ja ehitusse pandud, kaduma ei läheks, hakati otsima uusi võimalusi rahvamaja väljaehitamiseks. Viimaks leiti, et valdade koondamise seaduse alusel Nehatu ja Viimsi valdade liitmisel üheks vallaks on vallamaja sobivaks kohaks Iru. Sealjuures kavatseti uue vallamaja ehitusplaani muuta nii, et rahvamajas leiaksid ulualust vallamaja, seltsimaja ja kohalik Kaitseliidu üksus. Kuna ehitatav rahvamaja on liigselt võlgadega koormatud ja tähtaegsed maksud on tasumata, määrati see lõpuks Maa- panga nõudmise rahuldamiseks oksjonile, kust see läks viimaks KL Harju Maleva kätte, kes uue rahvamaja ka Vabariigi Presidendilt saadud toetussumma abil üles ehitas. Kol. Saar kinnitas oma kõne lõpus, et rahvamaja valmishitamine eest võlgneb Iru rahvas suurimat tänu Vabariigi Presidendile, kelle igakülgne toetus võimaldas oma kultuurikeskuse loomise Iru kodanikele.

Uus rahvamaja läks lõpuks maksma kr. 65.000.—.

Aktuse lõppsõna ütles Iru vallavanem K. Jussi, tänades kõiki aukülalasi pidustusest osavõtmise eest.

Aktusele järgnes uues rahvamajas meeleolurikas rahvapidu üldise ilutsemisega.

soovitab

MAAILMAKUULSAID

TORPEDO jalgrattaid,

erimudel meie teedele ja

TWN mootorrattaid,

kuulsa Triumphi tehase toodang

O/Ü. SYSTEMA

Tallinn, Lai tän. 9, tel. 430-09

«Maanaine on maa jõud...»

12. üleriigilised maanaiste suvipäevad Helmes

Siseminister A. Jürimaa kõnelemas Valgamaa noortepäeval

8. ja 9. juunil kogunesid organiseeritud maanaised igast riigi kaarest lehvivate lippude all ja värviküllaseis rahvarõivais Helme põllumajanduslike koolide kaunisse puestikku, et võtta osa 12. üleriigilistest maanaiste suvipäevadest. Esindatud oli 230 organisatsiooni ligi 2500 liikmega, kes koos samavõrdse külaliste arvuga panid kihama kogu Helme ajaloolised lossivaremed ja kogu ümbruse. Kuigi laupäeval puhus kõle tuul ja pühapäevast aktust ründasid hoogvihmad, ei suutnud see sugugi kõigutada maanaiste ülevat meeleolu ja peotuju.

Laupäeva õhtupoolikul toimus Maanaiste Keskseksi asemikekogu koosolek, kus kuulati aruandeid, mitmesuguseid ettekandeid ja mõtteavaldusi kohtadelt maanaiste tegevuse ja ülesannete kohta. Neist selgus, et püütakse astuda samme selles suunas, et viia kodumajanduskoole sinna, kus neid veel ei ole olemas. Edasi teostatakse uurimustega, kuidas paremini kasutada kodumaa toormaterjali — villa, lina jne., kuidas olemasolevaist küllaldastest produktidest valmistada mitmekülgeid toite, kuidas hoolitseda imiku ja väikelapse kasvatuse eest, et oleks tagatud eestlaste jõuline järelkasv, jne. Keskseksi aruanne kinnitati tasakaalus kr. 60.112, eelarve kr. 63.310,

millest tunduv protsent läheb piirimaade kodumajandusliku arengu eest hoolitsemiseks. Petserimaa saadikud tõtsid üles küsimuse kodunduskooli asutamise Petserimaale, kus selle järele kibe vajadus.

Vaheaegadel tutvuti Helme riigimõisa majapidamisega, põllumajanduslike koolidega ja kodunduskeskkooli õpilastööde näitusega, kus eriti kangakudumistööd oma lihtsa materjali, kergestirakendatava tehnika ja meeldivate värvidega köitsid vaatajate tähelepanu. Kirjad olid õpilastel ise koostatud, mis andis töödele isikupärast joont ja mille tõttu ei esinenud tuttavate motiivide kordumist.

Õhtuks marssis maanaiste kirju malev tõrvikute valgusel Helme lossimäe avarale väljakule, kus istuti kodusesse ringi ümber lõkketule. Puestik oli ilutuledes. Lõkketule süütas pr. L. Käbin, öeldes muu hulgas: „Tuli on kodus paik, mille ümber ollakse sõbralikult koos ning kus ei tunta lahkkelisid. Selle koldetule sümbolina süütame lõkketule täna õhtul, mis ühendagu meid kõiki sõbralikuks pereks.“

Ettekannete osas esitasid Helme ja Holdre maanaisteseltsid rahvatantse, Helme kodunduskeskkooli õpilased näitasid efektseid laternatantsus ja tšardasid, eriti aga vene tantsus üllatamapanevat kergust, painduvust ja puhtust esinemises. Humoristlikud köögineude ja metslaste tantsud aina tõtsid pealtvaatajate meeleolu. Erilise aplausi pälvisid hõbe-ehete koormais setud, kes leelotasid spontaanse loominguna Helme maanaistepäevadest ja lõkkeõhtu võludest ning esitasid mitmesuguseid rahvatantse. Lõkkekõnes prl. L. Kaisla ütles muuseas, et maanaiste südameisese on tarvis tuld, sest maanaine annab jõudu kogu maale. Edasi kõneleja avaldas soovi, et maa avarus ja värskus kutsuks maale tagasi kõik linna kipuvad maalapsed.

Pühapäevane kogunemine ühisele aktusele kujunes meelikõitvamaks pildiks. Ilm oli muutunud võrdlemisi soojaks, taevas oli suviselt sinine, milles ujusid helevalged pilved. Kui maanaised olid võtnud istet ringis ümber kõnepuldi, oleks Helme murul nagu tärnanud tuhandevärviine lillede meri, milles sädelesid litrid ja hõbe-ehetud. Erilise tähelepanu võitsid Meremäe maanaised setu rahvusrõivais, igaühel kaelas mitu kilo hõbedat. Ja heledad maanaiste

lipud lehvisid tuules maanaiste peade kohal nagu sametliblikate kobar.

Vabaõhu-jumalateenistusel praost J. Uustal ütles muu hulgas: „Armsad maanaised, eesti emad ja tütre! Mina tahaksin teile öelda: „Olge viljakad ja teie vili jäägu püsima! Olge kui viinapuuoksad, mis on täis kobaraid!“ Eesti emal on eesti kodu sisustamisel ja kaunistamisel suuremad ülesanded kui eesti mehel. Eesti maanaine ei mõtle palju enesele, ta mõtleb kõigepealt oma kodule, oma perekonnale ja lastele. Eesti ema ja naine on sajandite jooksul kasvatanud ja kasvatab praegugi kangeid poegi ja helli tütreid. Eesti ema on kodu päikeseks ja kodu tuksuvaks südameks. Riigi ja rahva edu ja hüvaolu alused on kodud ja perekonnad.“

Jumalateenistusele järgneva aktuse avas Maanaiste Keskseksi esinaine Liis Käbin, öeldes, et hea on elada ja rõõm töötada hästikorraldatud kodus. Siis on tunne hinges, et maksab elada. See on maanaise nägematu jõud, mis annab lastele jõudu. Edasi pr. L. Käbina ettepanekul läkitatakse tervitustelegrammid Vabariigi Presidendile K. Pätsile, Sõjavägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidonerile ja Peaminister prof. J. Uluotsale. Tervitusi töid Valga maavanem V. Velner ja teised. Kirjalikke õnnitlusi

oli saabunud peaaegu kõigilt Vabariigi valitsuse liikmeilt, eesotsas Peaminister prof. J. Uluotsaga.

Kuigi pühapäeval aktuse ajal hakkas sadama hoogvihma, ei suutnud see enam rikkuda üldist peomeeleolu. Maanaised olid oma kokkutulekust ammutanud uut vaimustust ja jõudu töötamiseks järgmise aastani. Maanaiste suvipäevad toimuvad teatavasti igal aastal ja igakord eri kohas, et tutvustada maanaisi Eesti mitmekülgse maaeluga ja eriti kodumajandus- ja põllutöökoolidega ning nende tööga. Kogunemisel suvipäevadele külastatakse teede ääres eeskujulikumaid majapidamisi, et saada sealtki näpunäiteid ja õhutus oma kodu sisustamisel ja ratsionaliseerimisel. Igal maanaistepäeval peale kohalike näituste esitab ka keskselts näiteid käimasolevaist hoogtöödest. Käesoleval aastal Helmes näidati imiku ja väikelapse riidetust ning praktiliste tööriiete kogu.

Maanaiste kokkutulekud rõhutavad eriti rahvuslikku meelt ja rahvuslikku vaimu rahvatantsude, lau- lude ja rahvariietega, mis on ehtsast materjalist ja võltsimata vormis. Kokkutulek Helmes täitis kõigiti need ülesanded mitte üksi maanaiste peres, vaid jättis üleva mulje ka 2500-pealisse pealtvaatajaskonda.

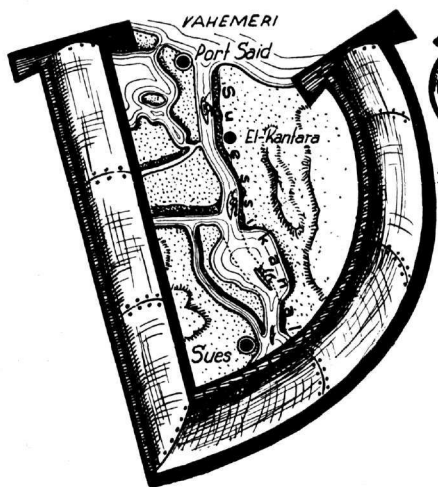
Joh. Lillmaa.

Sillamäe

Eestimaa õlikonsortsium

Esimene bensinitehas Eestis

Kontor U.-Karja 1, Tallinn

ÕITLUS SUESSI KANALI PÄRAST

Enne Itaalia sõtta astumist Rooma ajakirjandus kirjutas avalikult neist sihtidest, mida Itaalia taotleb. Veel rohkemgi. Valitsusringkondadele lähedalseisvais ajalehis toodi isegi ära artikleid, kust võisime lugeda Itaalia löögisuundadest. Kinnitati nimelt, et Prantsusmaa suhtes Itaalia võtab ainult kaitseseisundi, kuna kogu oma löögiraskuse juhib Itaalia sõjaväe juhatus Inglismaa vastu. See seisukoht jääb püsima mitte üksi Euroopas, vaid ka Aafrikas. Isegi Liibüa-Tuneesia piiril kavatsetavat ootavale positsioonile jääda ja suunata kogu oma jõud hommiku poole, s. o. Suessi kanali suunas.

Muidugi ei saa uskuda, et Itaalia sõjaväe ülemjuhatus annaks juba enne sõda oma kavad ajakirjandusele arutamiseks. Ent omajagu tõtt paistab neist ajalehtede kirjutuisis siiski olevat. Kui mitte rohkem, siis vähemalt nad näitavad, mida Itaalia kõige rohkem igatseb ja keda ta peab oma peavastaseks. Ei ole kahtlust, et Suessi kanal on üks tähtsamaid sõja sihte Itaaliale. Veel tähtsam on asjaolu, et Itaalia peab kui mitte esimesil sõjatundidel, siis vähemalt päevadel püüdma vallutada Suessi kanali, mis ühendab metropoli Ida-Aafrika asumaa-dega, sest vastasel korral on ta ära lõigatud neist asumaaadest. Pole siis ime, et Suessi kanali küsimus on saanud nüüd, Itaalia sõtta astudes, kogu maailmas akuutseks probleemiks.

Juba vanaaegsed ajaloolased Strabon ja Plinius teatavad, et vaarao Sesostriis'e valitsuse ajal, umbes 2000 aastat e. Kr., oli olemas kanal, mis ühendas Punase mere Nilusega. Pärsia kuningas Darius olevat oma sõjakäigul veel tarvitanud seda veeteed. Ent meie ajaarvamisest peale ei tunta enam seda kanalit. Igatahes ristsõdade aegu ei olnud sellest kanalist enam jälgegi. Tuiskliiv oli nähtavasti teda matnud. Aga mõte kanalist, mis ühendaks Vahe-mere Punase merega, on järjest päevakorraks kerkinud. Seeütle murdis pead filosoof Leibniz. Napoleoni piinas see kavatsus kaua. Ta isegi tegi insener Lepérou'le ülesandeks uurida seda küsimust lähemalt. Prantsuse insener, väljudes ebaõigest eeldusest, nagu oleks Punase mere veepind 10 meetrit kõrgem Vahe-

mere veepinnast, tuli otsusele, et kanali rajamine on võimatu. Alles 1848. aastal tehti kindlaks Lepérou' eksitus, aga asja see paigast ei nihutanud. See sündis 10 aastat hiljem täiesti juhuslikult. Noor prantsuse diplomaat Ferdinande Lesseps saadeti Aleksandriasse konsulikohale. Linnas möllas koolera, seepärast tuli Lesseps'il neli nädalat tegevusetat istuda sadama karanteenis. Ajaviiteks hakkas Lesseps uurima Egiptuse ajalugu. Seejuures puutus talle silma, et kõik Egiptuse võimumedel olid unistanud sellest kaht merd ühendavast kanalist. Idee nakatas Lesseps'i. Ta kavatses end pühendada sellele idee teostamisele ja oli kohe seevõrra taiplik, et ei mõtelnud Punast merd ühendada Nilusega, vaid Suessi merekitsusega Vahemeres, mis võimaldaks ka suurtel laevadel läbipääsu.

Vaaraode unistuste täideviimine paistis olevat ilus, kuid tegelikult asja kallale asudes selgus Lesseps'ile, milline kolossaalne vahe on kavatsuse ja tegutsemise vahel. Ent Lesseps oli mees, kes tõi vajaduse korral põrgust kuradid välja, nagu kaasaegsed tema kohta on ütelnud. Ta asus ka nüüd ülevoolava energiaga asja kallale. Suurte raskustega saavutas ta Egiptuse asekuninga Said-paša nõusoleku kanali kaevamiseks, lubades paša nime teha surematuks. Seda ka Lesseps täitis täiel määral. Linn, mis tekkis Suessi kanali suudmesse, kannab tänapäev Port-Saidi nime.

Inglased, saades teada prantslaste kavatsusest, panid kõik rattad käima, et takistada prantslaste kannu kinnitamist Egiptuses ja et Aasia ei saaks Aafrikast lahutatud niisuguse veeteega. Algasid keerulised intriigid. Inglise valitsus tegi kõik, et mingil tingimusel Inglise kapital ei võtaks osa sellest kahtlasest aktsioonist. Mitte keegi muu kui peaminister lord Palmerston esines parlamendis ägeda kõnega, mõistes hukka kogu Lesseps'i kavatsuse. Mitte ilma ironiata ei avaldanud peaminister imestust „härra Lesseps'i vilumatusele, kes näiliselt kindlasti arvestab, et inglise kapitalistid annavad temale raha projekti läbiviimiseks, mis on kahjulik Inglismaa huvidele“.

Ent hoolimata Palmerstoni vastuseisust ja teiste Inglismaa võimukandjate intriigide kiuste õnnestus Lesseps'il oma plaan teostada. Ta sai raha Prantsusmaalt. Lesseps'il olid sugulussidemed keisrikojaga. Viimses hädas pöördus ta sinna ja talle tuldi vastu. Aastal 1859 Lesseps alustas oma kanali kaevamist 34.000 inimesega, keda vahetati iga kolme kuu ta-

gant. Kulud ületasid kõige ettevaatlikumad eelarved. Pole ka ime, sest ainult joogivee kohaletoimetamine maksis kuus üle 200.000 kuldfrangi. Esialgne eelarve nägi ette kulusid 200 miljonit kuldfranki, aga pärast töö lõppu selgus, et 168 km pikkuse kanali kaevamine on peaaegu kaks korda kallimaks läinud, tehes välja 380 miljonit kuldfranki.

Novembris 1869. aastal oli lõpuks kanal valmis. Avamispidustused kandsid õige suursugust ja toredat ilmet. Port-Saidi sõitis seks päevaks kokku terve rida Euroopa isevalitsejaid. Inglismaa ei olnud ikkagi veel sellega leppinud, et strateegiliselt tähtis sõjatee on teiste valduses. Ta saatis pidustustele ainult oma saadiku, kes, nagu toleaeegsed lehed kirjutasid, oli mustaks märgiks suurejooneliste pidustuste hiilgaval foonil...

Novembrikuu 17. päeval avati kanal erakordsete pidustustega ja mööda kanalit liuglesid jahid kõrgealuste külalistega. Kõige ees liikus Prantsuse keisrikoja jaht, mille dekil aukülalisena istus Lesseps. Viiskümmend sõjalaeva mitmesuguste lippude all saluteerisid keiserlikku jahti ja järgnesid aeglaseit tema kõrguse jahile. Lõunapoolses kanaliotsas võttis selle flotilli vastu Egiptuse kediiv. Rahvas oli kirjeldamatus vaimustuses. Algas lõpmatute pidustuste, ballide ja vastuvõttude seeria. Lõunamaa pime öö säras hiilgavast tulevärgist. Kairos etendati Verdi ooperit „Aida“, mis oli komponeeritud just selle tähtpäeva auks. Ent auväärt komposiitor ise, kes kartis merehaigust rohkem kui surma, ei suvatsenud sõita esietendusele. Kogu elu aeg hoidis ta merest eemale ja ükski maapealne vägi ega võim ei meelitanud teda merele.

Ent pill tuli pika ilu järele. Kohutavad kulud ei ruineerinud mitte üksi kediivi, vaid kogu Egiptuse, kes osutus pankroti äärel. Seda silmapilku oodati Inglismaal, kus toleaeagne peaminister Disraeli teravalt jälgis Egiptuse sündmusi. Ühel udusel oktoobrikuu päeval tuli peaministri juure ajakirjanik Granwood ja tegi teatavaks kediivi kahetsemisväärse seisukoha, kes on nõus raha puudusel loovutama oma aktsiatepaketi. Disraeli teadis kohe, mis teha. Et aga alamkoda oli läinud suvepuhkusele, tuli peaministril toimida oma vastutusel. Ta teadustas oma plaanist ainult kuninganna Victorialle. Oli tarvis, maksu mis maksab, muretseda 4 miljonit naelsterlingit. Disraeli otsustas pöörduda Rotschildi poole. On säilinud huvitav episood sellest öisest külaskäigust. Rotschild istus oma kabinetis hiigelkirjutuslaua taga ja sõi viinamarju, kui tema juure tuli oma plaaniga Disraeli.

„Missuguse garantii teie pakute mulle?“ küsis Rotschild.

„Inglise kuningriigi,“ vastas silmapilkselt Disraeli.

„Hüva,“ ütles Rotschild, sülitades välja tühjaksimetud viinamarjakesta, „teie võite homme saada raha.“

Nii läks 400.000 aktsiast 177.000 Inglismaa valdusesse. Alates sellest silmapilgust ei ole Inglismaa ühtki võimalust mööda lasknud, et tõusta Suessi kanali peremeheks ja kindlustada end Egiptuses. Inglismaa teadis ja teab ka praegu, et valitsemine Suessi kanali üle on üks tähtsamaid tingimusi selleks, et olla Vahemere peremees ja evida kõige lühemat ning vaba ühendust Indiaga ja Kaug-Idaga.

Seepärast on mõistetav, et Maailmasõja ajal Inglise kindralstaap kulutas üsna palju energiat ja mehi Suessi kanali kaitseks. See õnnestus täielikult. Kogu sõja ajal ainult ühel päeval oli ettevaatuse pärast kanal suletud. See ajalooline päev oli 3. veebruar 1915. aastal.

Pärast Maailmasõda nõudis Inglismaa, et Versailles' rahulepingu järgi jääks Suessi kohta maksuma vana, 1888. aasta kokkulepe, mille põhjal on sõjakuu ka rahuajal kanal avatud kõigi riikide sõja- ja kaubalaevadele. Kui algas Itaalia-Abessiinia sõda, said inglased esimest korda tunda, et see paragraaf on kasulik mitte neile, vaid nende rivaalile. Asjata püüdsid Rahvasteliidu juristid leida väljapääsu ebamugavast seisukorrast, aga asi ei nihkunud paigast, sest Suessi kanali statuut ei lubanud, vaatamata kõigile püüetele, end nii seletada, et olnuks võimalik keelata Itaalia sõja- või kaubalaevade läbisõitmist kanalist. Inglismaa oli sunnitud teeseldud rahuga pealt vaatama, kui kuue kuu jooksul 445 Itaalia transportlaeva sõitis otse tema ristlejate suurtükitorude alt mööda, viies Aafrikasse sõjaväge ja varustust Abessiinia ja Tana järve vallutamiseks, mis täidab oma vetega Niilust ja seetõttu teatud piirideni valitseb Egiptuse üle.

1935. aasta kriitilisel päeval räägiti palju Suessi sulgemisest. Tegelikult ei ole see raske. Oleks tarvis ainult kõige kitsamas kohas uputada raske kaubaga laaditud laev ja kanal on läbisõidukõlbmatu tükiks ajaks. Sõja ajal ei olegi Inglismaal vaja tarvitada niisugust drastilist abinõu. Kanali kaldaäärseid maad kuuluvad Inglismaale. Niipea kui algas sõjategevus Vahemeres, suleti kanal sõjaliste abinõudega. Muidugi see katkestas Itaalia ühenduse Ida-Aafrika asumaadega, millede sõjaline kaitse ilma selleta on väga küsitav. Ent palju parem ei ole lugu Inglismaaga. Ka tema ei saa kasutada praeguse sõja ajal Suessi kanalit. Ajalehtedest teame, et Inglismaa keelas kohe oma kaubalaevadel tarvitada Suessi kanalit, kui Itaalia sõjast osavõtmise küsimus muutus aktuaalseks. Suur-Britannia laevad, mis sõidavad Indiasse ja Kaug-Idasse, peavad tarvitama vana arhailist laevateed, mida esmakordselt kasutas kuulus merimees Vasco da Gama.

Suessi kanali sadamais ei ole praegu Inglismaa kaubalaevu. Ent neisse regioonidesse on kogunenud võimas Suur-Britannia sõjalaevastik. Kas ka kaubalaevad saavad kunagi jälle külastada neid tuttavaid sadamaid, sõltub sellest, milliseks arenevad sündmused selle tähtsa veetee ümber.

Episood Rootsi-Poola sõja päevilt 1618. a.

See oli 1618. aastal pärast põllu mahategemist, kui suur salk Nissi kihelkonna mehi Mõnuste, Käbi, Tapri, Laitse, Ruila ja Mihu küladest Ruila kõrge urikivi juures koos viibis. Meeste näod olid tõsised. Mõisade raske tööorjus ja elu alatises sõjahirmus ja võitluses röövsalkadega oli nad karmiks ja süngeks muutnud. Seekord arutlesid nad, kuidas kaitsta oma peret ja säästa varandus Poola sõjaväe rüüstesalkade pealetungimisel.

„Kesktalvest saadik, kui suur 2000-meheline Poola sõjavägi Kullamaa kihelkonna Palivere mõisa juures oli Rootsi vähema väe põgenema löönud, oleme enam paos kui kodus elanud,“ rääkis Käbiküla vanem, keda hiislar Jüriks hüüti, ja istus kõrge urikivi laele viiva trepikäigu alumisele astmele ning lausus siis pooliti enda ette: „Mõisnikud sõitsid Tallinna, aga külad jäeti kaitseta.“

„Nüüdki on meie pere ja kari Suursoo Röövlina paepealsel ja Heliste raba Saunamäel, kust me põldu kündma, äestama ja seemendama sõitsime, püss õlal ja tapper puusal,“ sõnas Tapri küla Toomas.

„Nii see on,“ möönas Käbiküla vanem Jüri ja jatkas siis oma kõnelust: „Näärikuu lõpupäevil kolisid poolakad kõige oma värgiga Rapla kihelkonna Kehtna mõisa juure ja jäid seal laagrisse, kus nad kuulmata julmusega on talitanud naiste ja tüdrukutega. Tapnud on nad kõik, kes aga ette juhtus. Kedagi ei jäetud ellu. Hoonetega ühes põletati ka lapsi. Küla küla järele on lagedaks tapetud ja põletatud. Raplast Juuruni on maa tühi, põllud harimata ja seemendamata. Rukkiorase on nad hobustele ära söötud. Kui see nii edasi kestab, siis tabab neid, kes veel ellu on jäänud, näljasurm.“

„Paremust pole meil nii pea lootat,“ arvas Mihu Mihkel.

„Varem käisid nad vähemates salkades, siis sai siingi neid maha notitud, ja kuna me ühtki meest

ellu ei jätanud, siis ei teadnud teised meile kätte maksma tulla,“ kõneles hiislar. „Viimasel ajal on aga nende salgad mitmekümmemehelised. Peame valvel olema. Täna hommikul sain teada, et Kehtna laagris on suuremat liikumist tähele pandud. See on tõenduseks, et midagi suuremat on tulemas, embkumb, kas tulevad terve sõjaväega röövima või on tulemas mõni suurem lahing.“

„Peaks vahest rohkem luuremehi välja saatma?!“ arvas Mõnuste küla mees Nigul.

„Olengi luuremeeste arvu kahekordseks tõstnud. Seni on Vardist Aidlani kõik vaikne, aga mine tea kui kauaks,“ seletas Hiislar. „Ma arvan, et peame nii sisse seadma, et osa meist alati valvel oleks. Kui jätame valveta, siis põletavad nad meie külad maha.“

„Seda tuleb teha.“

„Jaotame mehed pooleks.“

„Teeme seda juba täna!“ arvasid mitmed mehed.

„Kas jaotame siis juba täna?“ küsis hiislar.

„Täna jah,“ ütles Ruila küla mees Tiit. „Toidupoolist on meil igapäev ka kaasas ja ka tapper, ainult püsse ja laskemoona on vähe.“

„Meil on ju langenud rüüstajailt saadud püsse tagavaraks, samuti ka laskemoona,“ vastas hiislar. „Koobasmäe kruusaaugus on kasetohust tehtud kahekordseis torbikuis püssirohtu, ränikivi ja kuule. Püsse on meil seal kakskümmend ja niisama palju mõõku.“

„Juuru kandis tarvitavat nad nüüd uut sõjakavalust,“ tähendas Laitse küla mees. „Röövijad on seal nüüd rootsi dragunite moodi mundris. Külla tuleb esiteks ainult üks mees, kes rootsi ja maakeelt segiläbi pursib, ning pärib, et kas poolakad sealt kaugel on, ja palub öömaja. Nii ei tea külamehed oma kaitseks midagi ette võtta ja siis tormavad teised metsast kallale, kes on samuti rootsi moodi mundris, ning tapavad kõik külaelanikud halastamata maha.“

„Palivere lahingus on nad langenud rootslaste surnukehad paljaks röövinud ja nüüd kannavad nad rootsi dragunite nahkseid kampsuneid ja nahkpükse ning jalas on neil valesäärtega saapad,“ seletas hiislar.

„Mis siis muud kui hakkame sööma ja siis jaotame mehed,“ sõnas Tapriküla Toomas.

„Ei, enne toome Koobasmäelt püssid ja laske-moona ära,“ ütles hiislar ja siis läksid nad läbi hõreda kaasiku tähendatud mäe poole.

Päike oli juba lõuna kõrguses, kui nad tagasi tulid: ühed kandsid püsse õlal ja teistel oli mõök vööl.

Istet võtnud, hakkasid nad lõunastama.

„Kuna valvemehed ei ole seni mingit teadet toonud, siis on arvata, et kõik on endiselt vaikne,“ sõnas Mõnuste Nigul leiba lõigates.

„Vaata sinna!“ hüüdis Mihu Mihkel ja viipas käega lõunasse. Kõikide pilgud pöördusid sinna-poole ning nägid ratsasõidul tüdrukut tuhatnelja lähemale kihutamas, lahtised juuksed lipuna leh-vimas.

„Tüdruk ratsa!“

„Hiislari tütar Mai!“

„Kas hädaoht tulemas?!“ hüüdsid mehed püsti hüpates.

„Mehed, laadige püssid! Poolakad tulevad!“ hüüdis ratsutaja juba eemalt. „Tulevad läbi oru vana külateed mööda. Nad lähevad Ruilasse.“

„Puhastage püssid ja pange pauk sisse!“ käsu-tas hiislar.

Samal hetkel viskus nagu püssikuul valges vahus hobune oma ratsutajaga meeste ringi keskele. Tüd-ruk tõmbas ratsmetega ta pea üles ja loom jäi seisma.

„Nad on jalamehed ja tulid juba Vasalemma jõest üle. Nad ei näinud mind. Ma olin metsatukas ja sealt sõitsin tasa tulema, sest kiirsõidul oleks mind kapjade plagin ära annud,“ ütles tüdruk sadulast hüpates.

„Palju neid on?“ küsis talt isa.

„Täpselt viiskümmend üks,“ vastas tütar.

„Meid on kuuskümmend ja pooled meist on nüüd püssimehed,“ lausus hiislar. „Tuleb neile ette minna ja metsast nad kahelt poolt tule alla võtta. Kui iga mehe lask märki tabab, siis on kolm-kümmend poolakat reast välja löödud ja ülejäänule läheme mõökade, taprite ja püssiparadega kallale.“

Nüüd võttis ka hiislar oma püssi kätte. Ta tõmbas vana paugu välja ja laadis uuesti. Tütar jalutas hobust ja puhastas teda kokkukeeratud heina-nuustikuga vahust.

Kui püssid olid laaditud, sammusid mehed järve suunas edasi ja pöörasid siis külatele, kust oli poolakaid oodata, et kahel pool teed olevas tihedas vaarikus tulijaid luurama jääda.

Siis võttis ka Mai oma urikivi najale pandud püssi, heitis selle rihmapidi õlale ja võttis hobuse käekõrvale, et meestele järele minna, aga nähes kaht valvurit ratsa lähenemas, jäi ta seisatama. Ta viipas käega ja siis pöördusid mehed sinnapoole.

„Juhan, ma ütlesin sulle, et jää oma kohale ja et mina viin sõna,“ ütles ta ühele neist.

„Sa ütlesid küll, Mai, aga Mart oli poolakate hulgas meie mõisa teenrit näinud, kes poolakaid rüüstama juhib, ja siis otsustasime äraandjat jäl-gida, et ta põgenema ei pääseks. Nagu poolakad,

nii kannab ka tema rootsi mundrit. Valvekohad jaotasime nii, et ei jäänud tühja kohta,“ seletas Juhan, „ja siis tulime mõlemad. Meil on ju püs- sid ja kaks meest paneme ikkagi siruli.“

„Sellepärast oli üks mees lugedes ülearu, üle viiekümne,“ lausus Mai. „Oli seni keelekandja ja nüüd hakkas äraandjaks. Tahaksin ise ta maha kõmmutada.“

„Jäta, Mai, see meie hoole,“ ütles teine poiss Mart. „Teda me ellu ei jäta, sest ta teab ju ka meie paopaiku.“

„Peame ruttama. Mehed on juba vaarikus ja varsti võivad ka poolakad metsast välja jõuda,“ sõnas Juhan, ja kui Mai oli sadulasse hüpanud, ratsutasid nad minema.

„Meie sõidame tihniku taha ja ei tule enne välja, kui püssid on raksatanud,“ ütles Juhan, ja siis ratsutas Mart tihniku taha, mis teest paremat kätt, ja Juhan Maiega pahemale poole.

Tuli hästi rohkem kui pool tundi oodata enne kui poolakad kuusemetsast välja jõudsid.

„Poolakate juhi kõrval kõnnib teener Indrik. Mõlemad on lõbusas tujus. Vist seletab Indrik talle rohkest saagist, ta sunnik teab ju nii mõn- dagi kohta, kuhu varandust on peidetud ja vahest ka mõisa kulda ja hõbedat,“ sosistas Juhan, „aga nüüd on ta surmatund tulnud.“

„Vastik äraandja,“ lausus Mai.

„Heal meelel kõlgutaksin ta oksa,“ sõnas Ju- han, ja kui kõik poolakad olid vaarikate vahele jõudnud, raksatasid püssid.

Nad ratsutasid välja.

„Ei saagi püssi tarvitada. Mehed on rüsinal koos. Võitlevad rinnutsi,“ ütles Juhan ja sõitis mõõka tõmmates tapuväljale. Kuuldus ainult lööke, mõökade tärinat ja siis ka vandesõnu.

„Hirmus on sõda!“ ohkas Mai. „Aga kuhu jäi Mart? Teda ei ole võitlejate hulgas?! Heitlus on vihane. Isegi oigeid ei kuule.“

Nähes üht poolakat võitlusrüsinast välja jooks- mas hüppas Mai välkkiirelt sadulast, viskas rats- med pahemale käevarrele ja seadis püssi laske- valmis. Käis pauk ja mees vaarus, lõi käed laiali ja langes pikali.

„Oleks peaaegu tihnikusse pääsenud,“ lausus Mai, puhastas püssiraua ja laadis uuesti.

Kuuldus ka teiselt poolt püssilasku.

„Kas Mart?“ küsis Mai endamisi, ja pilku heites rüsinasse sõnas ta: „Viimased poolakad on sisse piiratud. Käivad püssipäralöögid ja mõõga ning taprite hoobid... Langes viimane vaenlane.“

Mehed taandusid laiali ja siis avanes kole pilt. Kogu tee oli kaetud laipadega.

„Mehed raiuvad surnukehi,“ lausus ta ja külm judin käis tal üle keha. „Vist on mõnel langenul veel hing sees.“

Ta hüppas sadulasse ja sõitis lähemale.

„Kuhu, kurat, jäi äraandja Indrik? Lasksin ühe maha, aga see ei olnud tema. Ka langenute hulgas ei näe ma teda. Kas pääses põgenema? Tuleb tihnik läbi otsida!“ vandus Mart.

„Ka meie meeste hulgas on haavatuid,“ lausus Mai, nähes mehi haavade sidumisel. Ta ratsutas sinna, sidus hobuse noore kase külge ja läks mees-tele appi.

„Mihu Mihkel ja Ruila Tiit on haavatud,“ sõnas ta ja jooksis Mihkli juure. „Las' ma seon. Kas palju on haavatuid?“

„Mitte palju, aga siiski umbes kümme meest. Kõik on kergemad haavad,“ vastati talle.

Ta vabastas kaelarätiku sõle alt, tõmbas kaelast ja rebis sellest sidemeid.

Raske mõõgahoop oli Mihkli vammusest ja sargist läbi lõõnud ja sügava haava turja jätnud.

„Seon haava esialgselt kinni, et verejooksu seisma panna. Hiljem tuleb seda viinaga pesta,“ seletas Mai, ja kui haav oli seotud, läks ta teiste haavatute juure. Nende haavad olid kergemad.

Kui kõik haavad olid seotud, kuuldus jälle Mardi vandumist: „Ikkagi ainult viiskümmend, aga kus on siis Indrik?“

„Üks on seal eemal. Selle laskis Mai. Ehk ongi too sinu otsitav,“ naeris Juhan, viibates surnukehale, mis lebas kaugemal.

Mart ruttas sinna.

„Kurat, noh muidugi on Indrik! Surnud. Arvasin sunnikut veel puua võivat,“ vandus ta.

„Jääd sellest lõbust ilma. Maie silm tabab ikka ja alati hästi,“ ütles Juhan.

„Korjake mõõgad ja püssid kokku. Rihmad ning püssimoon pange eraldi hunnikusse. Sõjasaak tuleb siit ära viia. Surnud matame homme. Päike on juba madalas, tuleb rutata,“ käsutas hiislar, kelle kärke mehed ka ruttasid täitma.

„Ma lähen mõisa, ehk leian sealt rangid ja vankri, siis rakendan hobuse sõjasaagi äravedamiseks,“ ütles Juhan ja ratsutas minema.

Päike oli loojenemas, kui ta tagasi jõudis.

„Saagi viime Mihu külla,“ lausus hiislar.

Saak laoti vankrisse ja asuti teele.

*

Järgmisel päeval oli meestel kogu päev surnute matmisega tegemist. Kaeveti lai ühishaud ja sinna heideti laibad.

„Töö on tehtud ja homme on jaanipäeva laupäev, aga jaanituld ei või me siiski süüdata, anaksime märki,“ sõnas hiislar, kui haud oli kinni aetud.

„Aga kokku tuleme ikkagi,“ lausus Juhan.

„Kuigi kõrgele urikivile ei saa tuld viia ja torupilli ürgama panna, murule teeme siiski tule,“ arvas Mart. „Mõneks ajaks on vahest ikkagi rahu.“

„Eks me seda homme näe, kui kokku tuleme,“ ütles hiislar, ja nõnda see jäigi.

Kui jaanipäeva õhtu kätte jõudis, olid kõik lahingumehed peale haavatute kohal. Naisi ja tüdrukuid oli vähe, kuna need olid karjadega paopaika asunud.

Vaikselt istuti murul ja vesteldi kurtes ning

kaevates. Ainult Juhan liikus rahutult ringi. Ta silmad otsisid Maie, aga teda ei olnud.

Järsku tõusid kõik püsti, kuuldes kapjade müdinat.

„Kas jälle hädaoht lähenemas?“ võis lugeda kõikide silmist, mis vaatasid sinnapoole, kust lähenes müdin.

„Tulija on hiislar tütar Mai,“ sõnas keegi eit.

„Eile tõi ta sõjasõnumeid,“ lausus Ruila Tiit.

„Eks kuule, mida ta täna pajatab.“

„Vaenlane on juba eile Kehtnast lahkunud. Poola väeülem Vazinski on oma väe Paide poole viinud, kus ta Rootsi komissari ootama jäävat, kes arvatavasti veel enne lauritsapäeva sinna jõudvat, et rahu teha.“

„Eile töid sa sõja ja täna oled sa, Mai, rahu-ingliks,“ ütles Ruila Tiit juba lõbusamas meeleolus.

„Annaks Jumal, et sõda lõpeks ja rahu tuleks,“ ohkas üks naistest.

„Kust sa seda kuulsid?“ küsis isa lähemale tules.

„Endiselt Kehtna mõisa kutsarilt Marguselt,“ ütles Mai sadulast hüpates. „Küünlapäevast saadik oli ta Poola väeülem Vazinski kutsariks, ja nüüd, kus poolakad Paide poole liikusid, põgenes ta. Ta ei tahtnud kodumaalt lahkuda nüüd, kus on jälle rahu loota.“

„Võiks vahest uskuda,“ lausus hiislar.

„Mehel on ausad silmad. Teda võib uskuda,“ ütles tütar Mai. „Täna viime jaanitule urikivile. Poisid, kandke tõrvaseid puuhalge kivi laele. Isa, anna sina luba.“

„Võite teha,“ lausus hiislar.

„Aga täna süütab tule Käbiküla hiislar. Tema juhtimisel saime võidu. Täname tuli kõrgele urikivil on võidutuli,“ ütles Ruila Tiit.

„Kandke siis kuivi puud üles ja ulatage mulle peerg ning tooge tulekolde tuha alt paar sütt,“ ütles hiislar. Ma puhun tule põlema.“

Kätte võttes kaks sütt hakkas ta neid vastamisi hoides puhuma ja kui nad juba kaunisti hõõgusid, lausus ta: „Söösta söelt, sädemekene, tuha alt, tukastanud tuluke, suju suureks sätendama, urikivil uhkel hubisema, virgutama meeste meeli, ergutama naiste hingi. Jaga julgust vendadele, änga lootust õdedele, et kord kaob kurba aega, ilutseb meil õnneaega.“

Tuld võtnud peergu kõrgele tõstes ulatas ta selle Juhani kätte ja ütles: „Süüta urikivil võidutuli!“

Juhan võttis tule ja viis selle astmeid mööda üles.

Vaikides vaadeldi, kuidas tuli ikka enam ja enam hoogu võttis, ja kui ta juba suurelt loitis, hüüdis Mart: „Nüüd torupill ürgama!“

Juhan ja Mai seisid kõrvuti eemal ja vaatlesid tuld.

„Rahuingel, kui su sõna tõeks saab, siis võiksime pulmapeo peale mõtelda,“ ütles Juhan ja tõmbas Maie oma embusse.

„Võiks küll,“ oli vaikne vastus.

LÄBI SAJANDITE

Mihkel Aitsam

kadus tuli hetkeks vaatajate silmade eest. Kuumaks-
kõetud tõrv plahvatas ja kõrge leek lõi üles.

All hõiskasid külamehed ja naised. Noored ja vanad. See polnud jaanituli, vaid märguanne ühiseks ettevõtteks.

Vaatleja puu otsas heitis pilgu üle küngaste ja talu metsatuka.

„Näen esimest tuld!“ hõiskas ta allolijatele.

„Kus pool?“ küsis külavanem.

„Juba paistab teine tuli... kolmas... näen juba neljandat!“

Allolijad hõiskasid, võtsid üksteise ümbert kinni ja keerutasid haljal murul. Ühistunne haaras kõiki.

„Varahommikul olgu kõik valmis!“ hüüdis külavanem. „Kui puhutakse karjapasunat, siis asume killavoori. Üksmeel meid ühendagu!“

Kiiresti mindi nüüd koju. Asuti pikale teele tegema ettevalmistusi. Tule tähendust teadsid külavanemad üle mitme kihelkonna. Andsid edasi korraldusi perest peresse. Kõikjal kihast töö öökatte all. Oodati igatsusega uue päeva algust...

Tutu-luutu! kostis koidikul karjapasun. Täna ei lahkunud karjad metsa, nende jaoks oli aeg veel varajane. Nüüd veeres vanker vankri järele külätänavale, moodustades pika killavoori.

Need polnud pidutsejad ja pulmaminejad, kes istusid töövankreil. Tööriides olid mehed ja naised, kõik töövõimelised ja karastatud igasuguse ilma vastu.

Suurele teele kogunes voor voori järele. Ratsamehed kihutasid ees ja taga, kohendasid kaasatuli-
jaid ühiseks pikaks killaks, mis liikus hiiglamaona kõveratel maanteedel.

Mitme kihelkonna rahvas läks talgule. Nende endi vastastikusele suurtalgule. Oma õiguse eest mindi välja. Ammu see oli, kui mõisamehed võtsid üles kuninga poolt pandud piirikivid ja viisid kaugele soo- ja rabaservadele, ahnitsedes külameeste luhaniidud mõisa külge. Ühiselt mindi tagasi oma endistele niitudele. Külarahvas ei lahku siit enne, kui iga küla on niitnud oma jao, kuivatanud ja viinud kaasa värsket saagi.

Kui päike oli tõusnud üle puudeladvade, vihisesid esimesed vikatid ja paks rohi jäi kaartena niitjate selja taha.

Hõisates vinnati piirikivid vankreile ja viidi tagasi vanasse kohta. Löödi pikk teivas kivi kõrvale. Tähiseks, et siin on kivil õige koht.

Meesterivid jäid valvele kivide juure, olles valmis takistama mõisamehi ja tõrjuma tagasi heinaliste kallalt.

Künklik-lagedal maastikul paistis jaanitulesid mitmelt poolt. Tuletegemiseks valiti kõrgemad künkad, tõrvatünnikesed aeti üles kõrgete lattide otsas. Tuli pidi paistma kaugemale koduküla piiridest, olema nähtav teistele jaanituleelistele.

Oli kohti, kus lepiti ka madalate tuledega. Kanti külavanule kokku kände ja hagu, süüdati riit ja lõbutseti selle ümber. Vesteldi ja jutustati kangelaslugusid kaugest minevikust.

Suur lõkketuli tõstis tuju, ühendas juuresolijate südameid ühises pidutundes. Koit palistas idateavast, kui pidutsejad valgusid laiali, läksid koju puhkama.

Tuleasemeil suitsesid viimsed tukid...

Jaaniõhtu polnud tänavu üldine. Imelikul kombel jäi tulesid tegemata, kõrgesse puudeladvadesse püstitatud tõrvatünnikesed põletamata.

„Miks ei süüdata neid?“ pärisid need, kes polnud põhjusist teadlikud.

„Need on homsed tuled. Tänavu pühitseme jaaniõhtut kahekordselt.“

Sellega lepiti. Mis oli noortel selle vastu, kui veel kord kokku tulla, viita aega tantsu ja ringmängudega. Jäädi ootama uute tulede süütamist...

Mõisale lähimas külas, kõrgel kivisel künkal kasvas kõrge üksik kuusk. See paistis kaugele üle lausmaa ja tähistas küla aset kaugelt tulijatele. Sinna, kõrgele kuuse otsa, oli viidud tõrvatünnike, aetud pika lati otsas kõrgemale kuuseladvast. Tõrvatud pael lookles mööda latti alla köitekohale. Siin istus küla kangeimaid poisse, käes tulesüütematerjal ja kõrv ootamas alt saabuvat käsklust.

Külavanem, auväärt hallipäine talutaat, istus kuuse all kivil. Ta silm mõõtis puudealust, vaatles valguse varje. Ootas aega, mis sobiks süütamiseks.

„Süüdata!“ kostis käsklus.

Noormees puu otsas kohendas oma riistu ja varsit särises tõrvane pael. Põlev tulekerake tõusis keerdu ümber lati nagu orav puulatva. Jõudnud tünni,

„Kuningas on heinamaad meile vanasti kinnitanud ja need peavad meile ka jääma. Mõisameestel on omad luhad, niitku nad neid.“

„Katsugu nad tulla!“ hüüti üksteise kinnituseks.

Laialdane luhahainamaa kirendas naiste värvilistest riietest ja meeste valgetest särkidest ning kints-pükstest...

Metsavaht oli luusinud enne lõunat metsas, nüüd astus ta alla jõe ääre. Tahtis karastada jalgu külmas vees ja vaadata, kas mõisa tahtmine on peale jäänud.

Mees aina jahmatas, kui nägi luhal hiigla talguperet töötamas.

„Kes, pagan, on nad kõik korraga välja ajanud!“ kirus vanamees ja vahtis ammuli suuga pealt, kuidas külarahvas hoogsalt niitis. Üksikute niitjate minemapeksmine oluiks mõisameestele naljaasjaks, aga nüüd?

Metsavaht katsus niitjaid lugeda. Luges sajani, siis läks silmade ees kirjuks ja numbrid segi. Tõttas loost mõisa teatama.

Valitseja vandus ja kirus, kuidas iganes oskas. Ta sõimusõnade tagavara oli suur. Ta oli oma härrale lubanud kõik hästi teha ja vandunud Jumala nime juures, et ükski talumees ei julge mõisa vastu hakata ega kordagi lüüa vikatiga sinna, mis tema on kuulutanud mõisa omaks.

Härrat pole mõisas, nüüd peab tema tegutsema. Önnestub tal külamehed minema peksa, siis on tal lisatasu peremehelt kindel. Rutuga ajas ta mõisamehed kokku. Palju neid ei olnud, aga paarile-kolmele vankrile jatkus. Kaasa võeti malgad ja löögi-puud, sest madalal luhal ei kasvanud puuvõsagi. Neil on siis löögiriistad ja kerge külamehi läbi peksa.

Mitmel vankril kihutati luhale. Valitseja istus keskmises vankris, mis oli igasuguse kokkupõrke puhul kindlam. Pärast aega küll ennast eestvõitlejaks kuulutada ja härra ees hoobelda oma vahvusega.

Kisa ja käratsemisega kihutasid mõisamehed metsast välja. Selle veerel nägid külamehi salgas seismas, heinatutiga teivas nende keskel. Valitseja oli lasknud sealt piirikivi edasi tõsta.

„Kes julges piirikivi siia tuua?“ karjus valitseja, seistes püsti vankril.

„Siin on mõisa ja külamaade piir, siin peabki piirikivi seisma,“ sai valitseja külameestelt vastuse.

„Ma nõuan, et see süüdlane välja antaks, kes julges minu korraldust rikkuda!“

„Tõime üheskoos kivi siia. Siin me oleme ja ootame, mis valitseja tahab teha,“ oli ühine vastus. „Me ei teadnud, et valitseja tuli ise kive tagasi viima. Aga ei maksa ärritada, meie selle vaeva eest tasu ei nõua.“

See oli lausa tõgamine. Seda tõendas ka külameeste irvitamine.

„Mina nõuan, et see kivi tagasi viidaks!“ kärkis valitseja ja lootis sellega külamehi mõjutada.

„Meist ei saa viijaid, aga ehk mõjub selleks valitseja sõna: käseb kivil veereda ja kivi lähebki uude kohta. Mis meil siis vastu vaielda, paneme vikatid ja rehad vankrisse ja sõidame koju tagasi.“

Külamehed astusid kivi eest kõrvale.

„Noh, põruta nüüd peale!“

Valitseja otse ähkis vihast. Ta vehkis kepiga meeste poole ja ähvardas:

„Kui te silmapilk ei korista kivi ja niitjaid, siis läheb teil halvasti.“

„Siia on kuningas lasknud piirikivi panna ja siia ta peab jääma. Igaüks saab oma palga, aga kivi-veeretaja saab igavese palga. See on rahva ühine otsus ja me oleme valmis seda ka teostama.“

„See on ju mäss mõisa vastu!“ kriiskas valitseja.

„Oleme kuningale truud alamad. Sina hakkad ise mässama, va lakekauss!“

Valitseja oli enne teeleminekut visanud kõvad napsid julgustuseks ja nüüd käis kange puskari hais allatuult seisjatele ninna.

„Näitame nendele, mis mõisamehed võivad. Peksame nad läbi... Kõik minu järele!“ karjus vihane valitseja ja hüppas vankrilt maha. Vaevalt jõudsid esimesed mõisamehed piirikivini, kui külamehed haarasid rohusse peidetud malgad ja nuiad kätte ja võtsid tapluse vastu.

Vaevalt kopsatasid esimesed löögid, kui metsavaht käänas tagasi ja pistis kõigest jõust mõisa poole jooksma.

Teiste käsi käis hoopis halvasti. Nad võeti kinni ja kes alla ei vandunud, sai keretäie kätte. Valitseja oli küll kärmas paluma, aga see ei aidanud. Talle anti keretäis selle eest, et ta rikkus kuninga seadust ja laskis piirikivid ümber tõsta.

Külamehed ei õpetanud mõisamehi malakatega. Selleks olid neil varuks parajad väädid, mis nõtkusid ja ei purustanud luid-konte.

„Kui soovite uut nahatäit, siis külastage meid varsti!“

Peksasaanud mõisamehed lahkusid luha äärest hoopis vastupidises meeleolus kui see oli tulles...

Külamehed niitsid õhtuni.

Siis toodi metsast hagu ja kuivi puid. Süüdati suured lõkketuled ja pidutseti nende ümber. Need olid võidutuled.

Piirikivid jäidki oma vanasse paika ja ükski mõisamees ei julgenud niitjaid tülitama minna. Kuiv hein pandi kokku ja viidi kohe koju.

Mõisahärra kuulas valitseja aruande ja vihastus omakorda külameeste peale. Ta katses külaheinamaad oma mõisa külge liita ei õnnestunud. Hiljem levis mõisast teade külasse, et kõrge kohus ja kuningas on veel kord kinnitanud külameeste piirid ja hoiatanud mõisnikku sääraseid vägivallategusid kordamast...

Terve inimpõlv ja rohkemgi loitsid igal suvel luhas võidutuled. Vanemad jutustasid oma lastele suurest taplusest mõisameestega ja sellest, kuidas süüdati esimesed võidutuled.

See komme on levinud üle maa. Igal suvel, kui külarahvas teeb heina ja minnakse õhtule, süüdatakse küünide ja kuhjalavade juures lõkketuled. Töörahas puhkab tulevalgel ja tihti lüüakse tantsu ja tehakse ringmänge. Paljud ei tea, kust see komme levis ja mida sellega tähistatakse...

Meilt ja mujalt

5 juunil algas Saksa vägede uus suur pealetung läänerindel. Prantsuse teateil algasid sakslased rünnakut 200-km rindel, kusjuures kõige ägedamalt tungiti peale Somme'i ääres. Saksa teateil on juba uue pealetungi esimesel päeval Weygand-liinist läbi murtud. Pärast Dunkerque'i vallutamist on sakslaste kätte langenud kolm Prantsuse kindralit ja tohutul hulgal sõjamaterjali. Hitleri päevakäsus läänerinde sõdureile üteldakse, et suurim lahing maailma ajaloos on lõppenud sakslaste võiduga ja nüüd algab uus tegevus läänefrondil. Saksamaal on võidu pühitamiseks kõik linnad lipuehtes ja kõikjal helistatakse kelli.

9 juunil üteldakse Prantsuse sõjateadaandes, et sakslased tungivad 145-km frondil endise ägedusega peale, kusjuures võitlusse on toodud kuni 4000 sõjamasinat. Kinnitatakse, et isegi maailmasõja Verdun'i lahingute ajal ei paisatud võitlusse sellasel määral sõja- ja inimmaterjali. Sakslased teatavad läbi-murdest kõigist prantslaste kaitseliinidest. Briti lennukite emalaev „Glorious“ on Põhjamerel uputatud.

Arvatakse, et sakslased on paisanud läänerindel kõik oma jõud lahingusse. Bresle'i ja Noyon'i vahel olevat sakslased rakendanud tegevusse 40 diviisi. Prantslaste pingutav katse võita „viimast veerand-tundi“ ei näi andvat enam tulemusi.

10. juunil juhtus see, mida kaua oodati ja kardeti. Itaalia kuulutas liitlastele sõja. Sel puhul peetud kõnes ütles Mussolini järgmist:

„Saatuses määratud tund seisab meie isamaa taevaalotuses. Tühistamatute otsuste tund on lõonud. Sõjakuulutus Suur-Britannia ja Prantsuse suursaadikule on juba üle antud. Meie astume võitlusse lääne-riikide plutokraatia ja tagurliku demokraatia vastu, kes on alati takistanud meie ülestõusu ja tihti ähvardanud itaalia rahva olemasolu.

Viimaste aastakümnete ajalugu võidakse kokku võtta järgmistesse sõnadesse: fraasid, lubadused, ähvardused, väljapressimised ja lõpuks kõige krooniks Rahvasteliidu poolt korraldatud piiramine 52 riigi poolt. Meie südametunnistus on täiesti rahulik. Koos teiega on maailm tunnistajaks, et fašistlik Itaalia on teinud kõik, mis inimlikult võimalik, et vältida võitlust, mis mõllab Euroopas. Kuid kõik oli asjata. Oleks aidanud, kui oleks võetud revideerimisele ja rahvaste muutunud elutingimustega kokkusobitamisele lepingud, mis ei ole igavesti puutumatud. Oleks aidanud, kui ei oleks hakatud ajama meeletut garantiidepoliitikat, mis osutus mõrvarlikuks just neile, kes neid tagatisi endale võtsid. Oleks aidanud, kui ei oleks tagasi lükatud ettepanekud, mis Hitler tegi 6. okt. 1939. a. pärast Poola sõjakäigu lõpetamist. Kuid kõik need asjad kuuluvad minevikku ja kui me täna oleme otsustanud võtta endale sõja riske ja ohvreid, siis sünnib see seepärast, et seda nõuavad meie au, huvide ja tuleviku raudsed seadused, kuna tõesti suur rahvas on suur ainult siis, kui ta täidab oma pühasid kohustusi ega põika kõrvale sündmustest, mis teevad ajalugu. Meie haaramel relvade järele,

et pärast meie mandri piiride probleemi lahendamist nüüd võtta lahendusele ka meie merepiiride probleem. Me tahame purustada territoriaalse ja sõjalise ahela, millega meid tahetakse lämmatada meie meres. 45-miljoniline rahvas ei ole tõeliselt vaba, kui tal puudub vaba juurepääs maailmameredele. See hiiglaslik võitlus on ainult üks faas meie revolutsiooni loogilisest arengust. See on tööjõust üliirikaste rahvaste võitlus näljutajate vastu, kes monopoliseerivad selle maailma kõiki rikkusi ja kulda. See on noorte ja viljakate võitlus viljatute ja hävingule määratud rahvaste vastu.“

Mussolini lõpetas oma kõne sõnadega: „Itaalia rahvas — relvade juure! Näita oma visadust, julgust ja vaprust!“

Läänerindel kestavad võitlused endise ägedusega 350-km lausel rindel. Saksa väed on kõikjal suuresti edasi tunginud. Võitlus on mitmes kohas muutunud taganevate prantslaste jälitamiseks.

Põhja-Euroopas on sõda lõppenud. Briti ja Prantsuse väed tõmmati tagasi Põhja-Norrast, kusjuures Norra väed lõpetasid vaenulise tegevuse. Norra kuninga ja valitsus on asunud Inglismaale.

12. juunil teatab Saksa sõjavägede peakorter: „Ala-nud uued operatsioonid kanali ja Laoni vahel. Laonist lõuna pool on lõppenud täielise võiduga. Pärast seda, kui Somme'ist lõuna pool asuv Weygand-liini osa oli vallutatud, murti tagasitõmbuva vaenlase rindest mitmel pool läbi ja paisati tema riismed suurte kaotustega Alam-Seine'i taha. Rouen on juba mitmendat päeva Saksa vägede käes. All-pool Pariisi on meie väeosad mitmes kohas läinud üle Seine'i. Üks äralohutatud vaenlase osa on rannikul St. Valery juures sisse piiratud. Loode pool Pariisi seisavad meie diviisid Oise'i ääres, 20 km Pariisist, ja mõlemal pool Senlis'i asuvad Pariisi kindlustusi. Compiègne, 1918. a. häbitava vaherahu dik-teerimise koht, ja Villers-Cotterets on meie käes.

Ida pool Ourcq'i oleme meie tugevate jõududega laial rindel jõudnud välja Marne'i ääre. Ka need meie väed, kes 9. juunil algasid rünnakut Oise-Aisne'i kanali ja Maasi vahel, on rasketes lahingutes lõonud enese vastas olevat vaenlast ja ta sundinud taganema. Reims on võetud. Champagne'is ületasime Suippes'. Vaatamata rohkele vasturünnakule, mida toetasid soomusüksused, ei õnnestunud prantslasil Champagne'is meie edasitungi takistada.“

Prantslaste sõjateate järele on sakslastel üle 100 diviisi võitluses. Sakslased tungivad üha edasi lõunasse.

14. juunil teatavad sakslased juba Pariisi langemisest. Prantsuse põhjafondil on vastupanujõud kokku varisenud. Prantsuse väed on kõikjal taganemas.

Pariisi anti Saksa vägedele üle ilma võitlusteta, kuna Prantsuse valitsus ja sõjavägede ülemjuhatus otsustas Pariisi säästa hävitamise eest. Pariisi Eiffeli tornis heisati Saksa lipp. Üheaegselt Pariisi vallutamise-ga on sakslased tunginud sisse ka Maginot-liinil.

16. juunil esitas N. Liidu valitsus Eesti valitsusele nõudmisi, mille sihiks on Eesti ja Nõukogude Liidu vahelise vastastikuse abistamise pakti täitmise kindlustamine.

Eesti valitsus Vabariigi Presidendi eesistumisel võttis esitatud nõudmised vastu. Ühenduses sellega esitas Vabariigi Valitsus lahkumispalve, mille Vabariigi President vastu võttis, astudes ühtlasi viivitamata samme uue valitsuse kujundamiseks.

N. Liiduga saavutatud kokkuleppe tagajärjel asub Nõukogude Liidu vägesid mitmetesse keskustesse Eestis, kus neid seni ei olnud.

Leedu telegraafiagentuur avaldas järgmise teate:

14. juunil kell 23 kohaliku aja järele esitas väliskomissar Molotov Leedu välisministrile Urbšisele Moskvas ultimaatumi, mille järele tuleb kuni 15. juunini kella 10 hommikul Moskva aja järele täita kolm järgmist nõudmist: 1) et siseminister Skučas ja riigi julgeoleku departemangu direktor Povilaitis antaks kohtu kätte kui peasüüdlased provokatsioonilistes käitumistes N. Liidu garnisonide vastu Leedus; 2) et Leedus moodustataks kohe sellane valitsus, kes suudab ja kes on otsustanud garanteerida seda, et teostatakse ja täidetakse N. Liidu ja Leedu vahel sõlmitud vastastikuse abistamise lepet ja kes otsustavalt võib olla peremeheks selle lepingu vastaste üle; 3) et tagataks kohe N. Liidu väeosade läbimars tähtsatesse keskustesse sellases ulatuses, mis kindlustab lepingu täitmist ja provokatsioonilise tegevuse takistamist N. Liidu vägede vastu. N. Liidu valitsus peab nende nõudmiste täitmist elementaarseks tingimuseks, ilma milleta ta ei saa saavutada seda, et täidetakse ausalt ja teadlikult Leedu-N. Liidu vastastikuse abistamise pakti. N. Liidu valitsus ootab Leedu valitsuse vastust kuni 15. juunini kell 10 hommikul. Kui mainitud ajaks ei saabu vastust, siis seda peetakse eespool mainitud N. Liidu nõudmiste teostamisest äraütlemiseks. Pärast selle ultimaatumi saamist tuli Leedu valitsus kohe kokku istungiks, mida juhatas riigipresident. Mainitud istungil otsustati vastu võtta kõik N. Liidu valitsuse nõudmised. Seejärele Merkyse valitsus lahkus kohe ametist. Uue valitsuse moodustamine tehti riigipresidendi poolt ülesandeks kindral Raštikisele. Kindral Raštikis alustas kohe uue valitsuse moodustamist. Vahepeal seletas väliskomissar Molotov meie ministrile, et kindral Raštikis ei ole vastuvõetav N. Liidu valitsusele ja et on hädavajalik peaministri ja teiste valitsusliikmete asjus alustada nõupidamist N. Liidu valitsusega. Kohe seejärele teatas minister Urbšis, et N. Liidu väeosad ületavad täna, 15. juunil, kell 14 peale teatud kohtadel Leedu vabariigi piiri ja lähevad teatud Leedu tähtsatesse keskustesse. Leedu valitsus andis kohe oma organitele käsu ja korralduse, et Leedu saabuvalid N. Liidu väeosi võetaks vastu sellaselt nagu seda on soovitud N. Liidu valitsus. Moskvast on saabunud erilennukil kohale N. Liidu valitsuse kõrged esindajad, kellega Leedu valitsus loodab arutada sõbralikult kõiki küsimusi, mis tulenevad uuest seisukorrast.

Nagu täiendavalt kuuldu, on Leedu president Smetona sõitnud Saksamaale, kus ta interneeriti. Praegustes tingimustes Leedu valitsus loeb seda tõsi- asja presidendi ametist lahkumiseks.

17. juunil avaldas TASS N. Liidu ja Läti ja N. Liidu ja Eesti suhete kohta järgneva teadaande: „N. Liidu rahvakomissaride nõukogu esimees Molotov tegi 16. juunil valitsuse nimel Läti saadikule Kocinsile järgneva esilduse — edasiandmiseks Läti valitsusele: Faktide põhjal, mis on N. Liidu valitsuse käsutuses mõtetevahetuse alusel, mis viimasel ajal Moskvast toimusid rahvakomissaride nõukogu esimehe Molotovi ja Leedu peaministri Merkyse

vahel, peab N. Liidu valitsus tõestatuks, et Läti valitsus ei ole mitte ükski jätnud likvideerimata sõjalist liitu Eestiga, mis sõlmiti enne N. Liidu ja Läti abistamispakti allakirjutamist ja mis on sihitud N. Liidu vastu, vaid on laiendanud seda liitu, tõmmates sellega kaasa Leedut ja püüdes kaasa tõmmata ka Soomet. Enne N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti allakirjutamist 1939. aasta sügisel N. Liidu valitsus võis veel silmad kinni pigistada sellase sõjalise liidu olemasolule, kuigi ta oma olemuselt oli vastolus varem sõlmitud N. Liidu ja Läti mittekallaleitungipaktiga. Kuid pärast N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti sõlmimist peab N. Liidu valitsus Läti, Eesti ja Leedu vahelist sõjalist liitu, mis on sihitud N. Liidu vastu, mite ükski lubamatuks ja talumatuks, vaid äärmiselt hädaohtlikuks ja N. Liidu piiride julgeolekut ohustavaks.

N. Liidu valitsus uskus, et pärast N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti sõlmimist Läti loobub sõjalisest liidust teiste Balti riikidega ja et seega mainitud sõjaline liit oleks likvideeritud. Selle asemel Läti hakkas koos teiste Balti riikidega elustama ja laiendama mainitud sõjalist liitu, mida tõendavad faktid, nagu: kolme Balti riigi salajaste konverentside kokkukutsumine 1939. aasta detsembris ja 1940. aasta märtsis, et korraldada sõjalist liitu, mis laiendati Eestile ja Leedule, sidemete kõvendamine Läti, Eesti ja Leedu peastaapide vahel ilma N. Liidu teadmata, 1940. aasta veebruaris Balti sõjalise liidu eriorgani „Revue Baltique'i“ loomine, mis ilmus inglise, prantsuse ja saksa keeles Tallinnas jne. Kõik need faktid tõendavad, et Läti valitsus on jämedalt rikkunud N. Liidu ja Eesti vastastikuse abistamise pakti, mis kummalegi poolele keelab „sõlmida igasuguseid liidulepinguid või osa võtta koalitsioonidest, mis on sihitud ühe lepinguosalise vastu“ (lepingu art. 4). Sellane vastastikuse abistamise pakti jäme rikkumine Läti valitsuse poolt toimub hetkel, millal N. Liit teostab ja jätkab erakordset heatahtlikkuse ja selgelt Lätit pooldava poliitika teostamist, täites täpselt kõiki N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti määrusi.

N. Liidu valitsus on arvamisel, et sellane olukord ei ole enam talutav. N. Liidu valitsus peab absoluutselt vajaliseks ja kiireks: 1) Lätis tuleb viivitamata luua valitsus, kes on võimeline ja tahteline kindlustama N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti ausat rakendamist. 2) Tuleb kohe kindlustada vaba läbipääs N. Liidu vägedele, kes asuvad küllaldasel arvul Läti tähtsaimasse keskustesse, et kindlustada N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti realiseerimise võimalust ja takistada võimalikke provokatoorseid akte N. Liidu garnisonide vastu Lätis. N. Liidu valitsus peab nende reklaamtsoonide täitmist algeliseks tingimuseks, ilma milleta on võimatu kindlustada N. Liidu ja Läti vastastikuse abistamise pakti ausat ja lojaalset järgimist.

Kocins andis samal päeval üle Läti valitsuse vastuse, millega N. Liidu tingimused võeti vastu.

16. juunil tegi rahvakomissaride nõukogu esimees Molotov Eesti saadikule Reile analoogilise esilduse — üleandmiseks Eesti valitsusele. Samal päeval saadik Rei andis üle Eesti valitsuse vastuse, millega N. Liidu tingimused võeti vastu.

Esmaspäeval, 17. juunil algas N. Liidu uute vägede saabumine Eestisse, mis toimus ettenähtud ja rahulikus korras.

● Prantsuse senine valitsus on lahkunud ametist. Uus valitsus moodustati marssal Petain'ga eesotsas. Ühtlasi on Prantsusmaa otsustanud algatada Saksa-maaga rahuläbirääkimisi ning lõpetada võitlus. Nõnda jääb siis Inglismaa Saksamaa ja Itaalia vastu üksinda võitlema.

RESERVEERITUD

Plekitööstus ja litograafia

G. Linholm

Tuubitööstus

Artur A. Linari

Vana-Kalamaja 32

Aktsiaselts

„EESTI AGA“

TALLINN

Juhatus: Vene tän. 11a. Kõnet. 441-33

Tehased: Põhja tän. 5. Kõnet. 439-96

Atsetüleengaasi- ja hapnikutööstus

Autogeenilise keevitamise seadmete ja materjalide müük. Elekterkeevitamise elektroodide agregaatide müük. Keevitamise kool.

Enne kui omandate keevitamise sisseseade pöörduge suusõnaliselt või kirja teel meie poole, meilt saate õiglase ja asjatundliku juhatuse.

A/S. EESTISIID

KETRAMIS- JA KUDUMISVABRIK
SEADISTATUD 1932. AASTAL

Valmistab kõiksuguseid riideid ja lõnga

VABRIKU LAOD:

Tallinn Viru tän. 5, tel. 447-87
" Laadaplats 129
" Laadaplats 177, ainult restid
" Bekkeri as. nr. 5
" Soo tän. 30
Narva, Peetri plats 1
Viljandi, Tartu tän. 1, tel. 30
Tartu, Poe tän. 2, tel. 30-17
Petseri, Turuplats 17, tel. 1-19
Rakvere, Tallinna tän. 25, tel. 4-47
Kuressaare, Lossi tän. 3, tel. 1-81
Pärnu, Laidoneri 12, tel. 5-26
Tõrva, Tartu tän. 2
Nõmme, Pärnu mnt. 94
Valga, Kesk tän. 15
Kiviõli, Kiriku tän. 16

Eritellimiste vastuvõtmine. © Restide müük

NAHAVABRIK

„LINDA“

Om. G. Susi

TALLINN,

Pärnu 132

Telef. 459-74

Chr. Jürgenson

Tallinn, Raekojaplats 15

Asut. 1887. a.

P e s u,
pudukaubad ja
rätsepatarbed

T e l e f o n 431-66

Igaks hooajaks **moodsaid**
daamide käekotte
portifelle,
rahataskuid
reisitarbeid
aadresskaasi
lauaplokke
albumeid

soovitab suures valikus soodsate hindadega

O. Sõmermaa

Tallinnas, Harju t. 34

Tartus, Suurlurü 4

Pärnus, Kalevi 41

Kõige soodsamate tingimustega
ostate fotoaparaate ja -tarbeid

Karl Sillam'i fotoärist

Viru tänav 11, Tallinn

Kaup heas kvaliteedis, rik-
kalik, parimaist vabrikuist

A m a t ö ö r t ö ö d e v a s t u v ö t t

Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi

KAUBANDUSE OSAKOND

Viljandis, Tallinna tän. 3, telefon 6 ja 3-23.

MUUB:

igasuguseid põllu- ja
majapidamistarbeid

OSTAB:

põllumajapidamissaadusi

Harukauplused: Tarvastus, tel. Mustla 20; Kärstnas, tel. 8; Kõpus, tel. 5;
Õisus, tel. 8; Oiul, tel. Tännassilma 6-I

Peakaupluse juures kindlustus-A/S. „OMA“ Viljandi peaesindus

Võhma Majandusühisus

Juhatus ja peakontor Võhmas

Address: Võhma, pk. 27

Telefonid: Juhatus, ärijuht nr. 25
Arveosakond } nr. 14
Peakassa }

Harukauplused:

Imaveres — tel. Imavere ag. 20

Kabalas — tel. Võhma 11-I

Suure-Jaanis — tel. Suure-Jaani 21

Olustveres — tel. Suure-Jaani 37-a

Pilistveres — tel. Pilistvere 5

Leivatööstused:

Võhmas

Suure-Jaanis

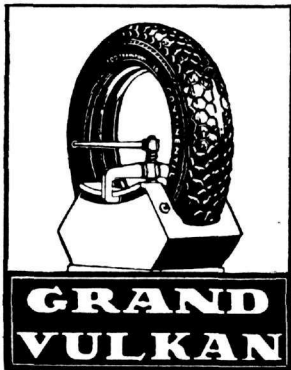
Väliskaubanduse kontor

Joh. Tusti

Tallinn,

Vene t. 4

Tel. 446-18

VULKANISEERIMISE TÖÖSTUS
„GRAND VULKAN“

Täielikem ja suurim autokummide vulkaniseerimise tööstus

Töö vastupidav!

Hinnad mõõdukad!

TALLINNAS, VANA-VIRU 13, TELEFON 476-78

Klaas-, portselan-, fajanss-
nõud suures valikus

A.-S.

D. Mirvitz & Pojad

Tallinnas,
V.-Karja 7, Tartu m. 13

Tartus,
Raekoja 6

Viimased hooaja uudised

alati saadaval

riidekauplus

K/m

TALLINNA TEKSTIIL

Pärnu mnt. 6

VIRU PANK

Asutatud 1911. a.

Rakveres, Pikk tän. nr. 2,

omas majas

Telefonid:

Juhatus nr. 22

Üldine nr. 109

Toimetab kõiki

pangaoperatsioone

Panga juures

Kindlustus-A/S. **„OMA“**

Rakvere peaesindus

Siemens

elekterpliidid, -kolded, tolmuimejad, külmutuskapid, keedunõud, triikraudad, põrandapoonijad, tee- ja kohvikannud on ületamatud kvaliteedilt, säästes aega ja elektrivoolu.

Tarvitage ainult Siemens'i tooteid!

Eesti Kaubanduslik

A/S Siemens

Tallinn, Vabadusväljak 7

Telefon 428-03

Paela-, posamendi- ja trikootööstus

Firma „A. Scheer“

Tallinn, Viru 4—20

Kino „Helios'e“ peal, III korral.

Telef. 444-82

Valmistab:

sõjaväe, kaitseliidu, tuletõrje ja politsei esindusvõid, akselbante, auastme- ja mütsipaelu ning -nööre. Sutašš-, tress-, lipu-, üliõpilaste korp., mööbli-, saapa- ja kingapaelu. Narmaid, topse, seltside lipu-, siidi- ja mööblinööre ning igasuguseid posamendi artikleid.

Tellimiste täitmine kiire ja korralik.

Hinnad mõõdukad.

A.-S. Esimene Eesti Põlevkivitööstus

end. Riigi Põlevkivitööstus

Põlevkivitoodang 1939. aastal 666.500 tonni

„	1938.	„	588.200	„
„	1937.	„	415.900	„

Toorõlitoodang 1939. „ 60.545 „

„	1938.	„	48.977	„
„	1937.	„	30.008	„

Juhatus ja müügibüroo: Tallinn, Valli tänav 4 3

Telefonid: 450-62 & 450-85 Telegrammid: „Peapõlevkivi“

PÄRNU LINATÖÖSTUSE AIS.

Pärnus, Rääma tän. 38. Telef. 125

Soovitab oma tööstuse

Linast pesuriid • Laudlinu • Salvrätte • Käte-
rätte • Voodilinu • Presente • Madratsi- ja vahe-
riid • Lõngu, niite, nõöre

VABRIKU LAOD PÄRNUMS

Laidoneri tn. 9 ja Tallinna mnt. 11

Rahvatööde vastuvõtmise kohad igas linnas ja rahvarikkamates kohtades üle kogu maa

TKV

kookos- ja sisalvaibad,
linikud ja matid

on kauniks toaehteks

Nõudke kõikjal

A.-S.

TALLINNA KÖIEVABRIK

John Carr'i pärijad

KOPLI T. 33.

TEL. 439-79

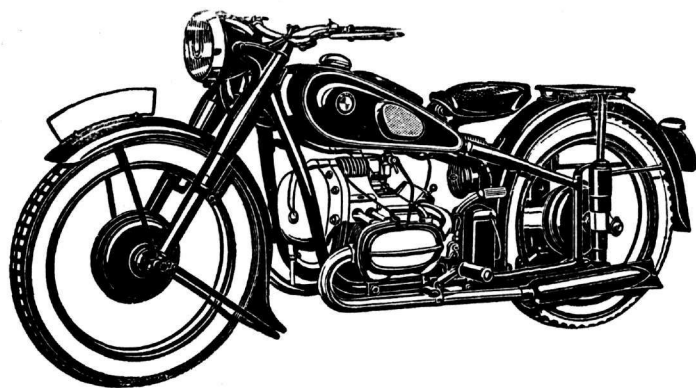
Kivitrükikoda

J. Männik

Valmistab kõiksuguseid

kivitrükitöid

Tallinn, Soo t. 23. Tel. 436-86

BMW MOOTORRATTAD

on oma ehituselt seni ületamatud. Täiesti kapseldatud mootor ja käigukast, teleskoopkahvel, tagarattayedrutus ja kardaanvedu teevad ta praegusaja mugavaimaks ja vastupidavaimaks mootorrattaks.

K-m. Lier ja Rossbaum

Tallinn, Viru 7.

J.A.Trankmann & Ko

Laevamaakler
Speditsoon
Transport

Tallinnas, Pärnu maantee 6

U r l a m a j a s

Tel. 442-57 ja 442-59

Rikkalikema valikuga

põllutööriistade, raua-, terase- ja tehniliste tarvete ladu. Soodsad hinnad.

K-m. ERNST ARING

Tallinnas,

Estonia puiestee 19 Kodukeskjaam 416-90

TALLINNA JUUDI ÜHISPANK

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Tallinn, Vene tän. 6

Tallinn, Vene tän. 6

Põllumajanduse Pank

Asukoht Tartus, Suurturg nr. 9, omas majas. Osakond Valgas

Telefonid: kodukeskjaam nr. 40-50

30. aprillil 1940. a.

Aktiva		Passiva	
Kassa ja j/ arv. teist. pank.	Kr. 867.799.88	Osa- ja muud kapitalid	Kr. 300.432.58
Väärtpaberid ja osamaks teistes asutustes	" 211.841.48	Hoiusummad:	
Väärtused	" 211.09	tähtajal.	Kr. 1.358.093.09
Laenud	" 2.667.529.55	jooksvad	" 1.776.635.44
Korrespondendid	" 60.132.41	Vekslite rediskont	" 111.905.—
Garantii-deebitorid	" 61.415.97	Võlad teistes krediitasut.	" 416.405.04
Mitmesugused deebitorid	" 86.995.—	Korrespondendid	" 43.317.10
Vallasvara	" 35.404.99	Väljaantud garantiid	" 61.415.97
Kinnisvara	" 255.000.—	Mitmesugused kreditorid	" 86.995.—
Kulud	" 47.654.03	Osakond	" 139.970.09
Osakond	" 139.920.09	Tulud	" 113.727.79
Muud aktivad	" 21.439.14	Muud passivad	" 46.446.53
	<u>Kr. 4.455.343.63</u>		<u>Kr. 4.455.343.63</u>

Pank võtab raha hoiule ajakohase %-ga, annab heade kindlustuste vastu takistuseeta laene ja toimetab kõiki pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis tähtsamates keskkohdades

Pangal moodne varakamber. Hoiulaekad mitmesuguses suuruses

Põllumajanduse Pangaga opereerivad kõik põllumehed, põllumajanduslikud ühisused ja omavalitsused

Panga juures E. O. ja U. A. Kindlustusselts „O M A“ agentuur

Juhatus

Elus pole teist sõjakunsti kui et ainult avastada ja ette näha kõiki võimalikke raskusi ning takistusi ja õigeaegselt end ette valmistada nende vältimiseks ja võitmiseks.

Ja kindlasti ollakse ettevalmistatud juhtivate raskuste vältimiseks ja võitmiseks, kui õigeaegselt kindlustatakse elu ja varandused

Ühistegelikus Kindlustusseltsis

„E E S T I“

Valiisus: Tartus, Suurturg 10, omas majas

Ühispank Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Esimene Eesti Ühispank

Asut. 1902. a.

Tartus, Suurturg 14, omas majas

Kodukeskjaam nr. 42-60

Võtab raha hoiule ja maksab ajakohast intressi

Annab laene hüpoteekide ja väärtpaberite kindlustusel ning käemeeste vastutusel

Garantiiid riigi hangete, töölepete, ostude ja muude tehingute kindlustuseks

Saadab raha igasse kodumaa linna ja alevisse

Vahetallius riiklikkude laenude saamisel põllumeestele

Sissenõudmine vekslite ja muude dokumentide järele

Moodne varakamber. Selfid. Hoiukarbid

Juhatas

Tartu Linnapank

Tartus, Raekojas, telefonid 22-32 ja 31-32

Võtab raha hoiule jooksvale arvele,
kindla tähtaja peale ja kuude viisi

Annab laene. Ostab ja müüb väärtpabereid. Müüb Riigi Klassiloterii pileteid

Toimetab kõiki pangaooperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkamates kohtades maal

1939. a. arvete läbikäik Kr. 92.580.845.47

	Laenud	Hoiusummad	Arvete seis
1. jaanuaril 1940. a.	Kr. 4.686.652.22	Kr. 4.306.016.59	Kr. 5.979.530.15
1. märtsil 1940. a.	" 4.830.273.21	" 4.580.221.09	" 6.054.541.81
1. mail 1940. a.	" 4.884.716.99	" 5.069.268.53	" 6.366.224.96

Oskar Luik

Tartus, Rüütli tn. 14, telefon 25-67

Mänguasjade,
koolitarvete ja
paberikaupade
suuräri

Omad eritöökojad

Müük üksikult ja hulgaviisi võistlemata odavate hindadega.

TARTU TELEFONIVABRIK A/S.

Tehnika ja tarvitajaskonna teenistuses!
Meie mitmesugused osakonnad toodavad:

Telefoniosakond: Laua-, sein- ja kandetelefoniparaate igasuguses töötuses. Kõiki telefoniosi ja -tarbeid.

Keskjaamaosakond: Automaat- ja käsitelefonikommutaatoreid kõige moodsamas töötuses. Kõiki keskjaamade ja kommutaatorite osi ja tarbeid.

Raadioosakond: Kõrgeväärtuslikke universaal-, vahelduvvoolu- ja patarei-vastuvõtjaid igas hinnaklassis. Mitmesuguseid raadioüksikosi ja -tarbeid.

Automaat- ja peenmehaanikaosakonnad: Kasseerimisautomaate, osavusmänguaparaate, mass-artikleid: igasuguseid kruve, mutreid, stants-artikleid, telefoni- ja kommutaatoritarbeid, trafoplekke jne.

Pressaineosakond: Bakeliitosi, raadionuppe, mikro-telefone, telefoniaparaadikeresid ja mass-artikleid.

Galvaniseerimisosakond: moodsaimate seadetega teeb kõiki nikeldamis- ja kroonimistöid.

Meie tehniline büroo, telefoni- ja raadiolaboratooriumid ja mitmesugused laod kogenud eriteadlaste juhtimisel seisavad igas küsimuses laia tarvitajaskonna teenistuses.

Sise- ja välismaateenistus ja esindused.

Informatsioon, kalkulatsioonid ja kõik kataloogid tasuta

Sise- ja välismaa tunnustatud kaubamärk. **TTV** Kvaliteetse kauba märk.

Tartu, Puiestee 9-11.

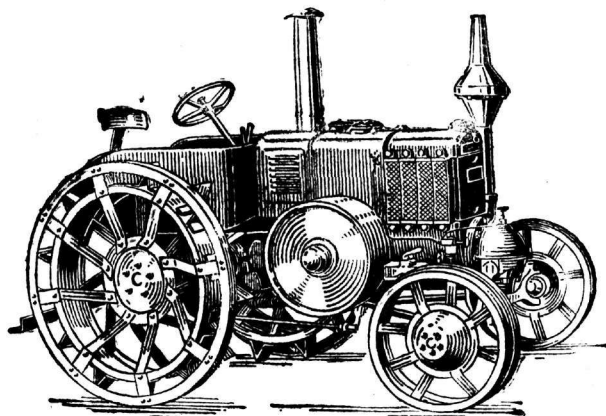
telefon 22-34.

Traktorite küttekulu senisest mitmekordselt vähemaks!

Seda võimaldab

LANZ-TRAKTORITE

kasutamine.

LANZ-BULLDOGI paremused on: suur töövoime, pikk iga, lihtne käsitus, haruldaselt väike küttekulu.

LANZ-BULLDOGI uus mudel kasutab küttaaineks põlevkivi-toorõli, mis kindlustab temale mitu korda vähema küttekulu võrreldes kergerõlitraktoriga.

Rutake **LANZ-BULLDOGI** tellimisega!

Esindus ja pealadu

Tartu Eesti Majanduse Ühisus

Tartus, Holmi 12-18.

Nõudke Lanz-masinaid kõigis suuremais põllumajanduslikes kauplustes.

Müügikoht Tallinnas **A-S-is MERCANTILE**, Vabaduse pl. 3.

UDO SILVERE

KOHVIK KO-KO-KO TARTUS

Maitsvad kohviku- ja kondiitri-
saadused.

Rikkalik lugemisvara.

PUU- JA MÖÖBLITÖÖSTUS

Tartus, Uueturu t. 20. Telef. 37-98

Moodne ja ajakohane mööbel
kodude sisustamiseks.

Äride ja asutuste sisseseaded.

Aednikud ja põllumehed!

Kui tahate, et Teie aiad ja põllud head saaki annaksid, siis ärge unustage, et meie maapind kõigil muudel soodsatel tingimustel ainult hea väetisega seda suudab. Majapidamine vajab suuremal määral lisaväetist kompostile ja sõnnikule. Selleks on

odavam põllurammu pudrett ja immutatud turbamuld.

Taimedele kõiki vajalikke toitaineid leidub nendes väetistes soodsas vahekorras ja need on taimedele kergemini kättesaadavad kui isegi laudasõnnikus.

Ettetellimisi võtab vastu Tartu Linna Pudretivabriku kontor
Kaluri t. 12 (Tööstuse kõrval), tel. 22-73 igal tööpäeval kella 9—15

PEEGLI- JA KLAASITÖÖSTUS

A. Loderaud

Klaasilihvimine
Peeglihõbetamine
Klaassepatöökoda
Painutatud klaas
Opaksiit-, klaas-, plekk- ja
vaskärisildid
Klaasist vitriinid

PEEGLID ♦ AKNAKLAAS

Vaateaknaklaas
Ornament- ja traatklaas

TARTU, UUETURU TÄN. 11

TELEFON 25-01

TÄHELEPANU

MUSICATOR-akordionid ja bajaanid on uuelaadselt konstrueeritud DIX teraskeeltega parimaid Saksa kvaliteettooteid. Hinnad alates Kr. 120.—.

SCHAUB-raadiovastuvõtjad on tunnustatuimaid ja otsituimaid aparate raadioturul. Igasuguseid muusikariistu, keelpille, puhkpille, saksofone, muusikariistade osasid ja keeli, samuti jalgrattaid ja elektrikaupu müüme ka järelemaksuga en-gros ja en-detail.

J. KITSING Tartus,

Riia tän. 33. Telefon 37-03

VÕIDU 12 TARTUS
TEL. 31-70

VALMISTAN
RÕIVASTUSTÖID
DAAMIDELE,
HÄRRADELE,
JA VORMIRÕIVAID

1^a pilk Kähelepanu!

MOE; PUDU- JA PESUÄRI
TARTUS, KAUBAHOOV 2/3 **VENNAD LEPP**

**OMA SUURE VALIKUGA ON
TUNTUIM HÄRRADE JA DAAMIDE
KVALITEETKAUBA OSTUKOHT**

Suures valikus ja soodsatel tingimustel soovitate, kaupmeestele ja valmisriiete äridele

**ülikonna-, mantli- ja
palituriie**

Osaühing

MELTS'i

villa- ja riidevärvimistööstus

Tartus, Pikk tn. 12,
telefon 28-88

**Väljas
või kodus,**

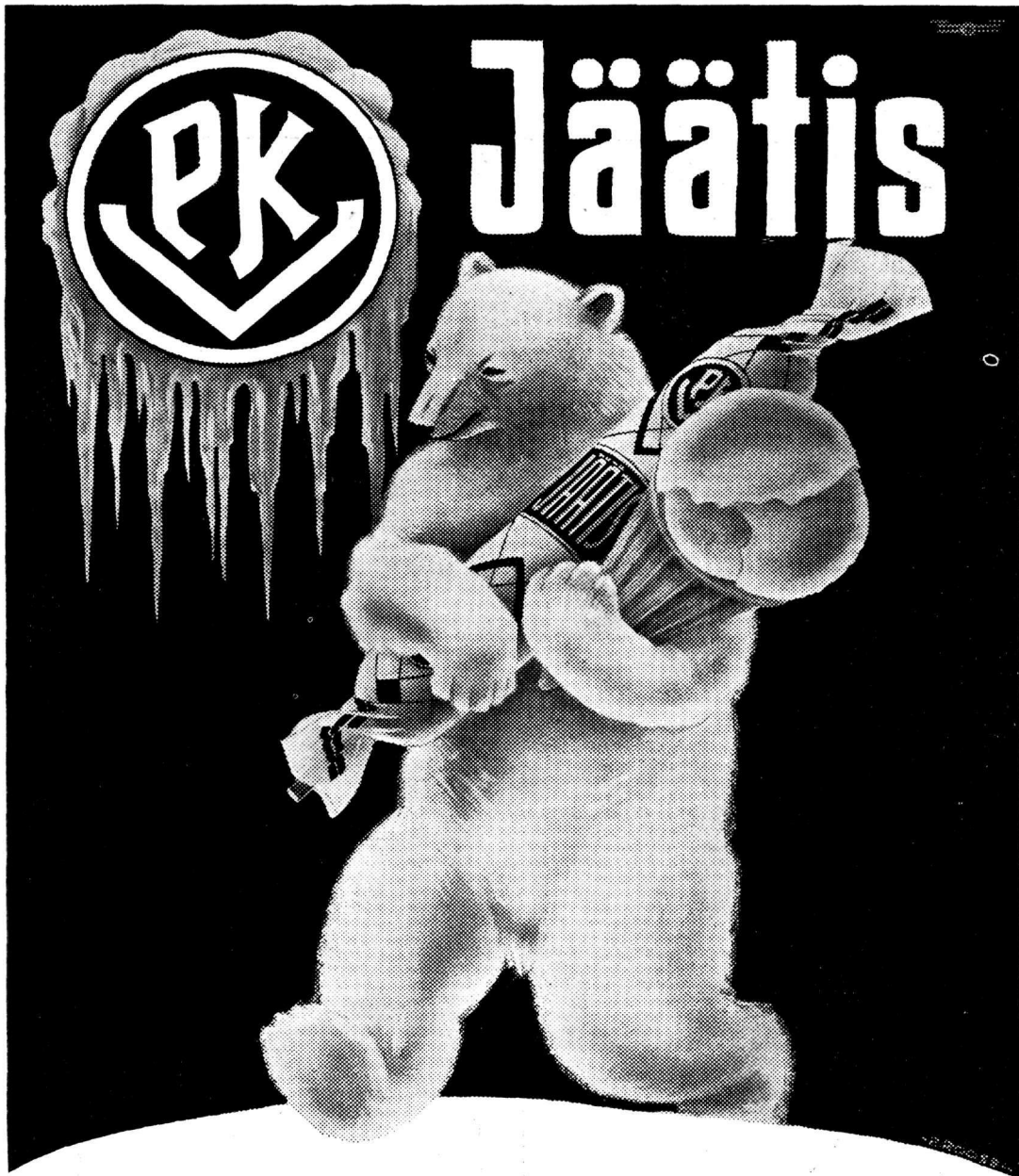
*pidulikul puhul või muul
juhul pakuvad maitstva
ja kleepärase eine*

Ester

**konservid,
singid ja vorstid!**

Üh.

„Eesti Lihaeksport“

Karastust suveks

toob **koorejäätis!**

Esmakordselt ilmus müügile PKV Keskmee-
rei jäätis, mis valmistatakse koorest, et ta-
gada jäätise toitvust ja peent maitset.

Müügil mitmes erimaitses.

P. K. „VÕIEKSPORDI“ keskmeerei